

Knjiga o Jobu
(*Bilješke za upotrebu studentima koji slušaju kolegij*
***Starozavjetne egzezeze – Mudrosna literatura*)**

Napomene:

1. Korišten je tekst Zagrebačke Biblije, dobro je usporediti i Popravljeno izdanje Šarićeve Biblije
2. Kratice su prema Zagrebačkoj Bibliji
3. U samom tekstu radi se uglavnom o prijevodu njemačkog komentara autora Heinricha Gross-a (H. GROSS, *Ijob, Die neue Echter Bibel. Kommentar zum Alten Testament mit der Einheitsübersetzung*, Echter Verlag Würzburg 1998².)

Kako se radi o skriptama isključivo za upotrebu studenata nije zatražena dozvola, te smatram da *copyright nije povrijeđen*. U originalu samo stoji: Fotomechanische Wiedergabe verboten!

Bibliografija:

Pored Uvoda (W. HARRINGTON, *Uvod u Stari zavjet. Spomen obećanja, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993.*) i Leksikona (RBT, PBL) nekoliko naslova sa hrvatskog govornog područja :

Hrvatska izdanja Biblije imaju posebne uvode, koje je vrijedno pogledati:

BIBLIJA, *Stari i Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2000.

JERUZALEMSKA BIBLIJA, *Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz «La Bible de Jerusalem*, ur. A. Rebić, J. Fućak, B. Duda, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2004.

BIBLIJA, *Sveto Pismo Staroga i Novoga zavjeta*, Preveo Ivan Ev. Šarić, Hrvatsko biblijsko društvo Zagreb, Vrhbosanska nadbiskupija Sarajevo, HKD sv. Jeronima Zagreb, 2006.

N. HOHNJEC, *Job. Nedužni patnik*, u: *Vjesnik đakovačke biskupije*, 2 (2000.), str. 120.-122.

N. HOHNJEC, *Umijeće biblijske mudrosti. Egzegetsko-teološki uvod u knjige i sadržaj*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2001.

N. HOHNJEC, *Tri biblijske filozofije života*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2003.

N. HOHNJEC, *Vjera Biblijskih Mudraca*, u: *Stari zavjet vrelo vjere i kulture*, Zbornik radova interdisciplinarnog međunarodnog simpozija Rijeka 5. i 6. prosinca 2003., ur. Ivan Šporčić, Teologija u Rijeci i Biblijski institut, Rijeka-Zagreb, 2004., str. 79.-89.

N. HOHNJEC, *Kasna i Mudrosna Biblija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2007.

S. JURIČ, *Što je Bog rekao o patnji. Problem patnje u Starom zavjetu*, Hrvatska dominikanska provincija i Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1997.

OBERŠKI-REBIĆ, *Biblijska povijest Starog i Novog zavjeta*, Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, Zagreb, 1972.

C. TOMIĆ, *Začetci židovstva. Knjige: Ezra i Nehemija, Drugi i treći Izaija, Hagaj i Zaharija, Malahija i Obadija, Joel i Jona, Job, Psalmi, Mudre izreke, Pjesma nad pjesmama*, Provincijalat hrvatskih franjevac konventualaca, Zagreb, 1988.

C. TOMIĆ, *Protivnik čovjeka*, u: Veritas, 6 (1995.), str. 24.

P. VIDOVIĆ, *Istovremeno Job i Isus. Kršćanin u trpljenju*, u: Obnovljeni život, 5 (1993.), str. 491.-501.

M. VUGDELIJA, *Job i problem patnje*, u: Bogoslovska smotra, 3 (1994), str. 219.-248.

Uvod

U velika djela svjetske literature pripada Jobova knjiga zajedno sa Eshilovim Prometejem, Danteovom Božanskom komedijom i Goetheovim Faustom. Što ga čini velikim nije samo snaga jezika i punina slika, precizno opisivanje pojedinih likova i pokretljivost prikaza u epskom-narativnom početku i završetku, u dramatsko-živom razgovoru sa prijateljima, pasionirana lirika, nego i sadržaj koji je uvijek aktualna tema. Radi se o nevjerojatnoj napetosti u ljudskom životu – kako bi trebalo biti i kako je ustvari. Radi se o pitanju pitanja, koje je staro toliko koliko i samo čovječanstvo, a koje je mislioce svih vremena jako uznemirivalo i mučilo: Pitanje nepravde u ljudskom životu.

Kao u rijetko kojoj drugoj biblijskoj knjizi kod Joba nalazimo proživljen, propaćen i prodiskutiran temeljni problem ljudske egzistencije - "čovjek se s pomoću Božjom bori s Bogom". Načelno je ovdje po prvi puta postavljeno pitanje teodiceje – koje je ujedno pitanje o čovjeku.

Ime knjige moguće je izvesti od hebr. korijena *ajb*, značenje "zavađen" ili pak "gdje je otac". Kao mogući gramatički oblik, koji je sličan ovom imenu nalazimo ime edomskog kralja Jobaba (Post 36,33). Job potječe iz Uza u Arabiji. Post 10,23 označava Uza kao sina Aramovog, svrstan je u sinove Semove. Ez 14,14.20 naziva Joba zajedno sa Noom i Danijelom paradigom pravednosti i pobožnosti. Ovo daje zaključiti, da Job zauzima posebno mjesto u svijesti i misaonom svijetu Izraela. Iz naznačene tematike je jasno da Job pripada mudrosnoj literaturi.

Knjiga se sastoji od 42 poglavlja.

Job 1-2 i 42,7-17 su okvir, kao prolog i epilog, u prozi, glavni dio knjige međutim je poezija. Ukupno možemo razlikovati 9 dijelova

- 1) Jobova pravednost i 2 kušnje 1-2
- 2) Prvi niz govora – diskusija 2,11-14: tri govora, tri odgovora
- 3) Drugi niz diskusija 15-21: tri govora, tri odgovora
- 4) Treći niz diskusija 22-27 : dva govora, dva odgovora
- 5) Pjesma mudrosti, 28
- 6) Jobov zadnji govor 29-31
- 7) Elihuovi govori 32-37
- 8) Božji odgovor; Job se predaje 38,1-42,6
- 9) Jobovo opravdanje, njegova nova sreća 42,7-17.

Prolog i epilog opisuju Jobov život kao život od Boga blagoslovljenog, odličnog bogatog čovjeka, oca mnogobrojne djece, koji na zahtjev Sotone gubi u dvije kušnje kompletnu imovinu, djecu i svoje zdravlje. Poslije epiloga, jer se pokazao pred Bogom opravdanim, Job je postavljen u prijašnje stanje, njegov je posjed čak podvostručen. Ponovo je rodio isti broj djece. Kao i patrijarsi umire u dubokoj starosti. Nakon uvodnog poglavlja, koje govori o nerazumljivoj sudbini, koja Joba šiba, daje udarac za udarcem, nalazimo pravi predmet knjige: diskusiju o Božjoj pravdi u ljudskom životu. Ovo je egzemplificirano Jobovim životom. Problem je zaoštren svakodnevnim iskustvom, koje se stalno ponavlja: nedužni se pate, trpe, a bezbožnicima ide sve od ruke.

Trojica Jobovih prijatelja zastupaju u svojim često suzdržanim, često pasioniranim, katkada ironičnim ili čak cinički iznesenim govorima teologiju Pnz (deuteronomiste = usp. Pnz 28 i Lev 26), koja je dugi niz godina određivala shvaćanje retribucije, naplate, nagrade u Izraelu. Porijeklo ove teorije su starije mudrosne knjige. Prema pravilu, koje je gotovo automatski funkcioniralo, morao je pravednik zbog svog pravednog života i ponašanja biti nagrađen već ovdje na zemlji, a grješnik je shodno svom djelovanju morao biti kažnjen. Sreća i blagoslov nalaze se s jedne, te nesreća i prokletstvo s druge strane. Ako je nekome u životu bilo dobro, svatko je od ljudi znao da je takav čovjek pred Bogom opravdan, ako je nekome u životu bilo loše svi su znali da je on pred Bogom grješnik, označen i kažnjen.

S ovom vrlo jednostavnom teorijom dolaze Jobovi prijatelji k njemu i bez da bi dugo razmišljali zastupaju ju pred Jobom. Neprestano traže nove razloge, neke Jobove, barem tajne grijehe zbog kojih je on kažnjen. U ovim razgovorima, koji se sastoje od predbacivanja od strane prijatelja i obrane od strane Joba iscrpljuje se dobar dio knjige. Stanovišta se ne mogu približiti, nego su nekako zacementirana i što dalje to se više razilaze. Job pokušava na sve moguće načine svoje prijatelje uvjeriti da shvate njegov položaj, ali bezuspješno. Ubrzo ovi govori postaju monolozi koji se kreću na dvije različite razine i nikako se ne mogu susresti, nego govore svaki za sebe (usporedi našu narodnu: *Djed šumom, baba drumom*).

Jobovi prijatelji inzistiraju u svojoj, nepobitnoj logici shemu barem tajnih Jobovih grijeha, Job osobno to niječe te stalno ukazuje na suverenog Boga, koji je za njega postao nerazumljiv, od kojega se ipak ne može okrenuti, niti ga se može odreći te od kojega on opet u istom smislu, po istoj shemi traži opravdanje i retribuciju. Diskusija završava otvoreno, ali neriješeno.

Pjesma u poglavlju 28 konačno prelazi na razliku između mudrosti Božje i ograničenog ljudskog znanja, čija se mudrost sastoji u strahu Božjem (usp. Izr 1,7). Ovim je stavljen temelj za slijedeće dijelove knjige koji idu u smjeru rješenja, prema razjašnjenju i odluci. Takoreći zadnju riječ (kao da je to sudska obrana) Job iznosi naširoko i nadugačko svoju obranu ponavljajući vrlo promišljeno i lijepo formulirano svoju nedužnost.

Cijeli je sadržaj knjige nekako prekinut govorima Elihua, pogl. 32-27. Mladi učitelj mudrosti daje u obliku monologa, apodiktički, vlastito objašnjenje, koje djelomično govori protiv Jobovih prijatelja (Elifaz, Bildad, Sofar), ali još više protiv Joba samoga. On nastupa vrlo odrešito, samosigurno, ne može mu se ništa prigovoriti. Ni on ne može riješiti nagomilanu problematiku. Njegova argumentacija, njegovi govori samo zaoštravaju pozicije i daju još jasnije do znanja da ljudima nije moguće riješiti problem Jobove teške nevolje, izvući čovjeka iz ponora patnje.

Konačno Bog osobno odgovara – pogl. 38-41. Prvo ukazuje Jobu na veličinu stvorenja, koje ostaje sakriveno i neshvatljivo, ali tako veličanstveno i vrijedno divljenja, da se čovjek pred Stvoriteljem samo može u dubokoj poniznosti klanjati. Tako Bog oduzima Jobu, koji se protiv njega buni zbog navodne nepravde, zadnju mogućnost protesta, bune. Ako Bog naime mudročću, koja je za čovjeka neshvatljiva stvara sva stvorenja, ako vodi njihove sudbine po nekom, za nas nepoznatom planu, onda je i Jobova sudbina, navodna nepravda koja je protiv njega učinjena, u Božjoj ruci, onda je Job kao i sva druga svorenja oko njega zbrinut Božjom skrbi i ljubavlju. Ova je misao ilustrirana pomoću nilskog konja i Levijatana, koji su za ljude strašni i čiju svrhu ljudi ne mogu shvatiti. Oni trebaju samo pokazati da i onaj koji čini zlo, bezbožnik, ima prema Božjoj promisli neku zadaću, koja je istina čovjeku nepoznata, i zbog koje on čak mora trpjeti sve do pobune protiv Boga. Svladan moću i mudročću ovog suverenog Boga Job dolazi do pravog držanja prema Bogu – poštovanja, vraća se od sredine svoga bića, podvrgava se moćnomu Bogu, koji je vrlo dobrohotan prema Jobu, premda sve izgleda drugačije.

TEXTUS MASORETICUS (BHS) (mazoretski tekst izdanje Biblia hebraica stuttgartensia) je dosta težak. Nalazimo više hapaxlegomena, sintaksa je dosta teška. Tekst je visoke pjesničke kvalitete, prvorazredna poezija, shvatiti ga možemo jedino ako se duže i ustrajno njime bavimo. Tekst LXX razlikuje se na više mjesta od *TEXTUS MASORETICUS*, bilo glede reprodukcije prvotnog teksta, bilo ispuštanjem nekih riječi, ili čak cijelih redaka.

Malo je teško reći nešto kompetentno o književnim vrstama u ovom tekstu. Njemački egzegeta Hans Joachim Kraus postavio je u pitanje dosadašnji naziv "tužaljka pojedinca" i "kolektivna tužaljka", a predložio naziv "pjesme-molitve, Gebetslieder", te je tako pokrenuo novi val

diskusije o literarnim vrstama, koja još nije završena. Jobova je knjiga udomaćena u STAROZAVJETNIH i starozavjetnih- tradiciji, ali je bezizgledno njezin vlastiti stil uklopiti u druge književne vrste u starozavjetnih. U Jobovim govorima susrećemo dijelove tužaljke, vrste disputacije, u govoru njegovih prijatelja prijetnje i osude, disputacije (svađe..), poglavlje 28 pripada sapijencijalnoj literaturi. Posebne su vrste Božji govori poglavlja 38-42, koji se nekako naslanjaju na Ps 50, ali su isto tako bliski proročkom načinu govora.

Kod jednog literarnog djela s ovakovom problematikom i ovako općim sadržajem dosta je teško opisati točno njegov nastanak, vrijeme i mjesto nastanka... Talmud u poglavlju baba batra 15a kaže kako je Mojsije napisao Jobovu knjigu. Iz razloga interne logike se ovo mišljenje ne može držati. U tekstu Sir 49,9 nalazimo Jobovu knjigu poslije Ez, a prije 12 proroka (malih). Opće je mišljenje danas, da je knjiga nastala između 5. i 3. st. pr. Kr. Mi posjedujemo finalnu redakciju, ali djelo nije nastalo u jednom komadu. Prije svega govori Elihua sadrže arameizme te potječu iz kasnijeg vremena. U okvirnom rasporedu, se Elihu uopće ne spominje. Osim toga sadržajno gledajući njegovi govori odstupaju kako od načina mišljenja Joba, tako i od načina mišljenja njegovih prijatelja. Ne može se s istom sigurnošću reći da li je himan mudrosti u sličnoj poziciji, da li je naime kasnije ubačen? Isto vrijedi za opis nilskog konja, krododila. Temelj je knjige okvir u kojem se nalazimo, koji govori o glavnim osobama i o njihovom ponašanju, a napisan je u prozi. Isto tako pripadaju prvotnoj redakciji opisi neba. Kao i kod drugih starozavjetnih knjiga moramo i kod Joba računati sa više stadija nastanka, ali vremenski ovi periodi nisu jako razdvojeni.

Tako imamo 1. usmenu pripovijest cfr. Ez 14,14.20.

2. Okvir pripovijesti – 1-2; 42, 7-17

3. diskusije 3-31; 38-42,6. Za Heinricha Gross-a je pjesma mudrosti Job 28 temelj drugog dijela djela, koji počinje s Job 29, i iz razloga nutarnje logike pripada temelju pripovijesti.

4. Dodaci: prije svega Job 32-37.

Svakako je finalni redaktor, vjerojatno autor osobno, dao cijelom djelu konačni pečat jedinstva i originalnosti, te materijale koje je do tada imao pjesnički oblikovao, spojio i to na način da su sada nerazdvojni.

Obrađujući temu patnje nevinoga, koja predstavlja temeljno pitanje knjige čini se zgodnim ukazati na akademske i sumerske paralelne tekstove. Oni su daleko stariji i vrijeme nastajanja je negdje između 1800 i 800 pr. Kr. Lako se može vidjeti određene formalne (diskusije) i sadržajne sličnosti. Ipak ovi tekstovi ostaju općenito u okviru religije Bliskog istoka, ne dostižu dubinu niti jakost starozavjetnih Joba. Isto tako ne nalazimo u tim tekstovima teofaniju s govorima Božjim, koji uzbuđenog Joba poučavaju i stavljaju u kontekst koji mu u kozmosu pripada, a po Božjem planu. Upravo s obzirom na poziciju koju Bog ima kao interlokutor svih partnera u dijalogu, i budući da Bog suvereno donosi odluku, Jobova knjiga zadržava jedinstveni i posebni položaj.

Ukratko teološko i vjersko značenje Jobove knjige: Trojica prijatelja Joba zastupaju klasičnu teoriju retribucije/naplate. Mišljenje je to teologa dtn

(Pnz 28) koje oni konsekventno zastupaju, a Božje djelovanje treba uvijek vidjeti na liniji ponašanja i naplate (dobro se vraća dobrim, zlo zlim). Bog je reduciran na ljudske zakone i razumijevanje i takoreći čovjeku podložan. Stoga je Job, budući da je kažnjen ipak potajni grješnik. Upravo protiv ovoga se buni Job, jer je to slika Božja koju je čovjek o njemu stvorio. Za njega ova kristalno jasna logika ne vrijedi. I dok prijatelji razlog Jobova stradanja traže u navodnom grijehu, on osobno pokušava odgonetnuti razloge svoje gorke muke i sudbine. Job se buni protiv Boga, označava ga svojim neprijateljem, žestoko se ljuti na Boga.

Njegova borba s Bogom ide od ljubavi preko neprijateljstva, potpunog nerazumijevanja, neshvatljivog Boga do tajnovitog, nadmoćnog Boga koji ima svoj plan s ljudima i u koji se ljudi jednostavno trebaju i moraju uklopiti. Tako Božja objava u Starom Zavjetu dostiže vrhunac teodiceje u Jobovoj knjizi. U poslanici Rim 8,18 je ovo pitanje ponovo postavljeno i razrađeno dalje jer novozavjetna vjera u osobno uskrsnuće i u osobnu nagradu (naplatu/retribuciju) u vječnom životu proširuje prostor Božjeg djelovanja van ograničene zemlje. Treba reći da tekst Rim 8,18 ne ide dublje u tajnu Božje mudrosti. Stoga Jobovo pitanje, pitanje čovjeka zbog prividne nepravde od strane Boga ostaje, dok god ima ljudi na zemlji, koji Boga optužuju. Isto tako ostaje važeće rješenje koje nam nudi Jobova knjiga: Bog djeluje u potpunoj slobodi, kako kod stvaranja, tako i u životu čovjeka u povijesti, razlog je djelovanja nama nepoznat, Božja mudrost i Božja ljubav imaju s nama planove, Bog pokazuje interes za čovjeka, premda to čovjek ne može vidjeti.

U borbi da dođe barem do tragova shvaćanja zašto Bog tako djeluje, Job dolazi do vlastitih granica, granica zemaljske egzistencije te shodno tome do vlastite nemoći i nedostatnosti. Stoga Job dolazi do maglovite, nejasne predstave o budućem, trajnom životu poslije smrti slično kao Ps 73. Job stoji na pragu onostrane nade (cfr. IVAN PAVAO II, *Prijeći prag nade...*), kako je ona formulirana u tekst Dan 12,1-3, te Mudr 2-3. Slično kao pojedinac koji moli u Ps 73 Job je (cfr. tekst. 19,25-27) siguran da će gledati svoga Otkupitelja, milosrdnog Boga, koji mu je prijatelj. Job se nada, da će unatoč svim zemaljskim nepravdama, Bog reći svoju pravednu odluku, i to njemu, Jobu u korist. Vulgata interpretira tekst i tumači tjelesno uskrsnuće, premda, prema autorima *TEXTUS MASORETICUS* o tome ne govori izričito. Želja i težnja Jobova usmjereni su na gledanje Boga s one strane (praga) smrti, premda u tekstu ostaje nejasno kakovo će to gledanje biti, kako će ono uslijediti. Ova nesigurnost ostaje kao spasonosno sredstvo, kao trn u čovjeku, koji se bori kako bi došao do Boga, kao način kako će ostati s Bogom povezan u vjeri, i svoj život usmjeriti na Boga. Ova vjernička povezanost s Bogom donosi dovoljno svjetla u bolnoj tami svagdanjeg života. Čovjek se tako sve dublje i dublje susreće s Bogom.

Proslov

1. Okvir pripovijesti 1,1-2,10

Knjiga se sastoji od 42 poglavlja, a na samom početku, koji je u prozi, nalazimo izvještaj koji očito ima svoju pozadinu u usmenoj predaji i govori o egzemplarnom čovjeku, načinu života nekog bogatog čovjeka, koji je živio van Izraela, a zvao se Job. Ova se osoba spominje u tekst Ez 14,14.20, gdje je nabrojen uz Nou i Danijela. Tekst Sir 49,9 hvali Joba zbog njegove pravednosti, a Jak 5,11 zbog njegova pouzdanja u Boga. Opis je našeg protagoniste u stilu opisa izraelskih patrijarha. Opis nema samo karakteristike pojedinca, nego i općenite crte tipičnoga, koje nisu ostale apstraktne, nego su živopisno prikazane. Tako osoba Joba dobija tipične konture, i nadvremensko značenje – za sve ljude.

1,1-5: U Starom zavjetu ime je nepoznato. Moguće značenje: "gdje je tvoj otac" ili "zavađeni". Ima sličnosti s bibl. imenom Jobab, Post 10,29, ali se inače ne spominje.

Potječe iz zemlje Uz – ovo je osobno ime, Post 10,23, a u tekst Tuž 4,21 označava zemlju Edom. Ime, porijeklo i način kako je predstavljen ukazuju na čovjeka, dobro poznatoga, bogatog Aramejca u istočnojordanjskoj zemlji. Nije Židov. Opisan je na vrlo zanimljiv način. Njegov odnos prema Bogu navodi se čak četiri puta, a ima stil mudrosnih knjiga (usp. Ps 25,21; 37,37). Ima tri pozitivne osobine i jednu negativnu, uspoređen je s Abrahamom (Post 17,1; 22,12). Odgovara etičkim pretpostavkama Dtn-a. Obitelj je opisana u tekst 1,2-3, ima veliko imanje, položaj je gotovo kneževski – njemu je Bog upravo obilato dao svoju milost.

Njegova djeca imaju posjede, i ona su blagoslovljena (bogatstvo je znak blagoslova Božjega). Slave rođendane i pozivaju jedni druge. Nakon gozbi Job prinosi žrtvu i moli za oprostjenje grijeha. On je kao u vrijeme patrijarha ujedno i svećenik, koji prinosi žrtvu. Ovakovo je ponašanje izraz duboke pobožnosti – možda su djeca ipak sagriješila – on diskretno moli za oprostjenje.

1,6-12: jednim potezom pera scena je prenešena u božansku sferu. Slike iz neba nisu nikakav umjetni dodatak, nego pripadaju bitno okviru pripovijesti: nebo i zemlja, Bog i čovjek stoje u dijalogalnom odnosu. Bog je nositelj radnje u cijeloj knjizi. Nije prvotna nakana knjige pokazati što sve čovjek radi ili trpi, nego što sve Bog čini. Scene iz neba koje nas uvode u problematiku Joba vode nas zapravo Bogu i postavljaju pitanje o Bogu – to je glavni sadržaj knjige. Tako imamo dva glavna pitanja već od samog početka: teodiceja i pitanje o čovjeku, koja su glavna pitanja cijele knjige.

Zanimljiva je nauka o anđelima, koja je ovdje već razvijena (tekst 1 Kr 22,19 – nebeska vojska; ovdje 1,6: to su Božji sinovi – cfr. Post 6,1; Ps 29,1; Ps 58,2). Pojavljuje se Sotona kao nebeski tužitelj – cfr. Zah 3,1-3; Ps 109,6. U tekstu 1 Ljet 21,1 to je vlastito ime zlog duha. Kao službenik Božji ovdje je opisan kao protivnik, koji se usuđuje postaviti Boga, božansko upravljanje svijetom u pitanje, jer ukazuje na Joba, vjernog i pouzdanog slugu Božjega.

1,13-22: Scena/slika se mijenja – Satan djeluje brzo. Vrlo je lijepo opisano kako on djeluje iz pozadine, ostaje sakriven, ali sustavno uništava Joba i svu njegovu sreću. Najstariji sin slavio je rođendan – braća i sestre

su zajedno. Onda dolazi do nesreće. Glasnici nesreće se samo zamjenjuju. Katastrofa se odvija vrlo brzo. Job nema vremena za razmišljanje, on je kao uzet (paraliziran) i opijen. A vijesti su gore od gorih u istom stilu, monotone, što još povećava efekat. Jedino što glasnik može preživjeti, sve ostalo i svi ostali propadaju. (Cfr. 1,2-3 gdje je opisano bogatstvo) Nesreća pogađa obratno od vanjskog do nutarnjeg posjeda. Sabejci su inače opisani kao miroljubiv narod, trgovci (1 Kr 10,1-13) iz Južne Arabije – ovdje su drugačiji. Oganj Božji je vjerojatno iznenadna munja, koja je zapalila i spalila ovce i pastire.

Kaldejci su aramejska skupina ljudi, koji su se naselili u Mezopotamiji. Čini se da su bili pustinski razbojnici i ovdje su kao takovi ovjekovječeni. Vihor, oluja (r. 19), zapravo vrlo jaki istočni vjetar, slijedi nakon munje i razara kuću gdje su sjedila Jobova djeca. Job reagira na sve teže udarce sudbine na istočnjački način. Nakon r. 20 dolazi do određenog smirivanja situacije. Job reagira nakon svega, nakon gubitka imetka i vlastite djece, kada mu je ostao samo goli život, drugačije nego što je Satan pretpostavio. Kada je postao potpuno nemoćan i bespomoćan priznaje se od Boga ovisnim i hvali Boga – cfr. r. 21 *blagoslovljeno ime Jahvino*. Treba svakako reći da je ovo za Joba novo iskustvo, da Bog pravedniku ne samo daje nego katkada i uzima, to je bolno iskustvo koje govori protiv klasične teorije Pnz 28 i Lev 26. Dolazi dakle do promjene dosadašnje nauke o retribuciji – navještaj je to nove teološke misli. Job 1 završava pobjedom Joba, zapravo pobjedom Božjom. Satan je izgubio opkladu, ali on se ne predaje, nastavlja svoj napasnički posao i tako dolazi do novog udara protiv Joba.

2,1-3. Stoga Satan olako otpisuje Joba, koji se, kako to Satan tumači ponaša prema modelu: *do ut des* (jer mu je Bog sve to dao, on se shodno tome odnosi prema Bogu). Obrazloženje je: što vrijedi sva Jobova pobožnost dok god on ima blagoslov Božji, dok god je zaštićen, on je kao u zaštićenom prostoru i nema opasnosti. Ono što bi bilo važno to je Job – kojemu je oduzeta zaštita Božja, koji je opterećen, ali koji se i tada odlučuje za Boga.

Tako dolazi do *deal*-a – Bog daje Satanu dozvolu. Božja slava i Jobova vjernost postavljeni su u pitanje. Ponavlja se situacija prvih ljudi (Post 3), kušnja Abrahamova (Post 22). Bog je jako velikodušan što se tiče Satana, prepušta mu sve: djecu, imanje, sve ono što Joba čini važnim pred drugim ljudima. Na diskusiji je sloboda čovjeka: Bog ne zahtijeva ropsko podvrgavanje čovjeka, nego službu čovjeka u punoj slobodi, koju on, čovjek uvijek i uvijek iznova mora odabrati.

2,1-3: Nakon druge nebeske scene Satan izaziva Boga da ide direktno protiv Joba. Zanimljivo je da je ovdje Bog u dijalogu sa Satanom. Božji odgovor: ... uzalud si me izazvao (cfr. 1,3 i 1,9). Zapravo je to kao okvir u koji je cijela problematika stavljena.

2,4-6: Satan ne odustaje tako brzo. Pudužima novi pokušaj. Izraz *koža za kožu* poznat je kod Beduina – i označava *ius talionis* (cfr. *talio*). Prikazuje zapravo čovjeka u svojoj borbi za preživljavanje, opstanak. Čovjek je shodno tome u stanju dati sve za vlastitu kožu. U biti čovjek je egoist – sebičnjak i tako se u svom najosobnijem području i ponaša. Tek kada mu

se radi o glavi, ovdje o koži – pokazuje kakav je zapravo. Stoga Satan moli Jahvu da smije zagospodariti njegovim tijelom. Bog je velikodušan i dopušta i ovu kušnju. Bog ima pouzdanja u Joba, i stoga pripušta ovu kušnju, koja ide možda i predaleko.

2,7: Satan djeluje direktno, ne preko zastupnika kao ranije. Autori govore o bolesti (*lepra tuberculosa*) koja izaziv osip na koži. LXX navodi ovdje *elefantiasis*. Radi se o laganom, ali sigurnom propadanju, koje vodi polako, ali sigurno u smrt.

2,8-9: Bolesnik je odstranjen na smetlište, izvan naseljenog mjesta. Uzeo je komad crijeva i struže kraste svojih rana: Slika želi reći ovo – Job je prolazan i već je sve njegovo prošlo. Na scenu stupa njegova supruga. Targum kaže kako je to Dina, kći Jakovljeva. Preuzima Satanove riječi i razvija misao dalje. Za nju je problem njenog muža beznadan slučaj. Ili se možda njezino ponašanje može protumačiti kao da je – osjećanje, sućut s bolesnikom, ako sam sebe prokune, možda će brže umrijeti.

2,10: I ovdje se Job pokazuje čvrstim, ne popušta iskušenju. "Lud" i "ludost" su u Starom zavjetu etičke, a ne fizičke ili patološke kvalifikacije. Ona je osobno opomenuta da je grješnica. Job se, kada je tako ostao potpuno sam, obraća Bogu. Unatoč svemu što se dogodilo on ne postavlja Boga u pitanje, ne mijenja svoj stav prema Bogu. Ostaje Bogu vjeran, ne griješi. Za njega je nešto drugo enigmatično – kako to da se Bog odjednom promijenio u odnosu na Joba. Silina udara što ga je Satan proizveo postiže vrhunac – život u nesreći, ali do sada Satan nije uspio Joba odvratiti od Boga.

2,11-13: Izvještaj o posjeti trojice Jobovih prijatelja povezan je s prologom. Prijatelji stanuju na različitim mjestima, ali se susreću u isto vrijeme kod Joba. Predstavljani su vlastitim imenima. Elifaz i Teman se kao imena nalaze u rodoslovnoj listi Ezava (cfr. Post 36,4.10.11-15). Teman je mjesto u sjevernom dijelu Edoma. Bildad znači "sin Adada". Njegova domovina "Šuah" spomenuta je u tekstu Post 25,2, kao ime jednog od sinova Abrahama i Ketur. O Sofaru iz Naama nemamo podataka u Starom zavjetu. Videći bijedni lik Joba u prašini izražavaju starozavjetnih gestama (plač, razdiranje haljina, prah po glavi) suosjećanje i vlastitu žalost zbog svega što se dogodilo. Sedam dana i sedam noći je obično vrijeme žalosti nakon smrti člana uže obitelji: u njihovim očima Job je istina živ, ali zapravo mrtav. Nakana je prijatelja utješiti Joba, ali je bol njihovog prijatelja tako velika, da im se jezik zavezao, umuknuo. Oni se tako solidariziraju s Jobom šuteći punih sedam dana.

Dijalog

Prvi niz besjeda

Job proklinje dan kada se rodio

3: Treće poglavlje donosi početak glavnog dijela knjige, koji je uređen kao pjesnički dijalog. Job i njegova trojica prijatelja naizmjenice govore te prosuđuju Jobovu situaciju pred Bogom. Razlika je sada u tome što ne nedostaju prigovori Bogu (cfr. 1,20-22; 2,10) sa Jobove strane, ali ni

prijateji baš ne uspijevaju naći previše utješnih riječi za Joba. Došli su ga utješiti, ustvari mu samo prigovaraju, čak ga optužuju zbog neiskrenosti i laži, ako ništa drugo moraju postojati neki tajni grijesi koje je Job počinio.

3,1-2: Nakon sedmodnevne žalosti, nakon sedmodnevne šutnje, eruptivno izbija bol u sviju i artikulira se žestokim riječima. Kod nas bi se ljudi povukli u sebe, ovdje dolazi do žestokih diskusija.

3,3-5: Job je pogođen u korijenu egzistencije i stoga je bol glasna. Slično kao prorok Jeremija Job proklinje dan svoga rođenja (cfr. Jr 20,14-18). Dan i noć su personificirani. Dan rođenja i noć začeca, koja je inače noć sreće, svadbena noć – trebaju nestati. Već rođenjem počinje za dijete, koje je najveći blagoslov prema Bibliji, obilna mjera boli i patnje, koje život čine nesnosnim.

3,4-6: Stoji kao protivnost tekstu Post 1,3. Job zahtijeva nestanak prvog djela stvaranja, povratak svega u kaos. U neizmjerne boli Job postavlja u pitanje kompletno stvaranje. Tako je u čovjeku ujedinjeno jedno i drugo: stvaralačko, ali i želja za razaranjem, uništavanjem. Obadvoje je u Jobu ujedinjeno. U ovoj ljudskoj čežnji za samouništenjem naznačene su mogućnosti svega onoga što se u čovjeku krije.

3,6-10: Job govori o noći svoga začeca – kako je to orijentalni običaj. On zaziva prokletstvo, kako bi ta određena noć bila prokleta i izbrisana iz broja dana, kako bi nestala iz plana stvaranja.

Levijatan ovdje predstavlja veliku morsku neman, motiv je iz babilonske mitologije. Razdvajanjem (cijepanjem) Levijatana počinje stvaranje svijeta. Drugi je naziv: Rahab ili Tijamat, u Post 1,2 kao Tehom. 3,9 je mitska slika "zorinih vjeđa" – cfr. 40,10, a susrećemo ju isto tako kao pjesničku sliku u Ps 57,9 gdje se govori o buđenju "zore", te Ps 139,9 gdje su spomenuta "krila zorina". Pomišljalo se na neki personificirani lik. Iz ove egzistencijalne bijede, koju Job proživljava, postavlja se u pitanje cjelokupno stvorenje, ujedno Stvoritelj, Bog, koji istina nije spomenut, ali se na njega vrlo dobro misli, kako vidimo iz Jobovih riječi. Ove nas riječi podsjećaju na tekst Post 1,27, gdje je čovjek opisan kao kruna stvaranja. Prema tome u sudbini svakog pojedinca stoji sudbina cjelokupnog stvorenja i konačno Stvoritelja u igri.

3,11-19: Nakon ove erupcije boli slijedi pitanje ZAŠTO i cijela se ljudska egzistencija postavlja u pitanje. Ne radi se kod ovih pitanja o području obitelji, društva ili području zvanja, niti o vjerskim pitanjima općenito. Cilj ovih pitanja je smrt, smrt već u majčinu krilu (cfr. Jr 20,17).

3,11-12: Ovo delikatno pitanje vodi Joba na početak njegove egzistencije. Njegovo je trenutno stanje tako jadno i tamno, da mu se čak smrt u majčinu krilu čini boljom. Ako je već morao biti začet – zašto onda nije, tako mu se sada čini, umro još prije rođenja. Job potpuno negira sadašnji život – pita za razloge svoga postojanja i tvrdi kako ga nitko nije ništa pitao, kako je rođen na svijet, bez svoje volje, i najradije bi htio nestati iz ove nasilne egzistencije. Ukazujući na ljubav koju mu je majka pružila on tu vidi samo upropaštenu ljudsku energiju. Stoga nema nikakvih zahvalnih osjećaja za svoju majku, nego samo žali njezinu navodnu životnu patnju.

3,13-19: U svoj svojoj bijedi on ima samo želju da njegov život bude kao mir groblja i podzemlja. Job naširoko opisuje ovaj posljednji cilj svih ljudi: nabraja sve poznate društvene slojeve, obuhvaća svojim riječima vremena i zemlje. U ovom nabranju, od kraljeva, faraona, pa do nedonoščeta, svima je čak i grješnicima i zarobljenim robovima ista sudbina: svi imaju željeni mir. Smrt je sve izjednačila, uništila je sve opravdane i neopravdane razlike na zemlji. Stoga se mir smrti čini kao izbavljenje. Ali i ovdje iza svega stoji Bog. On drži konce ljudskog života čvrsto u svojim šakama. Job osjeća ovu Božju nazočnost u patnji, htio bi se svega riješiti, čak i Boga, ali ne može. Jer u najdubljim slojevima svoga bića on ostaje vezan na tog Boga, komu je na koncu sve, pa i sebe samoga dužan. Ova podijeljenost je njegova najdublja bol: potpuno je ovisan od Boga, koji ga, kako mu se čini toliko muči. Ipak on ne želi raskinuti potpuno tu vezu, ovisnost od Boga kao što to (cfr. 19b) želi rob sa svojim gospodarom.

3,20-26: Unatoč svemu Job niti jednog trenutka ne sumnja da sve to dolazi od Boga. Ne sudbina, ne slijepi slučaj, nego Bog je noseći temelj svega pa i njegova života. Svoj teret Job proširuje na mnoge koji pate: argumentira iz vlastitog iskustva, ali za mnoge: ako već moram biti na životu, zašto onda tako mukotrpan život (cfr. 20-23). Ipak Job nikada ne postavlja Boga načelno u pitanje. On postavlja u pitanje Boga kojega je sada iskusio u nevolji, kojega ne razumije, kojega u r. 23 prvi puta spominje imenom.

Svjetlo je kao metafora jednako životu: cfr. 18,5-6; 33,30; Ps 36,10; Ps 56,14. cfr. Ivanovo ev. u NZ. Na ovo posljednje pitanje nalazi Job kao ljudski odgovor samo sigurnost smrti i čežnju za smrću. Satan tvrdi (cfr. tekst 1,10), da je Bog Joba okružio blagoslovom, istim riječima sada Job jadikuje kako ga je Bog okružio bijedom. Za nekoga tko je tako zarobljen u svoje bijedno prolazno tijelo, čini se da nema drugog izlaza do smrti. Ova čežnja za smrću je (cfr. A. Weiser) "neodređena želja za slobodom koje uopće nema". Sada Job osjeća u svemu Boga. Nije to Satan, nego ga je Bog okružio. Ova osjetna Božja blizina je ujedno, emotivno gledajući, najveća udaljenost od Boga. Ljudski govoreći njegov bi položaj bio jasan, da se radi o bezbožniku. Ali i pravednik ima svoju sliku Boga i pozvan je kao i Job uvijek ponovo korigirati tu sliku Boga.

3,24-26: Jedino što ostaje je strah – strah od mogućih novih udaraca sudbine, iza kojih stoji Bog ili kroz koje Bog govori. Job se mora tom Bogu postaviti; udaljiti se od zamišljene slike Boga, koji samo ispunjava njegove želje, a prihvatiti stvarnog, tajanstvenog, neistraženog Boga. Job mora na ovaj put, trnovit i mučan.

Pouzdanje u Boga

4: Najčasniji od prijatelja, Elifaz, uzima riječ i u svom govoru opravdava Božje djelovanje. Govori mirno i prijateljski - želi osvjedočiti i umiriti. Može se pouzdati u vlastito dugogodišnje iskustvo, koje je postalo dio njegove životne mudrosti. Jobova muka ga je prisilila na govor. Ova, kako

on vidi, prekomjerna reakcija, koja je učinjena bez kontrole i držanja ne može ostati bez odgovora.

4,1-5: Elifaz počinje vrlo odmjereno i s puno obzira. U prošlosti se Job ponašao egzemplarno – sada se njegovo ponašanje potpuno izmijenilo. Prijatelji ga ne shvaćaju – postao im je zagonetka. Elifaz ne razumije pravo ovu promjenu u držanju Joba. Iskušavan je patnjom i stoga Elifaz ne može pravo prosuditi. On ga prosuđuje iz situacije kakova je bila ranije, ali ne razumije spustiti se na novu dijalošku razinu, u potpuno novoj situaciji u kojoj se Job sada nalazi – zapravo se Elifaz i ne trudi oko toga. Tako imamo zapravo ne dijalog nego monologe koji se različito artikuliraju.

4,6-9: Elifaz predstavlja klasičnu teoriju Božje pravednosti i njegove naplate. Teološki gledano njegova je argumentacija u tradiciji Dtn (cfr. već spomenute tekstove Lev 26 Pnz 28). On govori Jobu o njegovom dosadašnjem vladanju, koje je bilo prema teoriji o strahu Božjem. Međutim otkako je Job izbačen iz svoje kolotečine, iz svoga uspješnog života, sigurnosti da ga Bog nosi i čuva, štiti, sve su njegove teorije propale, on gubi tlo pod nogama, temelj njegove nade je nestao. Elifaz inzistira na teoriji dosadašnje mudrosti, želi Joba vratiti u već poznatu shemu, time zapravo samo još više udaljava Joba od sebe. Iz njegovih riječi govori iskustvena mudrost, čiji je prostor ograničen, koja Boga reducira na jednodimenzionalnu shemu djelovanja, koja razmišlja samo o pravdi i retribuciji. Sve je logička posljedica sheme o retribuciji: naplata slijedi prema vrsti (kakvoći) djelovanja. Elifaz se u svojim stavovima "zakovao" – otvrdnuo.

4,9 govori kako Bog svojim dahom uništava – ovdje treba pogledati tekst Post 2,7; Ps 104,29 – dah Božji naime stvara u Post. Ovdje se, čini se, radi o pustinjskom vjetru, koji sve može sasušiti, spržiti.

4,10-11: Tvrdnja kako bezbožnik stradava ovdje je egzemplificirana primjerom iz prirode. Usporedba iz životinjskog svijeta nije rijetka u starozavjetnim tekstovima, niti se zbog toga treba sablažnjavati. cfr. Post 49; Am 1,2; 3,4.8 (lavlja rika kao slika Božjeg djelovanja...)

4,12-21: Budući da njegove riječi nisu dovoljno prodorne, on ne može uvjeriti Joba, sada Elifaz pokušava drugačije pristupiti Jobu – preko vizije.

4,12-26 Opisuje noćno viđenje u dubokom snu. Tajnovito, u viziji i audiciji (očima i ušima), doživljava Elifaz nešto što drugi ne mogu primjetiti, glas koji mu šapuće, lik koji prolazi šuljajući se pokraj njega. Ime nije izgovoreno – jasno je da se radi o Bogu. To je novi način kako pokušava uvjeriti Joba.

4,17-21: daju kao sadržaj objave rješenje zagonetke. Svaki čovjek je grješan – to treba ponovo reći, nitko pred Bogom nije pravedan, tako ni Job, stoga Bog nije nepravedan prema Jobu. Imamo samo potvrdu dtn sheme, ali ona nije popravljena, korigirana. Elifaz upozorava Joba na nedostatnost čovjeka, nesavršenost. Vrijeme nastanka Jobove knjige karakterizirano je povećanom distancom čovjeka prema Bogu. Čak ni anđeli, premda Bogu blizi (cfr. 1,2) nemaju pristupa, a kamo li čovjek. Cfr. Post 2,7 kao pozadinu – ljudi su stanovnici glinenih kuća, prah zemaljski. Argumentacija ide od većega prema manjemu – od anđela prema ljudima.

U nazočnosti Stvoritelja propada svaka samohvala/slava – čovjek stoji praznih ruku pred Bogom. Sličan je moljcu, čak je slabiji od moljca, jer je njegova dob od jutra do mraka (cfr. ovdje Iz 38,12-13; Ps 90,6). Stoga bi Job bio mudrim, kada bi tako razmišljao i odgovarajući tome se onda predao.

5,1-7: Umjesto mudrosti Elifaz primjećuje upravo protivno kod Joba. Umjesto da bude skroman, ponizi se pred Bogom i prihvati sudbinu koju mu Bog daje, on više i govori o svojoj patnji – više u prazno. Unatoč navodnom suosjećanju, sućuti prijatelja, Elifaz ne može prodrijeti svojim govorom do dna i dubine krize vjere u koju je patnja dovela Joba. On sudi površno i otprilike. Stoga njegovi govori o svecima, anđelima, nemaju rezultata cfr. 15,15; 33,23; Ps 89.6.8; Zah 1,12-14; 14,5. Elifaz prelazi u patetiku i tako se udaljava od Jobove problematike. U konačnom je držanje Elifaza ponos ili oholost, on se predstavlja jako sigurnim, jer zastupa zapravo Boga. On vrlo brzo osuđuje Joba: Job je za njega luđak. Budući da je ludost u starozavjetnih etička diskvalifikacija, iz toga nužno slijedi da Job mora biti grješnik kojega s pravom pogađa nesreća kazne Božje. Ista sudbina pogađa njegovu djecu, koja su osuđena na gradskim vratima, na mjestu gdje se održavaju sudski procesi. Nesreća ne dolazi otprilike ili sama od sebe, nego je izvor/uzrok nesreće čovjekovo krivo ponašanje pred Bogom. Ovdje Elifaz nešto ignorira. On govori načelno i ne obazire se na sudbinu Joba, stoga ne pogađa cilj i smisao. Elifaz govori iz navodno apsolutno sigurne pozicije: on zna istinu i pravi nauk. Stoga je njegov stav gotovo mehanički funkcionirajuća predestinacija. Kao što vatra proizvodi iskre, tako čovjek proizvodi grijeh i kriv je za nesreću, kaznu za grijeh.

5,8-16: Iz svoje apsolutno sigurne pozicije sigurnosti izvodi Elifaz praktične zaključke. On poučava Joba kako bi postupio da je na njegovom mjestu i u njegovoj poziciji. Ukazuje na Boga, sigurno je to ispravno i dobrohotno, ali ne razmišlja pritom da je Job upravo na putu prema Bogu dospio u poteškoće, da je put prema Bogu, što ga je Job do sada slijedio, za Joba nesiguran, da ga više ne nosi, da na putu prema Bogu ljudski život i mnogo toga može postati problematičnim. Prema Elifazu pokazuje se Božja moć jednako u životu čovjeka kao u kiši ili prirodi. Čovjek je dakle stavljen u isti red sa prirodom, koja je niža od njega. U svakom slučaju Bog djeluje na čovjeku transparentno već prema poznatoj shemi retribucije. Tako čovjek ne može Boga prevariti. Stoga Elifaz želi upozoriti Joba, na navodnu opasnost u kojoj se nalazi, ako ne prihvati ovo temeljno opredjeljenje. Čim Job to shvati i svoj život promijeni, Bog će mu pomoći, staviti će se na njegovu stranu.

5,17-27: Slično kao u Ps 1 počinje ovaj dio govora vrstom blagoslova. Ime Božje ovdje je "Svemogući", a odnosi se na Boga koji djeluje zbog toga jer ima interesa za čovjeka, koji se brine za grješnika, koji pati. Stoga opomena Jobu neka prihvati Božju kaznu, kako bi bio oslobođen grijeha, te mogao doći bliže Bogu, koji je pravda i smilovanje, sud i milosrđe, u isto vrijeme. On udara, ali i rane povezuje. Bog djeluje na

način kako to opisuje dtn. Ipak ga se ne može shvatiti jednolinijski. Mi ga možemo shvatiti iskustveno, dijalektički (cfr. Izl 20,5.6).

5,19 donosi svojevrsnu brojčanu zagonetku – inače imamo kombinciju brojeva 2 i 3, odnosno 3 i 4 cfr. Izr 6,16-19 gdje imamo sličnu brojčanu zagonetku. Budući da r. 19 ne nabroja pojedine nevolje, govore brojevi 6 i 7, kao brojevi punine, da Bog spašava na vrhuncu nevolje, kada je ona više nesnošljiva. Spasilačka ruka Božja, koja pomaže iz nevolje opisane u r. 22 želi probuditi novo pouzdanje u Boga.

5,22-27 opisuju stanje mira, koji kao ostvarena harmonija predstavlja obrnutu sliku, nakon kaosa (cfr. 3,3-6). Proročko obećanje konačnog mira, koji uključuje čak i mir među životinjama (cfr. Iz 11,6-9, Hoš 2,20) ovdje je protumačeno na način da je taj konačni mir ovisan o ponašanju čovjeka. Ovaj će se mir proširiti i na neživu prirodu, na travu poljsku, dostiže dakle kozmičku univerzalnost. Naravno taj će mir zavladata i na Jobovom imanju i ispuniti sve njegove moguće želje. Sve ovo je međutim ovisno o spoznaji vlastite krivice i potrebnom obraćenju Bogu.

5,26 uspoređuje život čovjeka sa snopom žita. Budući da je "novi život" još sakriven nalazimo u ovom opisu izraelski ideal ljudskog života, kako je on poznat od vremena patrijarha.

5,27 naglašava još jednom da prijatelji govore iz dobro isprobane tradicije, koja se više puta potvrdila kao važeća – koja dakle vrijedi i za Joba. Njemu preostaje prihvatiti tu tradiciju, kako bi se njegov položaj promijenio na bolje. Pozitivno je u govoru Elifaza čisto i spretno predstavljanje dtn teorije naplate/retribucije, ali je ona prebrzo, ne uzimajući pojedinosti u obzir primijenjena na Joba. Iz toga jasno slijedi da je opasan svaki pokušaj od Joba, ili od bilo kojeg drugog čovjeka, napraviti slučaj, prosuđivati o njemu po nekoj već poznatoj shemi. Elifaz nema osjećaja za krizu vjere u koju je Job upao. Nije gubitak posjeda i zdravlja uzrok njegove stvarne nevolje to je samo povod za dublju krizu vjere, da je naime do sada vrlo pozitivni dobri Bog postao za Joba nerazumljivim. Job ne pati zbog prave ili navodne krivice, nego zbog toga što mu se čini da se Bog od njega povukao, distancirao otišao u nedostižnu daljinu/distancu. On se s Bogom bori za Boga. Budući da Elifaz i njegovi prijatelji nisu došli do te iste razine, razgovor se odvija konačno kao monolog na dvije različite razine i pravog dijaloga zapravo nema.

Pogođeni čovjek jedini zna svoju nevolju

Jobov odgovor 6,1-7,21

Ono što Job u 6-7 odgovara s lakoćom daje spoznati, da Elifazova različita argumentacija koju on upotrebljava koja nije ništa drugo nego obrana stanovišta/sheme retribucije, koja je ovdje shvaćena gotovo mehanički, ne može Joba uvjeriti odnosno razuvjeriti. Klasično shvaćanje da Bog nagrađuje pravednika a kažnjava grješnika, stoga on dakle mora da je grješnik, ne dopire do Joba, te stoga ne može dati nikakovo novo stanovište za rješenje naše enigme. Job ponovo pokušava vrbovati za vlastito uvjerenje, koje leži van dometa jednostavno shvaćene sheme retribucije.

6,2-4: Job opisuje svoj jad i svoju nevolju kao bezgranične. Cjelokupna masa pijeska na morskoj obali morala bi biti stavljena kao protuteža. Jačina boli se ne može mjeriti na pretjeranoj Jobovoj osjetljivosti. Bezbrojne su Božje strijele koje su se u njega zabile. One pogađaju s najvećom silinom tamo gdje je čovjek najosjetljiviji. Za otrov cfr. Pnz 32,24.33; Ps 58,5 – otrov zmija otrovnica. Strijele kao bolest, otrov kao zlo duha dolaze drugačije nego u pogl. 2. Ovdje kao da Bog pomaže Satanu. Je li to sada cijena koju Job mora platiti za ljubav prema Bogu?

6,5-7: Job se uspoređuje u svojoj nevolji sa životinjama. Ako tamo postoji određeni red, onda to mora štoviše vrijediti za čovjeka. Kao što se životinja oglašava zbog elementarne potrebe za hranom, kao što se čovjeku ne može davati nezačinjena hrana, tako Job smije u svojoj duševnoj nevolji vikati i potužiti se. Ili treba li zanijekati temeljne zakone prirode, koji vrijede za životinjski svijet, a da ne vrijede za Joba.

6,8-13: Zbog svoga velikog bola, radi pomanjkanja nade da će ozdraviti i nade u budućnost, pred sigurnom smrću Job si je poželio smrt od Boga, kako ne bi dalje morao lutati, kako bi mogao dalje vjerovati u Boga. Job više nije siguran u sebe. Ne zna kako će dugo moći moći nositi ovo opterećenje, kako će dugo moći izdržati. Protivno savjetu svoje žene (cfr. 2,9), on želi umrijeti ali ne proklinjući Boga, on upućuje još jednu posljednju molbu nemilosrdnom Bogu. Da ga uništi – bio bi to kao akt pomilovanja, kao zraka sunca za Joba, svjedočanstvo Božjeg milosrđa. Stoga, ako valoriziramo, vjera je jača od života. Teret koji mu Bog daje, za njegovu je ograničenu ljudsku snagu, za slabo tijelo prevelik. Job je na kraju snaga, ali i na kraju nade. Ili je to možda vlastiti užitek u propasti koji stoji u svakom čovjeku i ovdje se manifestira u Jobu? Job još uvijek ne zna koliko čovjek može podnijeti s Bogom za Boga, koji mu se čini tako dalekim.

6,14-30: Job ponovo pokušava pridobiti svoje prijatelje. Osjećamo veliku razliku. Prijatelji govore o Bogu. Oni navodno sve o njemu znaju. Job se bori kako bi došao do spoznaje toga Boga. Njegov je put od poznatog prijateljskog Boga k Bogu koji će ga razumjeti, voditi, koji će mu onda biti blizak. Job ne ide teoretskom spoznajom Božjeg bića, nego želi dijalogom doživjeti Boga koji je sve veći i veći, a za kojega njegovi prijatelji misle da ga posjeduju.

6,14-17: Job uspoređuje prijatelje s potokom koji nestaje u svojem koritu (radi se o klimatskim prilikama prednjeg Istoka, gdje se potoci pojavljuju kada je kišni period i nestaju kada nema kiše) cfr. ovdje Jr 15,18.

6,18-20: Ovo Job objašnjava na primjeru karavane. Tema je oaza u sjevernoj Arabiji, a Šeba leži u južnoj Arabiji. Karavane su razočarane kada naiđu na pusta korita voda. Za biblijskog čovjeka voda znači život, i život je potpuno ovisan od vode.

6,21-23: To je razočaranje doživio Job od svojih prijatelja oni su za njega jednostavno NE. Otvaraju se snaga i nemoć, granice čovjeka. One se mogu promijeniti u prezir, u mržnju čovjeka. Prijatelji ostaju bespomoćni u svom nerazumijevanju i u svom duhovnom profilu. Job ne očekuje od njih ništa posebno, nikakvo materijalno odricanje, nikakvu hrabrost pred

tiraninom. On očekuje izraz suosjećanja, razumijevanje, očekuje da ga prate na njegovu putu, kada se on osobno tuži.

6,24-27: Job ostaje otvoren za pravu pouku – želi da mu se ukaže na pogriješke. Svaki zločin zahtijeva najprije dokaz, zatim opasku, ali ne opomenu odozgo koja kao da pokazuje – upire kažiprstom na prijatelja. Prijatelji ne shvaćaju Joba ozbiljno u njegovoj tragediji – nisu u stanju slušati i razumjeti – za njih on govori u vjetar. Hladnokrvno, smiješeci se, ali sigurni da posjeduju Boga, oni su spremni predati obespravljene i potlačene – spremni su na grijeh – čak na ubojstvo radi Boga cfr. ovdje Post 4,1-16;

6,28-30: Job ponovo moli svoje prijatelje, da mu iskažu čisto ljudsko suosjećanje. Na koncu konca ipak bi on osobno morao znati da li je pred Bogom u redu ili nije. Job zahtijeva od prijatelja da se obrate, tj. da pogledaju na čovjeka koji se pati. U konačnom ipak bi on osobno morao znati je li pred Bogom grješnik ili nije. Zapravo Job od prijatelja očekuje obraćenje, tj. okretanje prema ispaćenom čovjeku ujedno odvratanje od prividnoga i obraćanje Bogu. Mora li se on (Job), koji je do sada očito živio u prijateljstvu Božjem ipak predati i biti razočaran u svojem traženju Boga.

7

Prijatelji mu osporavaju pravo diskutiranja, pa se Job obraća direktno Bogu. Njegova tužba ide ne samo protiv sudbine, nego se buni direktno protiv Boga, optužuje Boga. Iz bezgranične patnje, koja ga je pritisla on si odjednom želi smrt. Ova patnja kao da uzima smisao života, čini ljudski život nerazumljivim i tako besmislenim.

7,1-3: Realna slika ljudskog života je kao vojna služba, teški posao, s puno opasnosti. Job živi na najnižoj razini ljudskog društva. Davno je pao ispod minimuma egzistencije i takova situacija traje već dugo. I Jobove noći su uključene u tu muku.

7,4-6: Tako je čovjek progonjen od jutra do mraka, ali isto tako od mraka do jutra. K tomu dolazi strašna slika bolesti. Dani prolaze i svakim danom nestaje polako nada. Život je kao konac, koji se odsjeca dan za danom, komad po komad.

7,7-10: Bog, neoslovljeni interlokutor bi morao na to misliti i povući zaključke iz toga – ipak je sve besmisleno. Zanimljiva je nedosljednost. Ono na što se Job tuži, da naime ne može umrijeti, želi si da njegovi dani budu kraći – ovdje je stavljeno upravo protivno: Život je prekratak i previše zao, to je iracionalna dijalektika ljudskog života. Ogorčen je jer ga Bog uopće ne registrira, da mora sam ići svoj put. Simpatična je slika: prolazni oblak, "koji se gubi i raspline". Položaj je zaoštren zbog toga jer je ideja o prekogrobnom životu još uvijek jako daleka – podzemlje, u babilonskom "zemlja bez povratka" je samo šifra za život nakon smrti.

7,11-12: Job nema više što riskirati, pa nastavlja. Uspoređuje sebe s morskom nemani, u mezopotamijskom mitu o stvaranju svijeta to je Tijamat. Bog je morskoga zmaja kao moć početnog kaosa i svoga protivnika već kod stvaranja svijeta raspolovio. Job uspoređuje svoju bezizlaznu poziciju s ovom Božjom borbom na početku stvaranja.

Upotrebljava mitske likove kako bi adekvatno dočarao Božju borbu protiv njega. Tako stavlja sebe i svoju sudbinu nekako u kozmičke dimenzije. To je najviše kako on može naglasiti sebe i svoju vlastitu nesreću.

7,13-15: Bog mu ne da mira danju niti noću. Strašni sni, kao noćna mora, žele ga ugušiti. On želi i ubuduće biti u jedinstvu s Bogom, ali uzalud. Bog mu je jako daleko i postao je za njega nepristupačan, obavio se šutnjom. Tako se Jobu smrt čini jedinim rješenjem.

7,16: Stoga usrdna molba – neka ga Bog pusti. Došao je do svojih granica i od njega Bog i tako nema ništa.

7,17-19: Slična je problematika u Ps 8,5.6, te Ps 144,3. Pitanje ljudskog bića odgovoreno je u dijalektičkoj napetosti: ljudski je život i velik i bijedan istovremeno! Obadva ova dijela tek čine kompletnog čovjeka. Prijatelji ga ne shvaćaju ozbiljno. Strogi Bog budno pazi na njega. Taj Bog koji tako kritički promatra, koji ide do u najintimije čovjekovo područje za Joba je nepodnošljiv. Bog ga točno kontrolira i takav je život za Joba nepodnošljiv. Da barem malo pogleda na stranu, da Job može predahnuti. Biblija poznaje dakle ambivalentnost Božjeg pogleda. Da bi ljudski život uspio, mora čovjek živjeti oči u oči s Bogom – to je starozavjetna poruka. Ovdje se tvrdi protivno.

7,20: U konačnom što čovjek može Bogu uopće naškoditi? Čovjek ne može Boga dirnuti ili pogoditi svojom nemoći i bijedom odnosno niti grijehom niti dobrotom. Čovjek ne može Bogu ni koristiti ni naškoditi.

7,21: Ako je Job pogriješio onda bi mu Bog morao oprostiti radi sebe samoga. Tako Job apelira u svojoj zadnjoj riječi na Božju veličinu i dobrotu, koja mi morala odstupiti od zastarjelog principa pravde u korist čovjeka i Bog bi ponovo trebao biti milostiv prema Jobu. Ipak se Job ne može Boga riješiti, stoga se usuđuje, makar to izgledalo beznadno, vjerovati u njegovo milosrđe, za koje pak ne zna hoće li ga ikada postići.

8

Po prvi puta dolazi do riječi drugi Jobov prijatelj: Bildad. Sadržaj je njegovog govora: Bog uvijek radi ispravno. Kao predstavnik dosljedne nauke o naplati on govori malo drugačije nego Elifaz. Ali ni on ne donosi neku novu viziju apsolutne Božje pravde. Bildad formulira vrlo uvjerljivo poznatu teoriju retribucije, koja se temelji na već poznatom tekstu Pnz 28.

8,1-7: Pretendirajući da zna kako Bog djeluje na čovjeka, u sigurnosti dakle da poznaje Jobov slučaj i da ga može ispravno prosuditi, on dosta grubo govori protiv Joba i htio bi njegov slučaj što prije završiti. On govori prepotentno, samosvjesno i u apsolutnoj sigurnosti i odbija Jobove prigovore koje je ovaj uputio Bogu, ali i one koje Job još nije niti formulirao, kao nestvarne i bez važnosti. Svoje jednostrano poznavanje Božjeg djelovanja Bildad poistovjećuje s neshvatljivom Božjom stvarnošću, koja se, po njemu, vrlo transparentno i jasno manifestira u sudbini čovjeka i u prirodnim pojavama. Bog posjeduje pravo i radi po pravednosti; to očituje postupak prema Jobovoj djeci odnosno njihova sudbina. Ipak se čovjek, pa i grješnik, može uvijek obratiti Bogu; pravo obraćenje čovjeka vodi onda ponovo k blagoslovu Božjem.

8,8-19: To što on donosi nije samo njegovo životno iskustvo, koje se tako često potvrdilo, to je isto tako iskustvo i spoznaja otaca. Bildad potkrepljuje svoje sigurno mišljenje primjerima iz prirode i vegetacije. Rogoz i trstika (cfr. papirus) su ovdje primjer u ovisnosti od vode. Ovdje kao i na nekim drugim mjestima autor daje do znanja kako poznaje Egipat. Kao što ove biljke ne mogu uspijevati bez vode, nego venu, tako se događa s bezbožnikom i njegovim planovima koji su uspoređeni s paukovom mrežom. Niti život niti kuća (stan) ne mogu opstati pred točno predviđenim Božjim planovima. Čak se i sjećanje na njega definitivno gasi.

8,20-22: Bildad završava svoj govor ponavljajući još jednom vrlo odlučno i svjesno svoju teologiju, kao sposoban odvjetnik Božji, kako on to za sebe smatra.

9-10

Ova dva poglavlja donose Jobov odgovor, koji ne sadrži toliko Božje pravo nego više naglašava njegovu silu/moć, prema kojoj je Job u svakom slučaju nemoćan. To ga vodi u tužaljku o svojoj, ili općenito o ljudskoj sudbini. Gledajući formalno replika je promijenjena. Job uopće ne vodi računa o onome što interlokutor, njegov prijatelj Bildad govori. Bildadove riječi su samo izgovor, povod za monolog, koji konačno postaje potajni dijalog s Bogom. Kao literarni uzor imamo ovdje Jeremijine ispovijesti Jr 12; 15,10-21; 20,7-18. Jobova je pozicija načelno drugačija od pozicije trojice njegovih prijatelja. On nema neku sigurnu tvrdavu koju pod svaku cijenu mora obraniti. Razlika dviju teologija biva sve očitija: Božja pravda, sigurna pozicija njegovih prijatelja, je nešto što ni Job ne može staviti u pitanje. Ne možemo posumnjati u Božju pravdu – tko može od Boga tražiti opravdanje/račun. Za razliku od prijašnjih vremena Job više ne može pronaći kontakta s Bogom. Božja pravda, koja je bila sadržaj i sreća njegova dosadašnjeg života, i koju on ne želi promijeniti, postala mu je neshvatljiva u patnji. Tako ta ista Božja pravda na površini ljudskih zbivanja sada izgleda kao apsolutna nepravda. Više nema mogućnosti, mosta, za Joba prijeći na drugu stranu, k Bogu. Prijatelji stoje na drugoj obali – ni oni ne mogu sagraditi most za Joba kako bi prešao na drugu stranu. Ne razgovaraju više na istoj razini, nego je između njih sve veća provalija. Stoga Jobov monolog prelazi lagano u individualnu tužaljku – cfr. ovdje Ps – individualne tužaljke.

9,1-4: Job prvo korigira krivo mišljenje prijatelja, kao da on naime sumnja u Božju pravdu. On nema sumnje u načelnu, apsolutnu Božju pravdu, nego u Božju pravdu što se tiče njega osobno. Jer Božja pravda, koju je do sada poznao, pokazuje mu neke nove strane, tako da je postala za njega nerazumljiva. Job poznaje Božju apsolutnu, neograničenu suverenost i nadmoć. Nitko se ne može postaviti kao da je Bogu ravan niti može Boga prisiliti da mu štogod da. Takovo je ponašanje apriorno za odbaciti, jer je bezizgledno. Stoga kao jedina osmišljena nada ostaje čovjeku držanje poštovanja i prave distance od svemogućeg Boga. To je jedino držanje čovjeka, koje je pred Bogom ispravno i njega dostojno.

9,5-7: Božja čudotvorna snaga se očituje u svijetu ne samo u miru, nego i u elementarnim nepogodama, katastrofama velikih razmjera, koje se na zemlji događaju. Tako cijeli svemir, nebo i zemlja postaju svjedocima Božje srdžbe. Izraelska je slika svijeta da zemlja stoji na stupovima, koji su pričvršćeni na dnu mora – cfr. Ps 75,4.

9,8-9: Božja se moć očituje prije svega na nebu. Cfr. isto tako Ps 104,2; Iz 40,22; 44,24 cfr. Ps 19. Cfr. Post 1,14-18.

9,10-13: Nakon hvalospjeva o stvaranju općenito, nakon što je u r. 8 bilo govora o tome kako Bog šeta morskom pučinom, ovdje se govori o osobinama teofanije cfr. Izl 33,18-23; 1 Kr 19,12-13. Ako se Bog nekome i objavi ipak nitko ne može Boga posjedovati. Nikada Bog ne paše u ljudske mjere ili mjerila. Svaka težnja i želja čovjeka da upravlja, vlada Bogom se mora apriori odstraniti cfr. Izl 32 (pravljenje likova zlatnog teleta). Nitko i ništa ne može zagospodariti Bogom. Čovjek se ne može usprotiviti niti Rahabu, morskoj nemani. Kako onda da se čovjek protivi Bogu, kada ni Rahab, koji je daleko jači, ne može Bogu ništa nauditi, nego mu je sasvim podložan. Rahab je ovdje ime za prvotni kaos, za mitsko kaotično more, nekada nazvano i Tiamat. Njegovi su pomoćnici, tako babilonsko shvaćanje, božanstva koja je zarobio i koja mu se moraju pokoravati.

9,14-16: Prevelika je distanca prema Bogu, čovjek ne može nikoga zvati na sastanak, konferenciju o vlastitom položaju. Kada bi i vikao Bog ga ne može čuti. Kada bi i bio u pravu – odakle mu pravo očekivati od Boga odgovor? Bijedni čovjek može Boga samo zamoliti za pomoć. Ipak njegova dosadašnja bolna iskustva opominju Joba da se lako i neoprezno uzda u milost Božju.

9,17-18: Gorko iskustvo oduzima Jobu i zadnju moguću poziciju prema Bogu: pred njega stupa drugačiji Bog, koji je potpuno promijenio/prevrnuo njegovu dosadašnju situaciju i njegov dosadašnji život radikalno izmijenio.

9,19: Otkriva nove karakteristike koje samo potvrđuju dosadašnje. Ovdje se susreću sila/snaga i pravo koje uopće ne možemo razdvojiti, nego oni predstavljaju nadmoćnu Božju stvarnost, koju čovjek mora pretrpjeti.

9,20-22: Razlika između Boga i čovjeka je tako velika, da čak i nevin čovjek griješi, ako nešto želi postići pred Bogom ili protiv Boga. Sve se u Jobovoj nutrini buni prihvatiti upravo tu činjenicu. U svojoj elementarnoj želji stvorenja koje je stvoreno za život i koje želi živjeti Job riskira slijedeće priznanje/ispovijest: Bog mu je uzeo dosadašnja saznanja o pravednosti i iz toga Job zaključuje da Bog ne razlikuje između grješnika i pravednika, nego da je on sam nepravedan te stoga djeluje nepravedno.

9,23-24: Ovo vlastito iskustvo Job potvrđuje iz povijesti ljudi i naroda. Bič Božji pogađa u katastrofama, pošastima i ratovima jednako nepravedne i pravedne. Zemlja daje žalosne primjere da su moć i nepoštenje ujedinjeni. Katkad se čini da Bog ima osobine Moloha koji proždire čovjeka. U svemu se ovom Jobu ipak radi samo o Bogu, bez obzira koje posljedice slijedile iz toga za njega osobno. On si želi Boga koji ima osobine dostojne Boga.

9,25-35 Job se ponovo vraća sebi samomu. Tuži se kako je od Boga zatvoren u tjesnace kratkog ljudskog života u nerazumljivu, nepravednu patnju. Premda nam se čini upravo protivno, njega nešto vuče prema Bogu, ali više ne može naći puta do Boga.

9,25-26: Odskače od stila govora da se Job buni zbog kratkoće svojih dana, koje mora podnositi u mukama i bolima – vjerojatno stoga jer treba jako puno vremena kako bi na koncu ipak došao, našao put k Bogu.

9,27-29: Čini se kao da su svi putevi zatvoreni. Job ne može biti objektivan, konstantno gleda sebe i sav svoj jad i bijedu. Vraća se na vlastitu sudbinu. Konačno dolazi do zaključka – “ipak me ne držiš nevinim – ako li sam grješan čemu onda mučim sebe...”. Njegova je gorka sudbina biti Božjim zatočenikom, bez ikakove šanse doživjeti oslobođenje (na sudu) od strane Božje pravde.

9,30-31: Čak ni poznati obredi čišćenja (Ps 26,6, Iz 1,16) nisu ovdje djelotvorni. Takovi bi pokušaji bili samo kontraproduktivni.

9,32-35: Job isprobava sve. Proces pred sudom ne dolazi u obzir. Bog je onaj koji zove, ide na sud, cfr. Mih 6,1-8. Razlika razine između čovjeka i Boga ostaje za čovjeka neprebrodiva. Job shvaća Boga sasvim ozbiljno. Njegova prijašnja slika o Bogu je davno nestala. U svojoj nevolji on traži novog Boga, ali još ne vidi njegovih obrisa. Njegovi prijatelji imaju vlastitu sliku Božju i potpuno su sigurni da imaju pravo – u svoj svojoj sigurnosti, koja je zastarila i ukočena oni nemaju nikakove borbe i muke kao Job. Jedinu i posljednju mogućnost za razgovor mora stoga omogućiti i stvoriti jedino Bog. Unatoč svom razočaranju Joba ipak nosi vjera u providnost i Boga stvoritelja. Bog bi samo morao ukloniti tamne, neshvatljive barijere koje stoje između njih. Nažalost do sada nema od toga nikakvog traga ni znaka.

10

Job je u sebi kao čovjek podijeljen. Na jednoj strani htio bi se odvojiti od prividno nepravednog Boga, s druge strane ipak ga sve tjera upravo k njemu, k tom istom Bogu. Tako bezgranična bol postaje sredstvo koje vodi k Bogu. Ako Job tužeći se, plačući, može, zapravo mora moliti, to samo pokazuje da on može postići dno svoje egzistencije samo na taj način. Gledajući izvanjski – Job ovdje nema ništa više od svoje pobožnosti (cfr. 1,9 – Satan), ali ipak ima najviše od toga; upravo sada on treba Boga koji će ga nositi, koji mu je tako dalek, koji mu se tako otuđio.

10,1-3: Vlastita bijeda, njegov život koji kod svakoga proizvodi samo gnušanje, prisiljavaju patnika da se potuži. Tužaljke pojedinca i naroda su najčešći oblik psalama. Job se osjeća, premda nedužan, od Boga stavljen pred sud, njemu se pravi proces. Ipak ostaje svakome slobodno zastupati i dokazati pred sudom vlastitu nedužnost. Zašto je Bog stvorio čovjeka tako? Job ponovo traži razloge zašto je Bog takav, ipak se svi ljudski razlozi pokazuju nedostatnima. Čovjek ne može ući u trag Bogu u vlastitom životu, niti u stvaranju, niti u povijesti – s druge strane ne može se čovjek ni riješiti Boga, zaboraviti ga. Bog nema, ljudski govoreći,

nikakove koristi od toga što čini čovjeku, jer to što čini protivno je djelu stvaranja i njegovu dosadašnjem djelovanju u povijesti.

10,4-7: Promatrajući ljude, promatrajući stvari, Bog ih vidi drugačije nego mi ljudi. Iskustvo čovjeka s danima i godinama ne može biti jednako za Boga. Tako ispada da je Bog sitni nemilosrdni inkvizitor, koji unatoč drugačijoj stvarnosti u Jobovu životu istražuje njegove grijehe, premda sam vrlo dobro zna da ništa neće naći. Unatoč svim pokušajima Joba da Boga shvati, da dobije dovoljno razloga kako bi Boga optužio, ipak ga nikada ne postavlja u pitanje niti njega niti njegovo djelovanje. Job se resignirano klanja pred Bogom. Job ne shvaća i na tome pada, onda se vraća i prihvaća vjeru u stvaranje.

10,8-9: Takav je Stvoritelj neshvatljiv, nerazumljiv – stvara da bi uništio. Zar Bog nije radostan ako mu nešto uspije? Ili je to Bog koji je vrlo promijenjive naravi, čudljiv?

10,10-12: Misao na stvaranje razvija se prema tadašnjim saznanjima slično kao u Ps 139, radi se o nastajanju čovjeka. Važno je ovo: za autora Jobove knjige je stvaranje svakog novog ljudskog života novi božanski čin stvaranja u kojem je nazočna Božja stvaralačka ljubav i skrb. Ista misao o stvaranju – Stvoritelju pojavljuje se više puta u starozavjetnim tekstovima. Dio je to temeljnih biblijskih istina. Ovdje je slika nastanka čovjeka, odnosno djeteta u utrobi majke, grušanje majčine krvi pod djelovanjem sjemena muškarca.

10,13-16: Job opet ponavlja da Bog uvijek ostaje isti. Posljedica ovoga zapravo je strašna: Bog je od početka bio Jobov neprijatelj. Bog ga je tako lijepo pripremio da bi ga kasnije mučio. Slika je vrlo ružna: Bog kao najmoćniji i najgori neprijatelj čovjeka od samog početka. Job ponovo pokušava shvatiti Božje djelovanje, ali nikada mu to neće uspjeti. To je strašna devijacija čovjeka kao slike Božje. Ili stoji možda u pozadini svega teško razumljiva ideja, da prava ljubav mora trpiti i da onaj tko ljubi nekako opterećuje onoga koga ljubi – cfr. Post 22? Tako Job dolazi do spoznaje, do neizbježnog zaključka: da li s pravom ili kao krivac: on je od Boga progonjen i mučen. Čini mu se kao da ga je lav zarobio, koji se, zahvaljujući svojoj snazi, samo s njim igra.

10,17: Ta Božja nepravedna nadmoć nad čovjekom čini se još većom. Mnoštvo svjedoka, čak vojska (Ps 7) je pozvana protiv Joba. Kod takove sile on mora biti poražen. Ovdje se moramo usuditi postaviti pitanje: Kada je Job, kada je čovjek Bogu bliži, s njime uže povezan? U sreći ili nesreći. Kada mu prinosi žrtve i darove ili kada se žestoko buni protiv njega? Unatoč svemu postoji jedna duboka veza, neuništiva ljubav koja Joba trajno povezuje s Bogom. Job je spreman iz ljubavi čak i svom najljućem protivniku, Bogu reći "da", da je Božji postupak prema njemu barem malo razumljiviji. Prava povezanost s Bogom prema tome mora se svakodnevno obnavljati, mora biti izborena, za nju se mora trpjeti - to je spoznaja iz Jobova životnog iskustva. Tu je vidljiva tajna ljudskog života.

10,18-22: Job govori o svom životu i argumentira iz perspektive vjere u stvaranje, koja ukazuje na Stvoritelja. Sada je došao do momenta, gdje ovo više nije važeće, nego je stavljeno pod znak pitanja. Stoga se čini da uopće više nema odgovora na pitanje smisla ljudskog života. Takove

misli, koje potječu iz ljudske nedostatnosti, dovode u Joba do toga da si on želi smrt, koja bi bila ne samo kraj njegova ljudskog života, nego poništenje cjelokupnog stvaranja. Tako on gleda u smrt kao cilj, koji ipak mora odbaciti, jer je njegova želja život, a ne smrt. Njegova posljednja želja prije nego lagano bude smaknut jest, da ga Bog pusti na miru, da si može priuštiti sitne, zemaljske radosti. Smrt se predstavlja slično kao kod Prop 3,19-21 kao nepoznata zemlja mraka, mnogostruke tame. Kada bi Bog od Joba dignuo ruke, pustio ga na miru, kada bi obustavio svoje neprijateljstvo protiv Joba, ne bi to bio istina ispunjen život, ali ipak kakav takav, podnošljiv boravak na zemlji. Kako malo čovjek kojega karakterizira neuništiva želja za životom, treba da bi ostao na životu, da bi ugasio tu žeđ za životom.

11

Konačno dolazi do riječi posljednji od prijatelja, Zofar. On žestoko kritizira Joba, možda je to zbog mladosti i jer je neiskusn, ali pokušava prodrijeti do Joba. Njegov govor sadrži zanimljiva teološka stanovišta, ali se on vrlo prepotentno ponaša prema Jobu, govori poučavajući, odozgor. Zofar zastupa klasičnu nauku o retribuciji. Njemu se radi o tome, bez da bi imao novih argumenata, shvatiti Joba iz svoje vlastite pozicije, tako ga prosuditi i stoga osuditi.

11,1-4: Zofar ne shvaća Joba, nego ga kritizira, označava ga kao brbljavca, koji jednostavno priča, i koji se čak Bogu smije. Upravo to Zofar želi konačno zaustaviti. Zofar nije u stanju ući u Jobovu problematiku, cfr. r. 4. On postavlja Joba na razinu mudraca, na vlastitu razinu, koja cijeli problem gleda i tumači teoretski. On pritom zaboravlja da upravo Jobovo bolno iskustvo, koje govori protiv spomenute sheme i postavlja ju u pitanje.

11,5-6: Budući da ne može Joba uvjeriti, kako mu se čini, Zofar apelira na Božju mudrost, koja sve nadilazi, kojoj bi se Job trebao obratiti, ali onda opet brzim postupkom izjednačuje Boga sa već poznatom shemom.

11,7-12: Novi pokušaj, u kojem se svečanim rječnikom slavi Božja dubina i moć, služi tomu da pokaže kako je Božje djelovanje podvrgnuto upravo toj istoj shemi. Nebo, podzemlje, zemlja i more – ove četiri dimenzije opisuju univerzalnost svemira, dokazuju konstantno, već poznato Božje djelovanje. Bog gleda na ljude koji krivo rade i time je njihova sudbina zapečaćena. Ne potpuno jasan r. 12, koji zaključuje: ove su stvari tako jasne, da ih i najmaloumniji može shvatiti: Bog i Božje djelovanje su vidljivi svakome.

11,13-16: Vrlo umjerenim riječima Zofar opominje Joba, neka se prestane potajno buniti protiv Boga. Opisuje odvratanje od zla i grijeha, povratak k Bogu srcem, koji onda kulminira u molitvi. Molitva ima snagu promijeniti čovjeka, ona daje čovjeku temelj za život i oduzima mu strah. Zaboravljanje dopušta potisnutoj boli da se povuče, kao što se vrlo brzo povuku tragovi poplave.

11,17-20: Život na suncu slave Božje opisan je živopisnim bojama. Pouzdanje, nada i sigurnost određuju put pravednika, koji je pobijedio strah i tamu nereda. Taj novi život, od Boga darovan i na Boga usmjeren

svijetlit će mnogim ljudima i privući ih Bogu, u djelokrug ovog novog spasenja. Prema r. 20 upravo je obratna sudbina bezbožnika. Ugrožen, mučan život bez utočišta i nade u ispunjenje, njihova je nagrada. Ovo kontrastiranje bi trebalo Joba motivirati da se odluči za svjetlu, sunčanu stranu ljudskog života, koju još uvijek može postići. Prema shemi koja je shvaćena vrlo jednostrano, samo od Joba zavisi postići ili ne postići spasenje; on se mora odreći zla, izbjegavati grijeh i odmah će se njegova sudbina promijeniti. Novo sunce Božje milosti će mu tada pokloniti život, pouzdanje i nadu, poklonit će mu promjenu, koja sve okreće na dobro.

12

Ponovo odgovara Job u dugom govoru. Ne govori samo Zofaru nego sve trojici prijatelja istovremeno.

12,1-3: Job ismijava svoje prijatelje, buni se protiv toga da oni tako odozgor govore, na način učitelja koji sve znaju i koji jedini imaju pravo. Ponašaju se kao da su pokupili svu mudrost, sve znanje svih vremena. Job označava njihovo ponašanje kao prepotentno, ali u biti i kao dosta primitivno. Ne čini on to bez određene samosvijesti, ponosa, jer se s njima svakako može mjeriti i ne mora se stiditi usporedbe s njima. Ustvari ono što prijatelji govore ne ide dalje od onoga do sada poznatoga. Tu je njihova slaba točka, jer im nedostaje nutarnja istinitost, a ovaj je nedostatak samo loše prikriiven njihovim ponosom.

12,4-6: Na psihološki način, kako je knjiga predstavljena, tj. nizanjem događaja jednim za drugim, Job vraća razgovor ponovo na sebe. Neshvatljivo je za njega, koji živi u najbližoj povezanosti s Bogom, da mu se prijatelji rugaju upravo zbog toga. Jobova patnja vodi stoga u iskustvo samoće. On se udaljava i odvaja od prijatelja, uopće od ljudi. Nada koju je imao, koju je povezao s njima, pokazuje se u konačnom kao lažna. Tu se pokazuje općenitije iskustvo, koje mora proživjeti svatko koga stigne patnja. Svakome, tko ne pati, tko nije pogođen, nedostaje srce za patnike i nesretnike, ali i kontakt, pristup njima. (cfr. naša narodna: **Sit gladnom ne vjeruje!**). Naprotiv, kako bi se čuvao od opasnosti, onaj tko ne pati jednostavno se distancira od patnika. K tomu dolazi još i gorko iskustvo pobožnih: da nasilnici naime izazivaju Boga. Oni žele čak i Boga kontrolirati, podvrgnuti svojoj vlasti i zloupotrijebiti za vlastite niske ciljeve. Ovo baca posebno svjetlo na mudrost Jobovih prijatelja, koja kaže kako je od Boga, ali se ustvari želi uzdići iznad Boga i njega podvrgnuti ljudskoj volji. U ovakovom ponašanju se samo očituje njihova nutarnja neiskrenost.

12,7-12: Job se obraća Zofaru i poziva ga neka preispita temelje svoje ljudske mudrosti. Cijeli životinjski svijet jedan je jedinstveni dokaz stvaralačke moći Božje i božanske mudrosti. To bi moralo čovjeka voditi k razumijevanju/shvaćanju da i njegov duh, njegova duša počivaju u Bogu. U tome je utemeljeno da čovjek nikada ne može raspolagati Bogom. Čovjek ostaje naprotiv u mnogočemu od Boga ovisnim, Bogu podložan. Stoga se ljudske riječi, čak i časnu tradiciju otaca ne može uzeti nekritički. Čovjek dobiva od Stvoritelja pravo i dužnost ispitivati predaje i postaviti ih

u svjetlo božanske mudrosti. Ovim izjavama Job postavlja temelje kritike navodno nedodirljive mudrosti svojih prijatelja.

12,13-16: Job prelazi sada na božansku mudrost, koja nadilazi svaku ljudsku mudrost. U obliku himna on sada hvali božansku mudrost i nedostiživu moć. Pun strahopoštovanja stoji on pred tajanstvenim Božjim upravljanjem. Jer u Božjoj mudrosti i moći sva stvorenja imaju svoj temelj. Ljudska spoznaja ide samo do te razine. "Zašto" u božanskom planu ostaje čovjeku zauvijek neodgovoreno. Stoga se ograničena ljudska spoznaja ne može usporediti s Božjom mudrošću. Nasuprot ograničenoj ljudskoj mudrosti stavlja Job neograničenu Božju mudrost sa njenom moći koja točno može ostvariti svoje planove. Već ovdje vidimo naznačen motiv koji će kasnije na koncu knjige u dvije teofanije biti široko razrađen – i čiji će problem biti riješen od Boga. Čovjek ne može ništa pretpostaviti Božjoj sili/moći. Božja mudrost i Božji plan ostaju čovjeku neshvatljivi i nedostižni. Niti za Joba niti za njegove prijatelje nema ni najmanje sumnje da Bog stoji iza svega i da djeluje u svemu. U ovom se načelnom stavu obadvije strane (=Job i njegovi prijatelji) ipak slažu, premda njihova mišljenja konkretno vode do sasvim suprotnih zaključaka.

12,17-22: Ova je misao izvedena realnim razmišljanjem, a temelji se na dugom ljudskom iskustvu, na prastaraj ljudskoj mudrosti, egzemplificirano društvenim položajem čovjeka. Svi oni, kraljevi i svećenici podvrgnuti su bez iznimke Božjem planu. Bog je jedini koji ljude može uzvisiti i poniziti. Svi nemoćno stoje pod njegovom riječju i moraju se ponašati po njegovoj smjernici. Bog križa ljudske planove i preokreće ih u protivno. Tako on uništava ljudsku mudrost i moć tijekom povijesti.

12,23-25: Job dokazuje duboki osjećaj i poznavanje ljudske povijesti. Ipak pozadinu svega i temelje, koje je Bog postavio, Job ne može shvatiti. Tako je za čovjeka tijek povijesti i sudbina čovjeka zagonetna. Ostaju tajanstveni, kao kod Prop (Koheleta). Stoga Job niti ne želi istraživati isprepletenost sudbine i krivice, odnos između ponašanja čovjeka i ljudske sudbine (naplate), tj. ne želi reći nešto što bi za njegove prijatelje mogao biti temelj argumentacije. On postavlja poentirano beskonačnu razliku između apsolutne, neograničene Božje mudrosti i ograničene ljudske. Tako on shvaća Boga daleko ozbiljnije, nego što to čine njegovi prijatelji, koji u konačnom podlažu sliku Božju vlastitim idejama nauke o retribuciji ali su tako Božju bit promašili. Horizont ovakove argumentacije proširen je preko događaja u vlastitom narodu, preko drugih naroda općenito. I tamo se potvrđuje isto iskustvo. U ustajanju i propadanju naroda, u demonskoj opijenosti moćnika, koja završava ludilom, vidi Job neshvatljivu mudrost Svevišnjega na djelu. Nove osobine, dimenzije božanske mudrosti, koje čovjek nikako ne može shvatiti, i koje se čovjeku uopće ne objavljuju, navješćaju Boga, koji je sve više tajanstven, pred kojim moraju kapitulirati svaka ljudska mudrost i shvaćanje.

13,1-12: Još jednom Job govori prijateljima. Najprije konstatira da njegovo znanje uopće nije slabije od njihovog. Stoga mu nije potrebna njihova pouka o Božjoj mudrosti. On vrlo dobro zna, da nije odmjereno bilo što reći protiv Božje mudrosti. Stoga on prekida s njima diskusiju o Božjoj pravdi, prema vlastitim saznanjima. Prijatelji uopće ne registriraju

njegovu situaciju, kako bi ga onda mogli shvatiti. Jobu se radi o njegovom pravu pred Bogom. Stoga se on sada trudi govoriti direktno Bogu. Budući da je pravi razgovor s prijateljima postao nemoguć, on nema drugog puta. Od toga ovisi cijeli njegov život. Pošto je dobro iskritizirao svoje prijatelje (rr.4-5), koji bi se morali zastidjeti svojih riječi, on ih ipak moli da ga poslušaju. Iskustvo patnika, da ga konačno nitko ne razumije, da je odbačen u samoću, dolazi ovdje polako do izražaja. To je jedini put, kroz samoću patnje, izaći iz sebe i doći do Boga. Stoga se Job odvaja od prijatelja (rr. 7-8), kojima predbacuje nerazumijevanje i neiskrenost. Može naime biti opasno i pogubno za čovjeka ako se pravi Božjim odvjetnikom, a pri tom se zapetlja u laži.

13,9-12: Bog vodi svoju stvar osobno. Tako Job razotkriva lažni ponos svojih prijatelja kao pretvaranje. Stavljajući upravo svoju teologiju na mjesto Boga, oni griješe, varaju se. Tako im on prijeti Božjim sudom. Ne samo njihovo mišljenje, njihovi motivi, nego i njihovi razlozi su šuplji kao glina/glinene posude.

13,13-22: Stoga Job očekuje od svojih prijatelja da konačno zašute. On je prestao nadati se da će ga oni shvatiti i razumjeti. Osvjedočen je da je nedužan i stoga zahtjeva od Boga da prizna njegovu nedužnost. Reći će pred Bogom istinu, ali isto tako želi od Boga čuti istinu. Želi čuti Božju odluku, koja potvrđuje njegovu nedužnost. On stavlja /r. 14/ jednom poznatom izrekom sve na kocku. Riskira čak i vlastiti život. Mogućnost pred Bogom se opravdati, biti od Boga saslušan vrijedna mu je vlastitog života. Da je on u Božjim očima (= pred Bogom) kriv, ne bi mogao uopće Boga susresti. Tako ga nadvladavaju mir i snaga nade, da može svoj slučaj predstaviti Bogu a njegovi prijatelji će biti svjedoci. On je siguran i pred Bogom u svoju stvar, svoj slučaj. Kada bi mu Bog osporio to pravo, Job bi bio neopozivo osuđen na šutnju i smrt. Razgovor s prijateljima ga je doveo do tako jasnih spoznaja. S druge strane Job zna da će istina o njegovu odnosu prema Bogu ostati tako dugo skrivena dok god on pred njim stoji u strahu pod pritiskom Božje ruke. Stoga on moli Boga da ukloni od njega taj teret, da ga više ne straši. Jer on je spreman Boga saslušati. On govori Bogu i očekuje od njega točan odgovor.

13,23-28: U ponovnom krugu razgovora Job postavlja niz pitanja Bogu i poziva ga tako na dijalog. Najprije se radi o pitanju, koje njegovi prijatelji konstantno postavljaju, naime njegova grijeha i krivice. Prijatelji mu postavljaju pitanja, a on ih šalje dalje, Bogu. Job naravno priznaje da je grješan. Kao što je cijeli Stari zavjet uvjeren u opću grješnost svih ljudi, ni Jobova knjiga ne izbjegava tu tematiku. Ipak ne postoji nikakova ravnoteža između Jobovih grijeha propustom i nepažnjom i njegove sudbine. To mu nikako ne ide u glavu. Je li ta kazna pravedna, je li zaslužena? Još nerazumljivije je za njega sadašnje Božje ponašanje koje ga sada muči. Bog šuti i ponaša se prema njemu kao prema najljućem neprijatelju – ipak je to Jobova arogancija u dijalogu s Bogom. Tiče se njegove kože, njegova života. Židov živi od Božje milosti, koja ga obvija, obuhvaća. Jobu se čini kao da je potpuno bezvrijedan, kao trulo lišće ili ostaci odjeće, koja se raspada, koju izjedaju moljci. Kao da mu se Bog želi svetiti... Ali zašto ga Bog još uzima tako ozbiljno, njega koji je od sviju

odbačen? Protuslovlje koje se ne može tako lako shvatiti: Bog ga uzima ozbiljno, ali se ne brine za njega.

13,26-28: Kod svih tih nagađanja Job dopijeva do rješenja koje je blizu onom njegovih prijatelja. Bog je predstavljen kao sitničav tiranin, koji čovjeka do u pojedinosti kontrolira, dovodi ga do prokletstva i prepušta ga sudbini koju ne može izbjeći. Izraz "gorke presude"/prokletstvo, potječe (možda?) iz magijskih formulacija, s područja koje se ne može prestupiti bez opasnosti po život. Job si predstavlja Boga većim i veličanstvenijim, a Bog sam kao da daje pravo Jobovim prijateljima, koji imaju racionalnu sliku Božju. Nadilazeći shemu retribucije nastaje tako slika Boga koji je nepodnošljiv, neumoljiv, nemilosrdan. Stoga je patnik ponovo upućen sam na sebe. Autor opisuje ovu ugroženu, jadnu ljudsku egzistenciju, koja je predodređena na propast i čini se kao da je osuđena na potpuno beznađe.

14,1-6: Vlastita bezizlazna situacija ponovo je potpuno jasna Jobu – jad njegova kratkog, nemirnog života. Po prirodi slab, kratka života, Job se uspoređuje s cvijetom koji vene (cfr. Ps 90,5-6; 103,15; Iz 40,6.8). Još je snažnija slika sjene, koja nestaje kod večernjeg sunca. S obzirom na tu jadnu egzistenciju, koja postoji na rubu ništavila, koja u ništavilu nestaje – Božje je ponašanje neshvatljivo; kao lovački pas on vreba, progona čovjeka kako bi ga doveo pred sud. Kao da Bog ništa drugo ili bolje ne bi znao, nego progoniti jasnog čovjeka. A Bog bi morao više nego itko drugi poznavati situaciju čovjeka. Čovjek ima svoje porijeklo u nečistoći i sam je nečist – ovo je jasna indikacija na opću grješnost svih ljudi. Iz ove gotovo sudbinske podložnosti grijehu čovjek ne može istupiti. Job ni u jednom trenutku ne sumnja u to da je ljudski život ograničen, da je to bivstvovanje za umiranje, jer do sada u objavi nema nikakvih naznaka svjetla s one strane. Ako je čovjek podvrgnut takovoj sudbini, ako je njegovo biće tako određeno i ograničeno – kako je s njegovom odgovornošću? Iz ove prividno nerješive dileme proizlazi molba da Bog Joba nekoliko dana njegova života ostavi na miru, kako bi si mogao urediti život po vlastitom ukusu. Njegov život ne zaslužuje s obzirom na takovu ograničenost i suženost toliko angažmana s Božje strane. S druge strane Job ne prihvaća tako brzo kratki život i skorbu sigurnu smrt. Stoga sada u središte njegovih razmatranja stupa neumoljiva smrt. Smrt je problem s kojim se on bori, koji život postavlja u pitanje.

14,7-12: Job se uspoređuje s drvetom. Ono prednjači u tome da se može podmladiti i početi novi život. Kod čovjeka smrt znači apsolutno pitanje i definitivnu granicu. U smrti život čovjeka tone u potpuno beznađe. Zbog takove situacije Job vidi i doživljava ljudski život kao muku. Nema za čovjeka vodene pare, koja ponovo oživi. Ostaje jedino pitanje "gdje je on?" Stoga je smrt neizbježno pitanje života, smrt postavlja život u pitanje. Tako intenzivno i egzistencijalno pitanje ljudskog života i smrti inače se ne postavlja u cijelom Starom zavjetu. Na taj način Job razotkriva svaku imanentnu ljudsku nadu i futurologiju. S druge pak strane bez ikakve nade ljudski život postaje nemogućim. Stoga rr. 13-17 daju nešto nade, koja je izražena kao idealna, ne kao želja nego kao realnost, kao stvarnost. Iz vlastitih snaga Job ne može nadvladati granicu smrti, nego

predlaže, kako on to sam kaže, razumljiv plan Bogu. Kod Joba još uvijek postoji skrivena nada da Bog nije radikalni neprijatelj čovjeka, nego ipak, premda još neprepoznatljiv, njegov prijatelj. Ako nešto priječi put čovjeka prema Bogu to je grijeh. Stoga iskušanih moli da ga Bog sakrije i sačuva dok se srdžba Božja kao kazna zbog grijeha, ne smiri. Gledajući tako podzemlje dobiva sada novu ulogu i novi smisao. Postaje prolaz, mjesto čekanja, dok se Bog ponovo ne zauzme za čovjeka. Ova potreba za spasenjem se tako ponovo budi u Jobu. U molbi, da se Joba sjeti nakon srdžbe izražena je istina vrlo sramežljivo, vjera u prekogrobni život.

14,14-17: Osjeća se kako lagana nada daje krila Jobu. On si zamišlja, to je psihološki jako dobro opisano, kako će reagirati, kada Bog osjeti čežnju za stvorenjem. Bog će mu onda oprostiti grijeh, njegov će život dobiti novu nadu i perspektivu: bit će sav prosvijetljen od Božje ljubavi. No ova je slika prelijepa. Stvarnost je drugačija. Tako Job ponovo vraća svoj pogled k jadnoj stvarnosti, slaba nada još ne može nositi njegov život. Stvarnost ljudskog života brutalno je drugačija.

14,18-22: Brda se ne mogu održati pred Bogom. Kao što voda lagano razara kamenje i zemlju, tako je sada i Jobu. Komad po komad on se topi i nestaje. S njime nestaje i nada, i ono posljednje što čovjeku može dati sadržaj i smisao života. Ali da Bog čovjeku može doći ususret i u takovim strašnim situacijama, da patnja čovjeka potječe u biti od Boga ljubavi, Job ne može nikako shvatiti. Tako njegov govor završava u beznađu: Čovjek je određen za smrt i nestanak. Mora se odreći veza s obitelji i rodbinom. Ostavljen sam, napušten od svakoga umire vlastitom smrću.

15 Drugi krug razgovora

Ovaj dio knjige, drugi niz besjeda (cfr. naslov u Zagrebačkoj Bibliji), **15-21**, otvara kao i prvi dio govor Elifaza Temanca. Razgovor je tvrdi. Žestoka kritika, koju Job upravlja svojim prijateljima preuzeta je u njihovim odgovorima. Svojim govorom Job se otkriva kao bezbožnik i grješnik. Njihova nastojanja i spremnost na pomoć da će Job polako shvatiti kakav je, te promijeniti svoj stav, već prema njihovim prijedlozima, su potpuno propala i oni su razočarani. Čak Elifaz, koji se razlikuje od svojih dvojice kolega jer je stariji, diskretniji, posjeduje odličan način diskutiranja, postaje u svojim odgovorima tvrdi i negativniji.

15, 1-6: U tekst 12,3 i 13,2 Job tvrdi kako ne zaostaje pameću, inteligencijom za svojim prijateljima, koji se prave tako mudrima, pametnima. Upravo ovdje počinje Elifaz i prikazuje ponašanje patnika kao mudraca nedostojnim i gotovo ga ismijava. Jobov je govor kao južni vjetar (široko), koji samo muči ljude. Tako Elifaz, koji razmišlja racionalno i bez ikakvih osjećaja, ostaje dalek Jobu koji je iznutra sav uznemiren. Elifaz mu prigovara da on razara strah Božji i nastojanja pred Bogom, nutarnju borbu pred Bogom, dakle upravo temelj vjere. A strah Božji vrijedi kao početak, temelj mudrosti – 28,28; Ps 111,10, Izr 9,10. Kao bogobojazne Biblija označava Abrahama (Post 22,12) i Joba (1,1.9; 2,3). Strah Božji počiva na temelju pravde i vjernosti Zakonu Božjem. Budući da Job sve to postavlja u pitanje u svom vlastitom slučaju, Elifaz smatra opravdanim protiv Joba nastupiti direktno žestokim napadima. U svojoj opravdanoj

brizi za pravu vjeru u Boga Elifaz nema osjećaja da Job svojim pitanjima, svojim načinom razmišljanja, borbom za bolji odnos prema Bogu, dolazi zapravo bliže Bogu, prodire dublje u božansku tajnu, nego njegovi prijatelji. U svojoj tradicionalnoj viziji i vrlo uskom načinu reagiranja Elifaz ne može ništa drugo nego na temelju Jobovih govora proglasiti ga krivim. Naziva ga lukavim varalicom. Ovim govorom on postavlja patnika u blizinu zmije (Post 3,1), koja obećaje prvim ljudima, da će postati kao Bog. Kako Elifaz tvrdi, protiv Joba ne treba nikakvog procesa, njegova vlastita usta i usne su svjedoci koji ga terete. On si olako zamišlja iznošenje dokaza. Budući da Jobove riječi nisu sukladne s njegovom (Elifazovom) teorijom retribucije, tako su one neoboriv dokaz protiv Joba. Elifaz i njegovi drugovi ipak ostaju dužni: postaviti same sebe i vlastito shvaćanje u pitanje. Za njih je u najmanju ruku sigurno, da imaju pravo kada pretpostavljaju da Job ima neke tajne grijehe, te da su oni tako u pravu.

15,7-10: Jer je osobno povrijeđen sada Elifaz ide osobnim argumentima protiv Joba. Oni mogu nažalost samo vrlo teško prikriti njegovu osobnu samohvalu, samoproglashenu pravednost. Iznoseći sve važne razloge on ipak ne osjeća da sebi osobno čini lošu ili vrlo upitnu uslugu. Vraća se sve do stvaranja, i upotrebljava slike pračovjeka koji ima mitske crte, cfr. Ez 28,11-19. Tako situacija Joba preuzima konture i razmjere situacije prvog čovjeka u njegovom padu/grijehu cfr. tekst Post 3. Tako je Jobov grijeh velik da ide do u beskonačno. Stoga je Jobova sudbina postavljena kao parametar. Tvrdnja (r. 9), da Job zna više nego njegovi prijatelji, nije do sada bila iznešena. S druge strane ukazivanje na svoju poodmaklu dob, koje Elifaz iznosi (r. 10) je odgovor na 12,12, gdje Job tvrdi da mudrost nije nikakova privilegija dobi/starosti. Spominjanje Jobova oca pokazuje samo osobni žalac što ga Elifaz upotrebljava protiv Joba. Tako se povećava tenzija u razgovoru koji je sve više karakteriziran emocijama.

15,11-13: Elifaz se žali zbog dosadašnjeg neuspjeha svojih nastojanja. Uvrijeđen predbacuje Jobu nezahvalnost prema Bogu i prema prijateljima, budući da on ne pazi na utjehu koju mu Bog daje te odbija blage riječi prijatelja. U neshvatljivom ponosu Job se čak pokušava pred svojim prijateljima srditi na Boga. Ponovo možemo osjetiti kako se diskusija vodi na dvije međusobno udaljene razine. Budući da imaju fiksnu sliku Božju, Jobovim prijateljima nedostaje svaki trag shvaćanja kako se žestoko Job bori s Bogom koji je za njega postao neshvatljivim. Job ne nalazi kod Boga upravo to o čemu njegovi prijatelji cijelo vrijeme govore.

15,14-16: Elifaz podsjeća na tajnu upletenost svih ljudi u grijeh, na njihovu ljudsku nedostatnost pred Bogom. Prisjeća se viđenja (tekst 4,12-21). I dok se Job pati zbog odijeljenosti od Boga uzrokovane grijehom, koji je kao propust iz nemarnosti postao svagdanji dio sudbine, dok on neprestano apelira na Božju milost, Elifaz ovo stanje grijeha smatra vrijednim prezira i uzima to kao prigodu prikazati Božju pravdu, koja kažnjava zle. Za duševnu bol Joba, koji zgažena srca inzistira na višoj Božjoj pravdi, koja je ljudima skrivena, koji se bori za Božje milosrđe i nada Božjem smilovanju, ostaje Elifazovo srce zatvoreno unatoč razumijevanja za grješnost svih ljudi. Ova grješnost ide čak gore do anđela, čak se ni oni ne mogu potpuno očistiti pred Bogom.

15,17-19: Svečanim uvodom ocrtana je sada sudbina grješnika. Vlastito, dugo životno iskustvo, potvrđeno i osnaženo tradicijom otaca, onom mudročću, koju nikakav strani upliv nije mogao pokvariti.

15,20-24: Slikovitim, stručnim jezikom opisana je nevolja bezbožnika. On provodi svoje dane u strahu i zdvajanju, nepoznate ga sile progone i muče, dok ga u miru ne pristigne Zatornik. Ne stoji li u pozadini ovog opisa sudbina Joba? Ne aludira li opis Zatornika na tekst 2,6 – Satan? S jedne strane životni strah koji obuzima bezbožnika, s druge strane njegova volja za životom. On stoji u izobilju, ali ga muči briga za svagdanji kruh; njemu nikada nije dovoljno i boji se da će umrijeti od gladi. Vrlo je lijepo predstavljena suprotnost, koja se u životu vrlo često vidi. K tomu se pridružuje kao najveća briga smrtni strah, ona neugodna spoznaja, znanje da čovjeka čeka gorka sudbina. To čovjeku uzima svaku životnu radost i ne dozvoljava proživjeti u miru nijedan dan. Pred tom nadmoći, koja je kao kralj koji je s vojskom, koja čovjeka svakodnevno ugrožava, ljudski je život bačen u rijeku briga i straha i ograničen gotovo do ugušenja.

15,25-28: Nalazimo obrazloženje zašto bezbožnik dolazi u takovu situaciju. R. 25 daje kao razlog pobunu protiv Boga "on je protiv Boga podizao ruku...", a to je veliki grijeh protiv Boga. Čovjek koji se to usudi, najavljuje rat Bogu, ulazi u neprijateljstvo s Bogom, kao što to prikazuje slika rata (r.26). Tvrdokorno i oholo se on bori protiv Boga, ili se od Boga ograđuje kao štitom. Njegovo uživanje samo je prividna sreća, koja ne ostaje trajno. Opomena da on ponovo podiže i nastanjuje razorene gradove i kuće podsjeća nas na sud Božji (cfr. tekst Pnz 13,13-15; Jš 6,17; 1 Kr 16,34). Stoga je zabranjeno ponovo graditi gradove koje je razorila srdžba Božja (Post 19). Takovi čini su protivni Bogu i stoga grijeh. Grješnik se postavlja bogatstvom i uživanjem iznad svetog božanskog reda, njegove su želje i nastojanja usmjereni isključivo na zemaljsko i ostaju ograničeni na zemaljsko.

15,29-35: Takav stav u životu je kao načelni stav i samoobmana jedno veliko razočaranje. Ova slika egzemplificirana je slikama iz prirode na razne načine. U konačnom neograničena požuda k bogatstvu i trajnom posjedovanju ne vodi k sreći. Bezbožnik ne može, slično kao jalovi klas zadobiti pravu zrelost i puninu života. Opisuje se Božji sud slikama protivnosti: mraka s jedne i žeravice s druge strane. Opomena (r. 31) se odnosi direktno na Joba. Elifaz jednostavno bagatelizira Jobovo pouzdanje kao varku i priviđenje. Tko gradi na ništavosti mora računati sa propašću. Tako jednostavno i samo po sebi razumljivo može se Jobov slučaj riješiti, kao slučaj običnog bezbožnika. Nedvojbeno je u slikama palmine grančice, vinove loze i maslinova drveća, prikazana iznenadna sudbina grješnika. Prema Elifazovoj logici (rr. 34-35) sudbina grješnika koja vodi u propast i nesreću stavljena je kao općevažno pravilo/zakon. Takove slike bi trebale na svoj način probuditi Joba iz njegove samoobmane, voditi ga k razmišljanju i obraćenju. Nijedna Elifazova važna riječ, koja bi davala nadu ne može uspostaviti kontakt s ispaćenim Jobom. Prepušten je samome sebi. U svojoj krajnjoj nevolji, ali iz nade koju nikada nije napustio on može tražiti novi put prema Bogu. On nema oholog

samopouzdanja i neiskrene lukavosti, kako to misle njegovi sugovornici nego je nevolja koju je prouzročio nerazumljivi i stoga udaljeni Bog za kojim Job tako čezne. Patnik je osamljen, sva je njegova patnja zaboravljena od njegovih prijatelja, ali stoga jače usmjerava svoj duh i svoje srce prema Bogu.

16

U svom odgovoru **16-17** Job daje do znanja koliko ga boli činjenica da ga prijatelji ne razumiju.

16,2-3: Stoga se suprotstavlja svojim prijateljima i napada ih. Ne sviđaju mu se njihovi napuhani govori, koji ne pogađaju njegovu stvarnost i izgovoreni su u vjetar. Tako su prijatelji za njega samo opterećenje. Umjesto da ga tješe, zbog čega su došli, oni samo povećavaju njegove muke. U svojoj ukrućenosti i neshvatljivom nerazumijevanju koje Joba uopće ne može impresionirati (ni pozitivno ni negativno) oni promašaju cilj, govore pored Joba i guraju ga u osamljenost.

16,4-5: Ovi rr. pojašnjavaju da je izgubljena osnovica međusobnog razumijevanja. Job na ironičan način razotkriva njih i njihove utješne govore, stavljajući sebe u njihov položaj i govoreći njima kao da ih tješi. I za njega bi bilo lagano izražavati lijepim riječima i naučenim gestama sućut koja ne dodiruje unutrašnjost. Konačno ovakav način svjedočenja navodnih osjećaja ostaje na površini. Da u takovim riječima i gestama nedostaje suosjećanje srca – to je ono što Job prebacuje svojim prijateljima. Oni se ne mogu uživiti u njegovu situaciju, stoga ne mogu niti pristupiti Jobu. Jer nikakova visoka i pametna teologija ne može nadomjestiti suosjećajno srce.

16,6-17: Job glasno kuka ne samo da ga je Bog ostavio, nego ga još i progoni. Tu su neprekidni bolovi. Sada je došao do točke kada više ne može dalje, stoga iznosi vrlo drastične i emocionalne prigovore protiv Boga. Ovo je pojačano činjenicom da jezično neposredno prelazi sa "on" na "ti" i oslovljava Boga direktno. Tuži se da mu je Bog otuđio prijatelje, a njega samoga opteretio prevelikom patnjom. Nagla promjena od najveće sreće do najveće bijede postala je svjedokom protiv Joba, za prijatelje je to siguran dokaz njegove teške krivice. Srdžba Božja, izraz Božjeg suda, koja je sada opisana u odvratnoj maski Satana, kida ga i uništava. Tako od Jobovih prijatelja postaju žestoki protivnici, koji ga ponižavaju (cfr. Ps 22,8.14; Ps 35,21; Tuž 2,16; Mih 4,14). Konačno Job uviđa da neprijateljstvo njegovih prijatelja konačno potječe od Boga. 16,11 jasno kaže da je Bog zajedno sa Jobovim neprijateljima u istoj liniji. Gledajući unazad Job shvaća svoju bijednu situaciju još oštrijim pogledom.

16,12-14: Ovaj napad Job proživljava kao nenadan, neosnovan prepad, od Boga koji ga hvata za vrat, baca na zemlju, postavlja ga kao strijelac svoj cilj u koji gađa (cfr. Tž 3,12), dok ne padne na zemlju, pogođen u bubrege/želudac. Job je kao opsjednut grad, kojega Bog polako osvaja, probija zidine, kako bi ga onda u napadu osvojio. Kao kod oplakivanja mrtvih obukao je žalobnu odjeću, koja se lijepi za njegove gnojne rane. Živ je, ali se već ubraja među mrtvace. Jobova je snaga iščezla (cr. 1 Sam 2,1; Ps 75,5-6; 89,18.25; 92,11; 112,9; 148,14): izgubio je svaku

rezistenciju i volju za život. Snaga očiju je popustila, obavio se u tamu, to je samo indicij za njegovo potpuno osamljenje. Unatoč bijedi on tvrdi i dalje kako je nevin, ali i dalje ostaje vjeran Bogu. Premda je njegova pravednost u protuslovlju s trenutnom sudbinom, njegova vjerna povezanost s Bogom, zadnja Jobova utvrda ostaje netaknuta. Job čini još jedan zadnji apel Bogu koji je vrhunac ovog govora.

16,18-22: Za razliku od dosadašnjih izjava ovdje Job sasvim ozbiljno shvaća smrt i stoga je svaka ljudska nada usmjerena prema Bogu – jedino u Bogu stoje njegova vjera i njegova čast. Job sebe uspoređuje sa ubijenim čija krv vapi u nebo (cfr. Post 4,10), dok god Bog ne čuje vapaj. Stoga molba Bogu da ne prekrije njegovu krv dok ne čuje vapaj i ne preuzme osvetu za Joba. Neka Bog onda tada i tamo nastupi za Joba gdje on osobno to više ne može. Takoreći vrhunac Jobove vjere je: priznaje Boga kao jedinog svjedoka svoje vjere, koja je jedina spona koja ide i poslije smrti i ostaje u vezi s Bogom. Unatoč navodnom neprijateljskom stavu Bog ostaje jedina instanca, na koju se patnik može obratiti. Napuštajući svoje prijatelje i ujedno sve zemaljske veze ljudskog života, Job usmjerava svoj pogled jedino prema Bogu. Tako u patnji sazrijeva vjera, dolazi do razine koja nadilazi smrt, vodi Bogu, premda se čini da se on kao skriveni i udaljeni Bog udaljava od čovjeka. Samo od Boga koji sve vidi do temelja može čovjek očekivati pravo/pravdu među ljudima. Tako Job ostavlja odluku u ovoj napetoj situaciji, koja ga može raznijeti, rastrgati, isključivo Bogu. On se čvrsto nada , protivno tekstu 9,33, da će od Boga dobiti svoje pravo, a to onda popravlja i njegov odnos prema njegovim prijateljima. Ipak ustrajava u ideji da jedna takova promjena neće biti moguća u vrijeme njegova kratkog života. Budući da je povjerio svoju stvar Bogu, Job više nije svladan željom za vlastitim opravdanjem kao u tekstu 7,7-10; 10,20-22. Napustio je svaku zemaljsku nadu i sada može strpljivije i mirnije čekati na smrt. Unatoč jednoj takovoj nadi, koja će mu dati pravo i poslije smrti ostaje smrt za njega još u dobokom mraku.

22b podsjeća na asirsko - babilonsku oznaku svijeta smrti kao mjesta, "zemlje iz koje nema povratka".

17

Ovo je poglavlje kao kontrapunkt dosadašnjem Jobovu govoru, jer je ponovo ostavljen sam, tako je **17** tužaljka u kojoj on iznosi svoju nepravednu, mnogostruku, nepodnosivu patnju, koja ga je snašla i osudila na beznađe. U pozadini je jedna važna izjava: sva ova patnja dolaze od Boga , koji tako odmiče u udaljeno neshvaćanje.

17,1-3: Job označava svoj beznadni položaj kratkim uzvicima, koji su kao erupcija vulkana. Njegov govor ponovo pokazuje želju da postane gospodarom situacije. Postaje mu polako jasno da je došao do kraja svih ljudskih nada. Stoga govori o poremećenom duhu, o uništenom životu – jedina nada koja ostaje je grob. Nada koju je polagao u svoje prijatelje pokazala se ispraznom. Jedino što za njega imaju to je ruganje, oni su ga zapravo otpisali, prepustili ga tami i osamljenosti. Ova potpuna bijeda ima samo jedan izlaz: ponovo se okrenuti k Bogu. Od ljudi za njega nema više

nade. Ako još igdje postoji za njega tračak nade, onda je to potajno iščekivanje da se Bog za njega zauzeo, koji je njegov jamac, kod sebe, da će Bog ipak dati znak za njegovu oslobođenje: Job apelira, priziva Boga kao posrednika između Boga i čovjeka. Tako on priznaje Boga kao Stvoritelja, kao onoga koji drži njegovu sudbinu u svojim rukama.

17,4-5: Prijatelji koji imaju zadaću jamčiti za Joba otpadaju kao takovi, jer ne mogu ili ne žele jamčiti iskrenost patnika. To pak vodi Joba sigurnoj spoznaji da oni u konačnom nemaju pravo te ne smiju niti triumfirati. R. 5 je možda izreka koja karakterizira njihovu situaciju (vlastita djeca gladuju, a gospodar dijeli imanje drugovima). Prvotni je smisao ovog r. 5 čini se: siromah poseže za zadnjom mogućnošću, okrivljuje prijatelje kako bi dobio jedan dio na njihovom imanju, a njegova djeca propadaju u bijedi. U Jobovim ustima to znači da se njegovi prijatelji drže daleko iznad njega, jer se smatraju pametnijima od njega, premda su ustvari neznalice, budale.

17,6-10: Onda se Job ponovo žali da ga je Bog potpuno ponizio i učinio predmetom ljudskog izrugivanja. Tako se događa onomu koji je jedinu nadu stavio u Gospodina. To ima svoje posljedice na Jobovo tijelo i vodi fizičkom propadanju. Takova neopravdana patnja ima samo jedan smisao, naime da se pravednici iznenade i onda reagiraju pozitivno. Ovdje je prikrivena misao koju nalazimo u tekstu Iz 53 otvoreno formuliranu, da Sluga Božji u svojoj osami reprezentativno pati tj. pati za druge, a ovo je ideja koja ukazuje na zastupničkui patnju/smrt Isusa Krista. U svoj svojoj nevolji Job i dalje ostaje pri tome da je nedužan. Iz ove svijesti dolazi kod njega (rr. 9-10) do snage svjedočenja, on može druge poučavati. U svom prividnom porazu on dobiva novu egzistenciju, koja se odnosi na Boga i koju Bog podupire (cfr. Iz 40,31) i koju ne može uništiti nikakova ljudska sila.

17,11-16: Kao kontrapunkt ove nade i pobjedonosnog pouzdanja imamo gledajući Jobove prijatelje, ponovo vlastitu nevolju. Sve dosadašnje zamisli život razborito isplanirati i oblikovati propali su u njegovim rukama. Svojim držanjem, konstantno ponavljajući Jobu kako se treba obratiti, oni su krivo shvatili njegovu situaciju te nailaze unatoč obećanju svjetla i dana, na prazninu. Job ne nasjeda više njihovim pozivima, dovoljno je realan tako da se mora pomiriti s bolnom stvarnošću, da mu je naime oduzeta svaka nada, da na njega čekaju jedino još tama, mrak i grob. Tako se on osjeća sjedinjen s grobom i crvima koji ga polako nagrízaju. Oni ostaju kao jedini kojima može vjerovati – kao otac i mati. Svaku je ljudsku nadu pokopao, bez iluzija, odrekao se svake ljudske sreće. Čak i ljudski opravdanu čežnju, na grobu zasaditi ljudsku nadu, on je zaboravio iz razloga otvorenosti i iskrenosti. Svaka ljudska nada i sva ljudska sreća konačno, upitni zemaljski pratioci, svi oni idu s njim u grob. Job ne moli više za održanje života, ne priječi put, kojim će ga Bog, premda ne zna kako, voditi. Tako mu ostaje jedino, jer je sve drugo propalo, nada, pouzdanje u Boga, ali u biti s time samim najviše.

Na vrlo grub način najavljuje se u drugom Bildadovom govoru da je lom između Joba i njegovih prijatelja postao konačan. Uzbuđeni, ali nestrpljivi Bildad donosi bujicu riječi, koje više ne traže Joba, kako bi ga stigle, dobile i uvjerile, nego one imaju samo kao cilj sukobiti ga s navodno nemilosrdnim Bogom. Bildad se ponaša kao apologeta, koji uopće ne uzima Joba u obzir, kojega se Job zapravo i ne tiče, što bi bila briga pravog prijatelja i dušobrižnika. Kao vulkan on prazni svoje "božansko" uništenje protiv Joba, od razumijevanja patnika ostaje kilometrima udaljen. Tako se sugovornik što dalje to više udaljava od Joba te ga nikako ne može razumjeti.

18,2-4: Bildad počinje vrlo odrešito. On ocjenjuje govor patnika nepromišljenim i pretjeranim. Stoga ga poziva k razumu i razboritosti. U dubinu, u kojoj se Job nalazi i iz koje formulira svoju čežnju i svoju tužaljku, Bildad ne može sići, suživiti se. Job opisuje svoj položaj kao tipičan za sve iskrene i pobožne (tekst 17,6.8-9), pa se Bildad najprije obraća širem krugu. Bildad se osjeća povrijeđenim, predbacuje Jobu kako je grubo govorio, premda to nije istinito. Job spominje (16,9), kako ga "jarost razdire", Bildad pak tvrdi, kako je to Job sam koji se razdire. Ne da je opravdana Božja srdžba protiv Joba, nego Jobova neutemeljena i neopravdana srdžba protiv Boga uzrok je njegove patnje. Job se ponaša tako da bi Bog morao cijeli svijet sa svojim ustaljenim redom poremetiti. Pri tom Bildad stavlja poredak u svijetu u istu liniju sa vlastitim idejama sheme Božje naplate. Da ovakovo shematsko mišljenje ne može naići na razumijevanje kod patnika, da je došlo do granice shvatljivoga i nepodnošljivoga, Bildad ne može shvatiti i uključiti u svoja razmišljanja. Od sada Bildad troši riječi, vrlo pasionirano i pjesnički formulirane, uvijek novim slikama sudbine grješnika. On se kreće uvijek u istom okviru već poznate nauke o retribuciji.

18,5-6: Četiri puta je ponovljeno da se gasi svjetlost bezbožnika, bilo lampa koja je obješena u šatoru ili vatra na ognjištu. Svjetlo je ovdje znak božanskog reda, obiteljskog zajedništva i životne sreće, koja se neizbježno gasi ili biva uskraćena.

18,7-11: Bildad upotrebljava slike iz ikonografije lova. Pokazuje prijeteće rizike kojima je grješnik trajno izložen. R. 8b označava mrežu koja se stavlja iznad jama, rupa, u koje se love životinje. Tako mu vlastiti planovi postaju zamka. Cijeli mu je život izložen opasnostima, koje skriveno i potajno znače trajnu ugroženost.

18,12-14: Konstantno proganjani čovjek pada u zamku bolesti, propasti i smrti. "Prvijenac smrti", koji se okomio na Joba je vjerojatno kožna bolest, a "vladar strahota" je vjerojatno pjesnička personifikacija smrti (cfr. Iz 28,15; Ps 49,15) čija je moć na takav način intenzivirana i povećana. Neizbježni cilj grješnika je nepredvidiva, prijevremena smrt.

18,15-19: Zaboravljen i odbačen iz ljudskog roda, bez nasljednika, takova je sudbina grješnika. "Sumpor" nas treba podsjetiti na uništenje Sodome i Gomore (Post 19,24), a to je u Starom zavjetu tipična slika suda Božjega. Ne samo da je propao kao osušeno drvo, nego je i zaboravljen grješnik. Uspomena na njega je potpuno izbrisana. Time je opisano prokletstvo koje u konačnom sve grješnikovo predaje smrti. Nema

nastavka života za njega ni u djeci koja čuvaju uspomenu i čast, kompletno brisanje iz sjećanja njegovog je sudbina.

18,20-21: Sudbina je grješnika zgrozila/zastrašila Istok i Zapad (=cijeli svijet). Svima se to gadi. Čak i njegovo rodno mjesto, mjesto njegova stanovanja karakterizirani su tragovima strašne sudbine grješnika. Grješnik je opisan kao netko, "tko Boga ne poznaje", tj. kao netko tko je svaku vezu s Bogom (vjera, pouzdanje) prekinuo i u svom praktičnom djelovanju zaboravlja volju Božju.

Gledan u sebi Bildadov je govor primjeren opis grješnika i njegova iskrivljenog bića. Tragično je u ovom opisu to da Bildad stavlja Joba u jednu takovu kategoriju. Izvući takove zaključke samo na temelju vanjskog i površnog promatranja postaje gotovo satanski. To pak može samo povećati patnju Joba. To logično vodi Joba k konačnoj odluci protiv prijatelja, ali ga vodi k Bogu.

19

Govoreći Jobu Bildad opisuje direktno i nemilosrdno sliku grješnika. Takav je Job. Jer pravedni Bog postupa s njim kao s grješnikom. Job bi to morao uvidjeti i shodno tome promijeniti svoje ponašanje, onda će se za njega sve okrenuti na dobro.

19,1-5: Job se buni protiv toga da ga nepravedno optužuju i okrivljuju, a sve zbog neznanja njegovih prijatelja. To je obrana patnika, koji mora još k tomu podnositi ruganje svojih prijatelja. Njihovo ga ponašanje potpuno deprimira, njihovu nezaintersiranost on osjeća više od svojih fizičkih boli. Tako mu jedino preostaje apelirati na ono što je čovjeku od prirode dato, ljudsko suosjećanje i osjećaj srama kod prijatelja. Deset je okrugli puni broj, a znači bezbrojno puta; sada je mjera puna cfr. tekst Post 31,7. Vjerojatno je broj 10 uzet od deset prsta. Job oduzima pravo svojim prijateljima da se ponašaju kao njegovi suci. Važno je, da tvrdnja da je bez krivice, nikada ne uključuje bezgrješnost. Grijech se u starozavjetnim tekstovima razlikuje u kakvoći. Svjesni grijeh protiv Boga treba daleko teže ocjeniti, nego grijeh iz nemara, kojem svi ljudi, tako i Job podliježu. Svojim ponašanjem prijatelji ustvari pokazuju oholost. Imaju povlašteni položaj, prave se važnima na račun Joba. Oni su tako samouvjereni i sigurni u Boga. U biti njima je važnije da osiguraju vlastitu poziciju, a ne brinu se o Bogu. Uzrok Jobove patnje nije u njemu osobno, nego u Bogu, što je on ispravno shvatio. Samo što on ne zna točno u čemu kod Boga – u kojoj pojednosti, u kojoj Božjoj osobini se manifestira njegova patnja? Tako on ponovo pokušava nemoguće i optužujući pokušava uvjeriti svoje prijatelje.

19,6-12: I dok prijatelji pokušavaju naći uzrok patnje kod Joba osobno, on ga traži kod Boga. Dosta oštrim riječima Job prigovara Bogu da Bog ne radi pravedno, da savija pravo. Ostaje mu samo da viče "nasilje", ali to vikanje kod Boga ne vrijedi. Kao što Marduk hvata Tijamata u svoju mrežu, tako se Job osjeća od Boga uhvaćenim i zagrađenim/stisnutim. Budući da su sve moguće usporedbe iz ljudskog ambijenta nedostatne pokušava se upotrijebiti slika iz orijentalne mitologije, mit o stvaranju svijeta, kako bi se Jobova situacija adekvatno prikazala. Za Joba nema

izlaska iz njegove muke. Slike se mijenjaju: tama, zapriječen put, oduzeta čast, Bog je naime pogazio njegov ponos, tvrđava koja ne može izdržati pred Bogom, potpuni kolaps, gubitak svake nade, koja je kao drvo iščupano i iskršeno sa korijenjem – sve ovo pjesnik uzima kako bi ilustrirao strašan Božji postupak prema Jobu. Kao da Bog poduzima rat protiv Joba, njega jedinog. Slike strahote i katastrofa posuđuju svoje osobine kako bi pojasnile neshvatljiv postupak Božji prema Jobu. Bezbroj svih mogućih muka i nevolja mora proći kako bi prikazali Božje neshvatljivo djelovanje, kako bi Božji postupak odjenule u riječi.

19,13-20: Jobova se tužaljka intenzivira gledajući rastuću usamljenost. Nedostaje suosjećanje, a posebno ga tišti nevjernost ljudi. I iza toga, premda to Job ne može shvatiti, stoji Bog, koji to pokreće. Počinje sa središtem i ide prema periferiji, nabraja braću, poznanike, rodbinu i goste. Onda prelazi na sluge i sluškinje, koji to više ne žele biti, kako bi izazvali promjenu dosadašnjih socijalnih odnosa. Odbacuju ga svi, ovo ide centripetalno i dolazi do njegove supruge i djece. Ovamo pripadaju i njegova braća. Osim toga Jobu se rugaju mladići – jedno ispravno promatranje iz svagdanjeg života. Mnogo je ljudi kontaktiralo s Jobom – ovdje se postavlja pitanje u pozadini: Kako blizu ili kako daleko stoji čovjek svojim najbližima ustvari?

Najzadnji od sviju su spomenuti prijatelji, koji kao jedini ostaju barem fizički nazočni, ali duhovno su i oni neopisivo daleko od Joba. Jobu je to dvostruko gorko, da ga naime unatoč fizičkoj blizini ostavljaju tako samoga, još mu se rugaju. Slično kao tekst Am 3,12 ovdje se ironično konstatira da on jadno završava, da je potpuna bijeda, da bi bilo bolje za njega kada bi umro. Nakon ove potencirane tužaljke Job ponovo upućuje apel prijateljima za suosjećanje i smilovanje.

19,21-22: Njegova je situacija takova da bi se i kamenje smekšalo i on ne može shvatiti njihovo ponašanje. Oni žele biti prijatelji, a progone ga kao Bog, kao svog neprijatelja i ne popuštaju. Bog ga pogađa bolovima, mukom, a oni govore – vrijeđajući ga, mučeći, ubijajući ga. Kao grabežljive životinje, koje se nikako ne mogu zasititi, trgaju ga komad po komad. Ali i ovaj pokušaj zadobiti prijatelje, jedva što je izgovoren, odmah je propao. Stoga se ponovo obraća Bogu. Bog ipak ostaje zadnja instanca, jedini "TI", koji za čovjeka u velikoj nevolji znači pravu pomoć i pouzdanje. U Job 19 je kao inače rijetko u Bibliji i uopće u literaturi, opisano pravo biće čovjeka, njegova ukorijenjenost u Bogu, kao jedini temelj ljudske egzistencije. Svečani uvod naviješta važnost slijedećeg teksta:

19,23-27: Gledajući krajnju nevolju (cfr. 17,11-16), nestrpljivo vičući Bogu (16,18-22), Job se obraća sada pun nade Bogu. Ako unatoč svoj nevolji još ima nade – isprobao je sve kod ljudi, kod njih sigurno nema nade, onda jedino kod Boga. Upravo uvid u granice ljudskih mogućnosti, pomoći ili barem shvatiti, veže ga uz Boga, baca ga k Bogu. Iza ovoga stoji jedno važno ljudsko iskustvo: Pored sve ljudskosti, svog altruizma, pored vrlo bliskog odnosa prema bližnjemu svatko ipak ostaje konačno sam. Bog jest i ostaje konačno za svakoga najbliži, njegova budućnost i jedina nada. Prijatelji su u svojem držanju transparentni i može ih se

razumjeti. Bog koji je potpuno drugačiji, nego što je nekada bio, nije takav, ostaje zavijen u tamu. U krajnjoj bezizlaznosti sada stupa Bog u središte njegova života, sada se događa pravi susret s Bogom. Job želi trajni zapis Božje objave. Njegove riječi treba uklesati u stijenu, kao onda Dekalog u dvije ploče (Izl 32,15-16; 34,1), kako bi se u budućnosti moglo svjedočiti o tome. U aluziji na olovo radi se očito o tehnologiji lijevanja, da se naime najprije ukleše u kamen, a onda, u kalupu izlijeva od olova (cfr. inskripcija kralja Darija I u stijeni kod Bisutuna). U središtu govora je r. 25; govori se o Bogu kao "otkupitelju". Ovaj izraz, koji najprije označava pomoćnika u velikoj nevolji, 2 Sam 14,11, krvnog osvetnika, Ruta 2,20 osobu koja ulazi u leviratski brak, a polako tijekom povijesti postaje oznaka za Boga koji pomaže u svim nevoljama, koje nadilaze ljudsku moć cfr. Ps 19,15. U svojoj velikoj nevolji Job se obraća Bogu, kao jedinom otkupitelju, živom Bogu. Jobova nada ne počiva na nekom vječno važećem redu. Bog će nastupiti u njegovu korist, kao što to stoji u Božjem imenu. Kao posljednji Bog se diže iz prašine - cfr. Ps 68,1. Prema tome Bog će imati posljednju riječ. Ovo odgovara strukturi cijele knjige, cfr. 38-42. Nada da će se Bog objaviti je posljednje, ali ipak ne tako rado željena i uvijek ponovo očekivana, a s druge strane strahovana smrt. Jer što Bog čini ima svoju važnost i poslije smrti. Da će se Bog pojaviti u prahu označava Božju objavu nakon Jobove smrti, kada se on ponovo vrati u prah - cfr. Post 3,16. Ovdje je probuđena tiha nada u prekogrobni život. R. 26 govori izričito o gledanju Boga. "Iz svoje puti" označava neposredni dijalog između Joba i Boga. Ovdje je rečeno samo "da" će gledati Boga, a ne govori se o tome kako će gledati Boga. U Jobu je jedna velika čežnja. Bog se pojavljuje, ali ne više kao Jobov neprijatelj, nego kao jedini i pravi prijatelj ("za kojim čezne srce"). Prema tome svako je trenutno neprijateljstvo (stvarno ili prividno) Božje prema Jobu samo privremeno, samo predigra zadnjeg i najvećeg prijateljstva s Bogom, nakon što se prijeđe prag smrti, početak trajnog, usrećujućeg prijateljstva s njime. Božja vjernost čovjeku konačno ipak pobjeđuje. U njoj se otkriva posljednji smisao i pravi pristup patnji: To je permanentni poticaj za trajno obraćanje Bogu, za stvarni susret s Bogom. Slijedeći Vulgatu ovaj tekst je važio do u današnje dane u kršćanskoj dogmatici kao klasično mjesto za tjelesno uskrsnuće. Neovulgata je ponovo preuzela mazoretski tekst iz kojeg se ista ideja ne vidi baš potpuno jasno.

19,28-29: Na koncu svoga govora Job se ponovo obraća svojim prijateljima. Pjesnički je naglašen kontrast: S jedne strane visina vlastite Jobove vjere, koja je isprobana u patnji, a s druge strane apsolutno sigurna teologija jednostavno shvaćene sheme retribucije/naplate kod prijatelja. Job naslućuje i tako se i izražava, da je navodna samouvjerenost prijatelja vrlo opasna, da je kao mač koji izaziva Božju pravdu, koja kažnjava. Stoga bi prijatelji trebali okrenuti svoj pogled živom Bogu, ne onom koji se nalazi u nekim shemama, trebali bi se njemu otvoriti, a ne ponašati se kao da znaju sve Božje planove u svijetu. Jer svaka pozicija iz koje mislimo da možemo prosuđivati Božje djelovanje na ljudima, je jako opasna, tragična, jer definira Boga, a ne ostaje otvorena za živoga Boga, koji ostaje neshvatljiv. Takova pozicija uzdiže vlastito

idealno mišljenje o Bogu na mjesto Božje i tako može živoga Boga samo promašiti. Takovo mišljenje i držanje je načelni grijeh protiv 1. Božje zapovijedi.

20

Unatoč neshvatljivoj patnji Job ostaje konstantno vjeran Bogu – upravo ta sigurnost vjere ga drži, nosi. Ipak ta vjera nije čvrsti posjed, nego se čovjek za nju mora konstantno, svakodnevno boriti, za nju se treba napatiti, namučiti. Prijatelji shvaćaju Boga isključivo i prejednostavno i to zbog njegove pravednosti iz koje on, što je ljudima vidljivo, naplaćuje dobro i zlo. S druge strane Job apelira na pravednog Boga, kojega on zbog neshvaćanja Božjeg ponašanja više ne razumije, nego apelira na Boga dobrote i ljubavi. Tako pitanje teodiceje dolazi u prvi plan, pitanje da li Boga možemo spoznati i opravdati iz događaja u svijetu i sudbine ljudi, ili postoji li u pozadini svega neka viša, skrivena Božja pravda, koju čovjek u vjeri može samo naslućivati. Zofar se trudi dokazati iz cjelokupne ljudske predaje važnost – validnost razumljive kažnjavajuće božanske pravde.

20,2-3: Duboke Jobove spoznaje, koje smo čuli u zadnjem poglavlju, na koje se Zofar nadovezuje, ostaju bez efekta – naprotiv one pobuđuju njegovu srdžbu. Vlastito, neosporno shvaćanje, koje Zofar prezentira kao odgovor Jobu 19,1-29 uopće ne treba revidirati. Zofar se uopće ne trudi argumentirano odgovoriti na Jobove prigovore, on ima svoj već unaprijed spremljeni odgovor u kojem uopće nema mjesta za Jobovu žalbu iz 19,21. Vlastita taština i navodna sigurnost određuju Zofara.

20,4-11 donosi cijeli niz tvrdnji koje prema Zofarovom shvaćanju donose/imaju kao sadržaj najvišu mudrost i vječno važeću istinu. Ovdje postoji prastara ljudska mudrost, makar se ona ne potvrđivala u dosadašnjem Jobovu životu. Radost bezbožnika je kratka, to je prividna sreća. Ako njegova prepotentnost i u momentu misli da može i nebo srušiti, vrlo brzo dolazi do nagloga pada u provaliju. Prolazan je njegov svijet i samo prividan, kao san i noćna vizija, bez da ostavi ikakve tragove, on jednostavno nestaje. Ne samo da će se on vrlo brzo ugasiti, cfr. Ps 37, nego i njegova djeca moraju ispaštati zbog njegovih grijeha; moraju vraćati imovinu koju je otac protupravno stekao. Prividno dobro zdravlje bezbožnika traje vrlo kratko, prijevremena smrt ga odnosi u grob.

20,12-16: Stoga je život grješnika jedna velika samoobmana. Privlačnost i ugodni dio grijeha (cfr. Post 3,6) se pokazuje kao smrtonosni otrov za njega. R. 15 jasno opisuje kako Bog ponovo uspostavlja pravdu.

20,17-19: Za bezbožnika nema trajnog dobitka – ne može očekivati životne radosti. Osiguranje obećane zemlje kao zemlje gdje teku med i mlijeko (Izl 3,8) za njega nema vrijednosti – stornirano je. Za Božje obećanje vrijedi samo dobro djelo. Prokletstvo koje stoji na svemu znači redukciju života na svim područjima. Što si je grješnik nagomilao iskorištavajući druge, čini ga ustvari ne bogatim, nego siromašnim.

20,20-22: Nezasitnost njegove požude mu ne dopušta da u miru uživa i dospije do skromne sreće. K tomu se pridružuje strah od gubitka vlastitog posjeda. Njemu se gadi sve njegovo imanje. Iza kulisa, privida njegova blagostanja dolazi do neizbježnog pravog suda Božjega.

20,23-25: Ono što se događa u duši bezbožnika shvaća pjesnik kao djelovanje božanske srdžbe, koja razara grješnika kao groznica. K tomu dolaze vanjski znakovi nesreće, koji se izlijevaju na njega kao poplava. Ne može se uteći od Božjeg suda. Njegove kazne idu jedna za drugom (cfr. Am 5,19). Izvrsnim slikama prikazan je grješnik kao borac u bitci, kojega pogađaju sprijeda i straga, zdesna i slijeva, dok ga smrtonosna kugla ne pogodi u žuč i tako učini kraj njegovu bijednom životu. Pred Bogom, pred njegovim sudom, čovjek ne može pobjeći; Bog će ga svakako sustići.

20,26-29: Sud dolazi strahovitom snagom. Iza tame i vatre stoji Bog, to nije samo pozadina njegove pojave, nego i instrument njegova suda. Cijeli svemir, nebo i zemlja su sazvani kako bi pokazali krivicu bezbožnika, izveli ju na svjetlo dana. Valovi odnose njegovu kuću. Ne samo da će on nestati, nego i njegov posjed i imanje, čak i sjećanje na njega. Slično kao 19,29 završava 20,29 s perspektivom Božjeg suda. Ovdje od samog početka postoji sud kao kontrapunkt sigurno postojećem spasenju. S druge strane to je Božji sud u kojega čovjek nema uvida, ali iz pozadine Bog vuče sve konce i vodi sud/nagradu. Premda je Zofarov sud točan i važeći, mjerodavan za Božje djelovanje (cfr. Lev 26 i Pnz 28) ipak se postavlja pitanje da li se može tako jednostavno, pravolinijski u svakom slučaju po ljudskoj procjeni dati sud o nagradi za dobra i kazni za zla djela. Stoga Zofar zapravo ne može detaljnije ući u diskusiju s Jobom, jer ga apriorno smatra grješnikom, i kao takovoga odmah osuđuje.

21

Za razliku od dosadašnjih odgovora Job se sada osvrće na Zofarov govor, opisuje sa svog stanovišta sreću bezbožnika kako bi pobio njihovu tvrdnju, odnosno postavio u pitanje teoriju naplate. Ovo bi moralo prijatelje upozoriti i dovesti do promjene mišljenja.

21,2-6: Kategorički i nedvojbeno svrstavaju govori prijatelja Joba upravo među grješnike. Stoga on moli jednostavno pravo ljudskog suosjećanja, da ga naime saslušaju, da ga uzmu ozbiljno u njegovom neiskazivom bolu. Već bi to bila za Joba utjeha, a oni su upravo stoga došli da njega tješe (cfr. 2,11). Poslije toga mu se mogu rugati, ako baš žele. Na uljudan i skroman način, drugačije nego što to čini Zofar (cfr. tekst 20,3) u visokoj svijesti mudrosti i razumijevanja, Job moli da ga poslušaju. Njihovo držanje je još manje razumljivo i utemeljeno, jer se Job ne tuži njima nego Bogu, od Boga on nestrpljivo očekuje odgovor. Njemu se ne radi o tome da diskutira ili zadrži pravo. Neizreciva patnja je za Joba postala pitanje vjere u Boga. Tako on traži razloge kako bi i nadalje imao povjerenja u Boga koji je za njega postao neshvatljivim. Stoga zahtijeva od prijatelja da ga ne prekidaju tako olako, da mu ne upadaju u riječ. Oni bi se zapravo morali prestrašiti, kao što je on sam pun straha te gleda u bezdani ponor u kojega ga je Bog gurnuo.

21,7-15: Kratko i jasno donešena je slika sreće grješnika, kao kontrapozicija onomu što govori Zofar. Opis započinje pitanjem zašto grješnici uopće ostaju na životu. Takovo iskustvo suprotno je onome kako je teorija naplate prikazana u pogl. 20. Ako je Bog garant moralnog reda koji apsolutno funkcionira, onda se otvara veliki jaz između stvarnosti koja

se događa i onoga što teorija kaže, jer je Jobova patnja besmislena. Božje zakone po kojima on djeluje i njegove motive Job ne može jasno spoznati iz stvarnosti svijeta i čovjeka – oni su za ljudski duh nepristupačni. Ovo je ilustrirano pomoću bogatih bezbožnih posjednika koji imaju sve, ili mogu nazvati svojim sve što se naziva ljudska sreća. Oni slave svoje svetkovine, provode svoje dane u miru i umiru bez smrtne borbe. A ipak je sav njihov život bez Boga ili protiv Boga planiran i življen. Čini se da se i na takav način može formirati ljudski život. Slično kao Satan u 1,9 oni ne vide nikakove koristi u pobožnosti, nikakovog smisla u vezi s Bogom. Čemu onda naperi i patnje radi Boga? Odreći se Boga – to ustvari donosi sreću, tako glasi njihovo životno geslo. Job se vraća vlastitoj stvarnosti (r. 16). Takovim razmišljanjima, koja su obrnuta slika razmišljanja njegovih prijatelja, jasno mu je da dolazi do jednake logike kao njegovi prijatelji cfr. Ps 73,15-17. On brzo prozire tu navodnu sreću i razotkriva ju kao prividnu.

21,17-18: Istina događa se rijetko, ali ipak ponekad, da je i bezbožnicima loše. Stoga pitanje "zar" stavlja teoriju Jobovih prijatelja u pitanje. Ako ona naime uvijek vrijedi, onda je to norma i može biti kao takova postavljena i za Božja djela i za ljudsko ponašanje. Božji je sud uspoređen slikom iz tekst Iz 17,13 i Ps 1,4: odvajanje pljeve od žita.

21,19-21: Job zastupa ideju osobne odgovornosti (cfr. Ez 18) i ne želi izbjeći sud time da djeca moraju trpiti ono što su očevi pogriješili (cfr. Izl 20,5). Ako Bog već ovdje na zemlji kažnjava, odnosno dijeli pravdu, onda bi morao kažnjavati krivce. Jer ako bezbožnik/krivac ne doživi barem na svojoj djeci kaznu/naplatu onda ona više nema smisla.

21,22-26: Posljedica je za Joba slijedeća: Samo ljudska prepotentnost može ograničeno ljudsko razumijevanje Božje naplate postaviti kao normu za njegovo djelovanje. Ovo bi značilo Boga i njegovo ponašanje mjeriti ljudskim mjerilima i stoga otimati Bogu ono što je božansko. "Najviša bića" su vjerojatno božanstva koja su reducirana u anđele cfr. Ps 58,2; 82,1-2. Ovdje Job postavlja svoje shvaćanje božanske pravde koju čovjek nikako ne može dokučiti. Nije uvijek tako da odgovaraju jedno drugom krivica i kazna, sreća i nesreća. Neshvatljive razlike u ljudskom životu nestaju katkada tek u smrti. Ideja naplate u budućem životu još uvijek nije općenita (cfr. 19,25-26). Stoga je zaoštreno pitanje glede Božje pravde. Božja pravda mora biti transparentna u ljudskom životu. Stoga i smrt nije kazna bezbožniku. Stoga Jobov stav ostaje ispunjen velikim strahopočitanjem pred tajnovitim Bogom.

21,27-34: Ovo Job sada primjenjuje na sebe i kori svoje prijatelje. Njima se ne radi o tome da postignu objektivnu i realnu spoznaju Božjeg načina djelovanja, nego prije svega o tome da u svojoj procjeni Jobove situacije zadrže pravo. U svojoj argumentaciji oni ga drže bezbožnikom, ali nemaju hrabrosti reći mu to direktno u lice, jer se boje da će se tada oprostiti od svoje teologije koju jedino drže važećom. Kada prijatelji navode r. 28, kao opravdanje za svoje pitanje ("gdje je kuća plemićeva?") i time aludiraju na Joba i njegovu sudbinu, on odvrća na iskustvo putnika, koja je svakom dobro poznato. Upravo bezbožnici ostavljaju u svijetu znakove svoje moći u velikim građevinama i svećanim inskripcijama, to su

svjedočanstva njihove snage, nasilje, a ne pravde i prava. Tko se usuđuje tiranima i "velikima" štogod predbaciti u njihovu ponašanju. Naprotiv slava i sreća prate ih sve do groba. Koliko nadgrobnih spomenika (cfr. oni u Egiptu) dokazuje upravo to, protivno 18,17 – grješnicima se zatire spomen. "Straža" na grobu očito aludira na stele i figure iz Egipta, gdje nalazimo neku vrstu "čuvara" grobova. Slika je to uvjerenja da mrtvi i nakon smrti žive. Protiv ovih dokaza ne mogu Jobovi prijatelji ništa reći. Njihovi navodni pokušaji da utješe Joba su potpuno propali, kako pojedinačno tako i zajednički, njihovi govori svjedoče o neiskrenosti i lažljivosti, njihova sudačka stolica propada i raspada se u sebi. I jedna i druga strana u dijalogu su malo "zašiljili" u prikazivanju sudbine bezbožnika. Jobovi prijatelji to čine zbog svoga teološkog shvaćanja naplate, a s druge strane Job zbog toga, jer se vlastito iskustvo koje se stalno potvrđuje, ne može nikako uskladiti s Božjom slikom. Stoga se Job trudi u svojoj borbi s Bogom malo rasvijetliti i učiniti transparentnim ove tamne strane Boga, kako bi i dalje mogao vjerovati u Boga, ostati s njim u vjeri povezan.

22

Treći niz besjeda počinje govorom Elifaza Temanca. Do sada je on govorio vrlo odmjereno i diskretno, argumentirao stvarno, sada postaje vrlo osoban i to u jako oštroj formi. Frontovi se zaoštavaju – tenzija raste, tako da kompromis gotovo da više i nije moguć. Svrstava Joba bez okolišavanja u tvrdokorne bezbožnike i nabraja mu sve njegove u nebo vapijuće grijehe, zbog kojih ga je Bog na koncu konca i kaznio.

22,2-3: Elifaz je uzbuđen i počinje svoj govor često ponavljajući. Zanimljivo pitanje "da li pobožnost čovjeka što koristi Bogu" aludira na tekst 21,15. Jobovo je pitanje za prijatelja koji je mudrac, prilika govoriti o koristi koju ima Bog zbog pobožnosti čovjeka. Temelj je Božjeg zanimanja za Joba (pogl. 1-2) upravo Jobova pobožnost. Mišljenje pjesnika tamo oprečno je mišljenju Elifaza po kojemu pobožni ima sam osobno koristi od svoje pobožnosti. Stoga Elifaz masivno optužuje Joba.

22,4-11: Njegova logika vodi Elifaza do zaključka: Razlog zašto je Bog dopustio nesreću na Joba nije u Bogu nego je kod Joba. Temeljno je Jobovo držanje ne strah Božji, nego neshvatljivo velika zloća. Zbog nauke o retribuciji/naplati Elifaz sada iznosi Jobove elementarne pogreške u međuljudskim odnosima, a o njima Elifaz ranije nije ništa govorio (cfr. pogl. 4). Zbog teorije naplate koja je sada ideologizirana Elifaz iznosi čitav katalog grijeha koje je počinio u vrijeme svoje sreće: socijalna nepravda, gruba gramzljivost i nemilosrdnost bile su model Jobova ponašanja, kao da je bio čovjek bez ikakvih skrupula, tako se on ponašao kada je bio sretan. Posljedice takovog ponašanja su sada neminovne, odgovaraju logici teorije o naplati, mnogostruke Jobove patnje, kao zamke, kao nenadani strah vrlo su plastično prikazane.

22,12-20: Elifaz je i u tome dosljedan kritizirajući Joba, koji nije u svojoj patnji shvatio Božju opravdanu kaznu, nego se još s Bogom svađa. Elifaz mu predbacuje manjak vjere, čak nevjeru. Prema tome za Joba postoji veliki ponor koji se otvorio prema Bogu, tako da više ne uspijeva zadobiti

prvotno povjerenje prema Bogu, kako ga je prije imao. Elifaz izgrađuje za sebe vlastitu nauku o Bogu, koju on postavlja pored ili čak iznad Boga. Tako misli ovladati Bogom, bez da bi razmišljao na strahovite posljedice, da on naime želi uzeti Bogu ono božansko i staviti ga dolje u okvir ljudskih mjerila. Stoga podvaljuje Jobu da se u svom ponašanju ponijeo kao starozavjetni pojedinci: podsjeća na uništenje Sodome i Gomore (Post 19), na učenje bezbožnika, da za njih ne vrijedi Božji sud/kompetencija. Pravi pobožnjak bi poslije takovog iskustva promijenio svoje ponašanje, da i njega ne pogodi razorni Božji sud. To je jedini put kako se Job može riješiti/osloboditi svoje tjelesne i duševne patnje.

22,21-30: Odjednom se mijenja ton, način govora Elifaza – nerazumljivo bockanje i pokušaj indoktriniranja su prestali. Sada Elifaz daje Jobu samo dobrohotne savjete, ali ponovo iz svoga čvrstoga stava/scheme o retribuciji. Važan je materijalni dio stvari. Elifaz nastupa utilitaristički, držanju koje više odgovara držanju 1,9 (Satan), a uopće ne odgovara stavu Božjem. Tako će pravo obraćenje Bogu biti nagrađeno s Božje strane izabranim zemaljskim dobrima i preko toga još novim prijateljstvom s Bogom. Ovaj način govorenja i argumentiranja ide potpuno na krivu stranu i ne pogađa Jobovu problematiku. Jaz između dva stava se samo produbio i biva još dublji. Po toj logici čovjek ima ključ vlastite sreće u svojim rukama. On sam i on jedini je kovač svoje sreće: Radost u Bogu, veselo lice, koje se uzdiže k Bogu, ispunjenje molbi i izvršenje zavjeta. Sve planove i iščekivanja Bog onda ispunjava. Takav čovjek u konačnom raspolaže Bogom. Dva posljednja rr. rezimiraju: oholost izaziva pad, ali poniznost i pokora su nositelji Božjeg obećanja. Jer nevinini ne samo da je siguran da će ga Bog spasiti, on postiže spasenje svojom čistoćom (cfr. snaga Abrahamove molitve Post 18,23-33). Kao još nikada do sada u ovom poglavlju imamo u sebi zatvorenu, samo razumski argumentiranu teoriju naplate, koja pokušava učiniti transparentnim Božje djelovanje na ljudskoj razini. Pogriješka je što ta teorija potpuno promašuje Jobovu jednu situaciju. On reducira Boga dolje u ljudske kategorije i shodno tome uzdiže vlastitu sliku Božju iznad samoga Boga. U biti je to grijeh protiv 1. zapovijedi Božje.

23

Jobov odgovor u 23-24 ne ulazi uopće u diskusiju s nekim pojedinostima iz prigovora Elifaza. On ponovo donosi vlastitu tužaljku. Obraća se Bogu, koji mu je stran, u sebi proturječan, koji kao da se povukao u nedostižne daljine. Kako bi on rado slijedio savjet prijatelja iz 22,21, kada bi samo znao kojim bi to putem morao krenuti. Job to pokušava na vrlo opasan način: Pokušava se osobno opravdati pred Bogom. Ali toga Boga pred kojim bi se mogao opravdati Job ne nalazi. Jer jedan takav pokušaj postaviti se takoreći kao ravnopravni partner pred Bogom, opasno je sličan pokušaju prijatelja koji Boga guraju u nekakvu shemu, koja traži oslobođenje od krivice za Joba, zbog njegove navodne nevinosti. Tko takovo nešto poduzima, zaboravlja da to neizmjereno nadilazi ljudske mogućnosti.

23,2-10: Ne njegova krivica, nego Božje neshvatljivo djelovanje uzrok je njegovoj nevolji. To ga izaziva na pobunu. Tako on pokušava naći Boga, kako bi s njim stvari istjerao na čistac. Htio bi doći u Božji stan i njemu ispričovjediti svoju pravednu stvar. Njegovi bi argumenti bili tako dobri, da bi mu Bog odmah dao za pravo i opravdao ga. Tada bi prijatelji konačno umuknuli. Job je apsolutno siguran da će ga Bog sudac osloboditi. Ali ubrzo ga je nadvladalo razočaranje, kao i u svim dosadašnjim pokušajima: Na zamišljenom putu on ne može Boga naći. Za njega ne vrijede riječi Ps 139,7-10. Nema toga puta, na nijednoj strani neba, koji bi Joba vodio k Bogu. Obadvije tvrdnje, koje se polariziraju, odgovaraju za Boga. U tome se pokazuje ograničenost, ali i točnost teoloških govora. Istovremeno postaje jasno kako je nemoguće imati o Bogu validnu, opširnu, iscrpnu spoznaju. Ne može čovjek prisiliti Boga na susret. A ipak bi to bio jedini način rješenja njegovih problema. Elifaz je ukazao Jobu na ovaj put. Job pak sa svoje strane ne može ići tim putem. Stoga se vraća ponovo sam sebi.

23,10-12: Kada Elifaz tvrdi da Bog ne može kazniti pravednika Job zaključuje da ga Bog mora prihvatiti kao iskrena i poštena čovjeka. Stoga on pokušava sa inače u Starom zavjetu poznatom ispoviješću, odnosno tvrdnjom o bezgrješnosti, što je, premda je opravdano i razumljivo, ipak opasno, jer može odvesti na vrlo opasno držanje samodostatnosti. Nadalje to potiskuje pouzdanje u Boga a daje određenu samostalnost čovjeku pred Bogom, koja čovjeka može lako odvesti u kušnju da se učini neovisnim od Boga. U ovoj tenziji – pouzdanje u Boga s jedne strane i samopouzdanje s druge strane, Jobova je zadaća dokazati se kao u nekom zadnjem ispitu.

23,13-17: Umjesto da susretne Boga, Job se sukobljava sa strahom. Ne prodire do Boga, svi njegovi pokušaju doprijeti do Boga pucaju u prazno. Razlog za ovu proturječnost traži Job u Bogu, koji je u sebi neuračunljiv. Čovjeku je nemoguće prozrijeti Božje planove, spoznati koji su motivi misli vodilje kod Božjeg djelovanja. Nitko ga ne može voditi, kontrolirati ili ograničiti. Job osjeća na sebi snažni Božji zahvat, on ga tumači i mora ga shvatiti u svoj svojoj ograničenosti kao napad neprijatelja na nevinoga. Stoga ga spopada strah pred takovim Bogom. Ovaj strah prijeti da će mu potpuno oduzeti pouzdanje u Boga. Drugačije nego u 17,9 gubi čovjek u bijegu pred Bogom snagu i pada u bezizlazni strah. Umjesto da dođe u prostore svjetla i spasenja, obavijen je tamom i mrakom. Na njega je pao ne strah zbog grijeha, nego strah od Boga. Iz toga slijedi da je patnik u sebi razdijeljen između pouzdanja i straha, predanja i pobune, između traženja Boga i bijega pred Bogom. Tako je ova patnja najveća, najdublja patnja – patnja pred Bogom. Tamna noć križa španjolskih mističara je ovdje već anticipirana i inspirirana.

24:

U drugom dijelu svoga odgovora Elifazu, Joba zanima prije svega pitanje Božje pravde u životu grješnika, koji bezbrižno prestupaju Božje zapovijedi i unatoč tome žive u sreći i oholo. Zašto vjernici/pravednici ne mogu biti barem svjedoci suda nad tom ljudskom nepravdom

24,2-4: Pjesnik navodi pojedine primjere iz zločinačkog života i vladanja bogataša. Posebno je veliki zločin pomicanje granica (zemljišnih parcela) cfr. Pnz 19,14; Hoš 5,10; Izr 22,28. K tome pljačkanje stada, a pljačkaši su tako arogantni da jednostavno otete životinje otvoreno tjeraju na pašu. Koliko je grubo ponašanje takove gospode pokazuje se u tome da oni pljačkaju čak i udovice i siročad, koji i inače nemaju zaštite u društvu. Oni bezobzirno iskorištavaju i tlače slabije.

24,5-8: Posljedica takove bespravne situacije je da sirote i potlačeni žive u krajnjem siromaštvu, bez stana, hrane i odjeće, moraju životariti, a to ih opet navodi na to da moraju krasti kako bi preživjeli. Tako je njihov život jedan jedini krik koji traži pravdu Božju. Na takav način izručeni nemilosrdnicima postaju poniženi i uvrijeđeni, oni, koje treba žaliti.

24,9-12: Job ponovo govori o siročadi. Njihov mu je položaj posebno na srcu, jer su u svojoj bespomoćnosti često predmet ljudskog izrabljivanja. Već sa majčinih prsa (r. 9) su djeca prodana u ropstvo. Prisiljeni su da rade najteže poslove u najtežim uvjetima. Unatoč tome ne dobijaju niti najpotrebnije za život – hranu, odijelo. Zvuči paradoksalno i nevjerojatno, ali oni trpe od gladi u vrijeme žetve, od žeđi radeći u vinogradu. Zbog takove nečovječnosti i nepodnosivih muka oni venu, nestaju sa lica zemlje. Njihovo uzdisanje i jauk bi Bog morao čuti i nešto za njih učiniti. A Bog se obavio neshvatljivom šutnjom. Čak ni njihova plačuća molitva ga ne pokreće da nešto učini. Ovo je ljudsko iskustvo, koje do dana današnjega obilježava put čovječanstva na mnogim mjestima i na više načina.

24,13-17: Bezbožnici su zajednički označeni kao pobunjenici protiv svjetla, a njihova su zlodjela još jednom nabrojena. Oni se boje svjetla, ubijaju i pljačkaju, čine preljub. Pjesnik aludira na 5. i 7. zapovijed Dekaloga. Takova nedjela se boje dnevnog svjetla, uspijevaju više u tami i strahu noći s kojom je bezbožnik posebno povezan. Ovo je pozitivni znak pjesnika, koji upotrebljava svjetlo i tamu u direktnom i prenesenom smislu – njegov je izričaj plastičan i tako izrazitiji.

(U pogl. 24-27 je redoslijed teksta nešto poremećen. cfr. Zagrebačku bibliju: Logički slijed dao bi bolje razumijevanje na slijedeći način: treći govor Bildada 25,1-6, te 26,5-14; treći govor Zofara 27,7-23 te 24,18-25. Tekst 26,1-4 i 27,1-6 spadaju u Jobov završni govor, te ih treba staviti prije 29,1. Naše izlaganje slijedi TEXTUM MASORETICUM).

24,18-21: Kao što to čine njegovi prijatelji više puta, sada Job opisuje brzi i prezira vrijedni završetak bezbožnika, kao djelo Božjeg suda. Bog angažira u svom djelovanju moći prirode i stvaranja. Kao i prijatelji tako i Job apelira na Božju pravdu, koja se pokazuje u prirodnim katastrofama, poplavama, suši, u razaranju njiva i vinograda kao osnove ljudskog života, u poništavanju i suspendiranju svih obiteljskih veza. U r. 21 još jednom se spominje nepravda prema nerotkinji i udovici, koja posebno izaziva Božju kaznu.

24,22-25: Na koncu Job gleda u Boga te njemu prepušta vrijeme i mjeru suda nad grješnicima. Ne mogu ljudske procjene, niti oblici ljudskog suda

koje dobivamo iz ljudskog iskustva biti mjerila za Božju intervenciju. Jer svaki život čak i ograničeni život grješnika stoji isključivo u Božjoj ruci. Čak i njegovo životno očekivanje, moć, vrhunac života i trajanje potječu od Boga. Bog je onaj koji bdije nad životom "velikih" i "malih". Kada dođe vrijeme svaki je život odsječen kao glave klasova. Ljudske su oči pozvane promatrati iza stvarnosti ljudskog života i iza odgovarajućeg ponašanja Božjeg koje stoji iza svega. Tako nikako ne možemo izaći na kraj s pitanjem o Božjoj pravdi. Ono se svakodnevno postavlja u vjeri. Iz dana u dan bolje shvaćati i ponovo postavljati pitanje trajna je zadaća ljudi koji su s Bogom povezani i vodi ih k pravdi od Boga datoj.

25 (himan Božjoj svemogućnosti)

Unatoč svoj nesigurnosti kompozicije 24-27 ne može se reći da je Bildadov govor torzo. Zapravo je u tom govoru kratko i sadržajno komprimirana argumentacija prijatelja s pogledom na Boga i na čovjeka.

25,2-3: Slika Božja uzeta je iz teksta Iz 6, Jr 1 i Ez 1-3, te Dan 7, ovdje imamo kombinaciju glavnih karakteristika. Moć i strašni sjaj su posebnost Božja i njegova svijeta. Red bezbrojnih vojska (=četa) posljedica su harmoničnog mira, koji je od Boga ostvaren. Koncentracija svake zamislive moći u Bogu, kojemu su anđeli podvrgnuti, svaki trag politeističkih ideja nestao je u kasnijem, postegzilskom vremenu, ovisnost svega stvorenoga od svjetla Božjega su glavne ideje ovog govora. Sjaj Božji i njegovo svjetlo navode nas na ideju misliti na Boga koji dolazi suditi. To je izraz neokaljanoga i ukazuje na čistoću, koja je kao svjetlo osobina Božja. Pjesnik odmah govori o čovjeku (rr. 4-6). U ovom dijelu govora Bildad napada Joba koji govori o svojoj nedužnosti (cfr. 23,10-12). Nema čovjeka da je pred Bogom pravedan, pa to ne može biti ni Job. Tako je Jobu oduzeto ono jedino što ga je pred Bogom još u najvećoj nevolji nekako držalo, naime sigurnost da je bezgrješan. Njegova samouvjerenost može biti smrtna opasnost za njega, ako se potpuno pouzda u nju, ako ju postavi apsolutno. Ako moćna stvorenja kao sunce ili mjesec nisu pred Bogom bez pogrješke i mrlje, koliko manje onda čovjek, koji je samo zemaljski crvić i koji stoji Bogu tako daleko. O ovome bi Job morao svakako voditi računa u svojoj borbi i tužaljki pred Bogom, ako ne želi, istina drugačije nego njegovi prijatelji, staviti Boga u okvir i granice svoje već postojeće sheme o Bogu. Zabrinjavajuće je na govoru Bildada to što on govori, kako se čini samo patniku, Jobu, ali ne u isto vrijeme i svojim prijateljima.

26

Job najprije reagira vrlo ironično na Bildadove riječi, a onda donosi himan Božjoj svemogućnosti, koji prije svega slavi Božje stvorenje.

26,2-4: Job odgovara ironično, rugajući se Bildadu, ali tako i drugim prijateljima. On sam preuzima ulogu slaboga i nekoga komu je potrebna pomoć, i kojemu nedostaje svaka mudrost. S druge strane prijatelj posjeduje mudrost u izobilju. Ustvari što se tiče njegovih prijatelja, oni ne pogađaju važnost Jobove situacije pa tako ni važnost Božjeg djelovanja, nego govore pored cilja. Ili se možda Job prevario u onome što je do sada

činio, što ga je do sada vodilo? Stoji li Bog iza njega i njegovog stava ili iza njegovih prijatelja i njihovog stava? Odakle im ta neuništiva inspiracija i sigurnost? Konačno se može samo od strane Boga spoznati pravi odnos Bog-čovjek, a tako i istina.

26,5-14: Osjećajno i sa strahopoštovanjem Job ispovijeda Božju svemoć, koja sve nadilazi. Bildad je govorio o Božjem gospodstvu u visinama. Job preko toga govori o sveopćoj Božjoj moći. On predstavlja poznatu antičku sliku svijeta u tri dijela. I podzemlje pripada području nad kojim vlada Bog. Duhovi umrlih, koji se nalaze u «donjim vodama» podložni su Bogu i drhte, kada se Gospodin pojavi. Božjoj moći i znanju nitko se ne može sakriti. Zanimljivu sliku stvaranja donosi r. 7. «On povrh praznine Sjever razapinje, on drži zemlju o ništa obješenu» cfr. ovdje Iz 14,13 – o Božjem brdu. Bog je zemlju objesio o ništa. Tako nalazimo misao o stvaranju (26,7) potvrđenu kao nigdje u starozavjetnim tekstovima. Nije čini se uputno tumačiti ovo «ništa» kao zrakoprazni prostor. Pjesnički kontekst ne govori ništa protiv našeg tumačenja. Tekst 26,7 donosi jasno dubinu teološkog razmišljanja i Jobove borbe, koja ovdje prvi puta ide do razmišljanja o stvaranju iz ničega. Pogled nas dalje vodi do oblaka u kojima je vezana kiša, bez da bi tanka opna prsnula, probila se. Završavamo kod Božjeg prijestolja iznad oblaka do kojega čovjek ne može doći. I onda kada se objavljuje On ostaje skriveni Bog, a njegovo lice ne može nitko vidjeti, što je uostalom i zabranjeno (cfr. Izl 33,20-23).

Oko zemlje je ocean, horizont je granica dana i noći, svjetla i tame – sve su ovo slike koje nalazimo u izvještaju o stvaranju Post 1,1-5, kao što se i inače slike o stvaranju u knjizi Jobovoj poklapaju s onima u Post. Treba svakako reći da je pjesnički Job uzeo više mitskih fragmenata i izraza. U ovo kasnije vrijeme, kada Jobova knjiga nastaje, pjesnik je bez brige mogao posuditi slike iz Babilona i Ugarita, bez da bi bio optužen zbog politeizma cfr. ovdje rr. 11-12. Božje stvaralačko djelo opisano je kao sukob, borba i pobjeda nad morskom nemani (3,8: Rahab; 40,25-27 Levijatan). Božja mudrost nadilazi lukavost brze zmije. Govor o nebeskim stupovima treba vjerojatno shvatiti kao sliku gorskih lanaca na horizontu.

Rr. **12-13** govore neposredno o događaju prvotnog stvaranja u mitskim slikama. U djelu stvaranja Bog se borio protiv mora, kao sjedišta Rahaba i protiv brze zmije Levijatana, i pobijedio ih. Kao znak pobjede ostavio je bistro nebo. U ovom tekstu nalazimo još više strahopoštovanja pred moću i veličinom Stvoritelja nego što je to slučaj u Post 1. Unatoč svoj zahvaćenosti od moći Stvoritelja i oduševljenja, pjesnik se ne da približiti previše Stvoritelju. U r. 14 opisan je vrlo snažnim slikama pravi odnos, odstojanje koje čovjek mora imati od Boga, čovjek je jadan i nedostatan, on ne može Boga nikako shvatiti. Ova slika nadvisuje opis stvaranja kojega nalazimo u Post 1, premda već i autor Post 1 upotrebljava apstraktne pojmove. Tako je popravljena slika Božja koji je predstavljen kao partner u dijalogu i ponovo je naglašen pravi odnos prema Bogu, koji mora biti «na odstojanje». Svako ljudsko shvaćanje može dovesti samo do ruba božanske stvarnosti i Božje providnosti, samo je kao lagani šapat prema gromu moćne Božje riječi (cfr. Ps 19,1-3; Iz 40,8).

26,14 pripada, pjesnički gledano, među najdotjeranije stihove u cijeloj knjizi, što se tiče oblika i teološkog sadržaja. Ovdje se vidi kako daleko može čovjeka dovesti iskustvo Boga, te da se Božje biće i Božje djelovanje ne može do kraja shvatiti.

27

Ovo poglavlje predstavlja kraj Jobova trodjelnog dijaloga sa prijateljima. Sadržajno se naslanja na 26. poglavlje i donosi odgovor na govor Bildada u 25. pogl. Job ponovo naglašava svoju nedužnost. Predstavlja prijateljima vrlo plastično kraj bezbožnika. Tako ponovo dolazimo do njegovog problema, da je naime njegovo iskustvo Boga drugačije nego je to predaja do sada donosila u cijelom Starom zavjetu. On zna naime da je nedužan i da je stoga između njega i njegovih prijatelja jedan cijeli ponor u shvaćanju. On ima pravo a ne njegovi prijatelji. Stoga on spretno preuzima dokaze, koje donose njegovi prijatelji i upotrebljava ih protiv njih, kako bi povukao posljednji potez, kako bi dovršio svoju diskusiju s prijateljima.

27,2-6: Job počinje svečanom zakletvom kako bi konačno završio s optužbama prijatelja koje su i krive i bez sadržaja. Sam položaj Joba je svojevrsan: na početku govora Job se sam zapetljao u odnosu prema Bogu. Kako bi dobio, izborio svoje pravo, on se obraća Bogu, koji mu je, kako se to Jobu čini, oduzeo pravo. Ovdje vidimo utemeljenje Jobove duševne muke, naime i on kao i njegovi prijatelji pretpostavlja istu shemu naplate. Premda je po toj istoj shemi zalutao, on ne poznaje do sada ništa bolje. On nema boljih dokaza pri ruci da ukaže na svoju nedužnost. obraća se Svemogućem, koji mu je odredio beskrajnu patnju. Premda on ne zna koja ga je Božja strana dovela u nevolju, njemu do sada još nepoznata, njegova zakletva treba vrijediti cijeli život: Iskrenost će ostati temelj njegova djelovanja. Njegova savjest mu daje zapravo, unatoč svemu što je do sada morao vidjeti i pretrpjeti. On ostaje u svojem uvjerenju. Uvjeren je da ima pravo i da je s Bogom. Uvjeren je i ostaje uvjeren da takav stav jedini može čovjeku dati sigurnost i budućnost. Siguran je da se ispravno ponašao i ispravno živio pred Bogom. To odgovara stavu/držanju poniznosti, prave samospoznaje te nije nikakva samoobmana. Ne treba nestati čovjeka u dijalogu s Bogom, nego njegova neutemeljena samouvjerenost mora nestati dok čovjek ne postigne ozbiljnu osnovicu za razgovor s Bogom i dok taj razgovor s Bogom ne počne. Svojom zakletvom on se čvrsto nadalje veže s Bogom koji je pod znakom pitanja, ali se ne veže za sliku Božju, površnu i teoretsku, na prepotentno mišljenje prijatelja, koje on odbacuje kao krivo ponašanje i mišljenje koje nije Boga dostojno.

27,7-12: Načelno se i Job i njegovi prijatelji slažu što se tiče bezbožnika. Ipak se razilaze u bitnim pretpostavkama. Prijatelji misle da Joba treba ubrojiti među bezbožnike. Vanjske okolnosti govore u korist ovog mišljenja, jer se Job nalazi u velikoj nesreći. On se bori rukama i nogama protiv ovog mišljenja. Distancira se od prijatelja i utječe se, iz velike želje za istinom, nepoznatom tajnovitom Bogu. Braneći samoga sebe i iz te obrane izrasta napad na prijatelje. Prijatelji se naime nalaze u opasnosti

preko namjerno krivih sudova sami postati bezbožnicima. Sada se fronte upravo okreću. Jobova argumentacije ide ovako: Budući da su od prijatelja postali neprijatelji, koji se protiv njega bore, oni su u biti postali bezbožnici. R. 11 govori o tome kako Job zapravo ima pravo njih poučiti: Odsada on, a ne prijatelji ima pravo poučavati druge. Job mora samo uzeti oružje njihove argumentacije iz njihove ruke i okrenuti ih protiv njih samih. Njihova navodna visoka, teološki neupitna nauka o Bogu i njegovo djelovanje/nagrada je zapravo samo tlapnja, ispraznost.

27,13-23: Raznovrsnim mukama Bog udara bezbožnika. U njima se manifestira Božja kažnjavajuća pravda, koja prema zakonu pravde donosi kaznu bezbožniku. Kazna dolazi od prirode, ali i od čovjeka. Pogađa bezbožnika i njegovu obitelj. Kao bič gladi, kao ratne neprilike – sve su to kazne Božje. Izvršenje kazne je potpuno i korjenito, ne preostaje nitko kako bi nastradale pokopao ili oplakivao. Tako će smrt sama oplakati svoje mrtve. Imovina i sakupljeno blago ostaju pravednicima, jer je posjed bezbožnika prolazan i nestalan kao paukova mreža ili kao koliba sražara koja se brzo može srušiti i ponovo podići. Neočekivano i u trenutku propada sva imovina grješnika. Prisjećamo se sudbine koju je doživio Job osobno. Tako će se dogoditi s bezbožnicima – ovdje je to, premda ne sa dovoljno razloga primjenjeno na Jobove prijatelje. Osim toga dolazi nakon nemilosrdnog suda Božjega ruganje i zloradost jer je ostao bez domovine, nestabilan i u bijegu.

Na kraju triju dijaloga ostaje borba Joba s jedne i prijatelja s druge strane zapravo neriješena i otvorena. U opisu bezbožnika, koji je s pravom od Boga kažnjen, poklapaju se izjave Joba i njegovih prijatelja. S druge strane u procjeni stvarne situacije Joba mišljenja se potpuno razilaze. Ovaj zaključak na koncu vrlo duge diskusije pokazuje samo da se pravi i važeći sud o čovjeku ne može dobiti samo prema onome kako to prema vani izgleda. U srcu svakog čovjeka se odlučuje da li je on dobar ili loš. A u srce ima uvid samo Bog. Stoga je dubljoj spoznaji ljudskog srca i Božjem planu sa svim ljudima postavljena neprebrodiva barijera.

28

Himan mudosti prekida tijekom dosadašnje diskusije i pokazuje njezinu nedostatnost s jedne nove strane. Vodi nas, kao nova polazna točka diskusije, uspješnijoj raspravi o problematici knjige prema središnjoj temi ukupne mudrosne literature: Što i gdje je mudrost? Iz razloga literarne kritike često se govori da je autor ovog poglavlja nega druga ruka, a ne ista osoba kao autor Jobove knjige. Jedan kasniji redaktor bi prema ovoj teoriji ubacio ovo poglavlje na ovo mjesto. Međutim usporedba rječnika, literarnih oblika, važne paralele u stilu sa kontekstom cjelokupne knjige dozvoljavaju sa ekvivalentnim razlozima ovo poglavlje pripisati istom autoru kao i ostali dio knjige. Iz cjelokupnog plana knjige je razumljivo i jako osmisleno možda čak potrebno, uračunati ovo poglavlje osnovnoj ideji Jobove knjige. Zbog diskusije na koncu pogl. 27, autor se osjeća prisiljenim početi s novim idejama koje ne polaze od sheme naplate/retribucije nego od shvaćanja biti mudrosti, kako bi dao rješenje.

Tako autor počinje graditi most, koji u konačnom vodi do teofanije/objave Božje (pogl. 38-42), koja otkriva sve do sada rečeno o zagonetnoj problematici Joba. Ujedno on završava konačno s diskusijom Joba i njegovih prijatelja i jasno govori da ljudska spoznaja o ovoj temi, dobivena iz doživljaja i iskustva, nije dostatna. Ne može se Boga fiksirati na određeni stadij otkrivenja, kao što to čini dtn u shemi naplate, a čega se Jobovi prijatelji pokušavaju tvrdokorno držati.

28,1-11: Ovi rr. ilustriraju čovjeka, njegovo znanje i njegova postignuća u upravljanju svijetom na primjeru rudarstva. Ovo je jedino mjesto u starozavjetnim tekstovima gdje se govori tako opširno o tome. Ujedno se kaže kako čovjek odgovara svojoj zadaći iz teksta Post 1,26-28, ako ostaje pokoran redu koji mu je u stvaranju zadan. Rr. 1-2 opisuju gdje se može naći srebro i zlato, željezo i bakar, te kako se te metale može topiti. Detaljno se govori kako izgleda rudarska jama, koje su tehnologije bile u upotrebi u vrijeme pisanja knjige, da se naime pomoću vatre miniralo kamenje koje sadrži metalne rude. Daleko od pogleda svakog bića, sakriven orlu, sokolu i lavu te svakoj drugoj divljači, često samo pridržavan užetom čovjek odlazi u utrobu zemlje. Često puta mora savladati vodu kako bi došao do rude koja sadrži metale, i izbacio ju na površinu. U unutrašnjosti zemlje, u krilu, pali se vatra, koja uništava zemlju. Ista ta zemlja na površini rađa kruhom, koji je potreban za život čovjeka. R. 5 je vrlo zanimljiv u današnjim diskusijama između ekologije i ekonomije. Obadvije strane u dijalogu se imaju držati Božjeg plana s njima. Kod svih prirodnoznatstvenih i tehničkih sposobnosti čovjeka ipak on nema uvida u mjesto mudrosti. Ova temeljna spoznaja vrijedi do danas.

28,12-19: Ne može se mudrost obuhvatiti prostorno niti vremensko-povijesno, ona se izmiče svemu zemaljskom. Ne možemo ju naći u konkretnim slojevima zemlje, niti je nazočna u jednom prijašnjem stadiju laganog procesa nastajanja zemlje, počevši od prvotnog kaosa (Post 1,2) do sada. Vrijednost mudrosti je neusporediva. Ne može ju se zamijeniti za najveće dragocjenosti. Rr. 15-19 nabrajaju, i tako daju uvida u tadašnji svijet skupocjenih metala, te skupocjenog nakita. Svugdje je čovjeku, koji istražuje mudrost postavljena nepremostiva granica.

U ovom kontekstu mudrost znači shvaćanje onoga što je zadnji razlog svijeta, znači spoznaju «formule svijeta», koja objedinjuje duhovni i materijalni svijet, iz koje je sve jasno i može se razumjeti. Pretpostavlja se da takovo nešto postoji. Iz jedne takove «formule svijeta» može se protumačiti i shvatiti položaj, situacija Joba i može se svakome objasniti. Ali ovaj plan ostaje čovjeku zauvijek nedostupan. Posjedovanje tako shvaćene mudrosti za njega ostaje nedostižno, pridržano je jedino Bogu. Tako u pogl. 28 imamo određeni «crescendo».

28,20-28: Zadnja kitica postavlja najprije nepremostive granice čovjeku koji je na putu k mudrosti. Ovdje ima granica koje čovjek ne može nadići. Tajna mudrosti i njezino mjesto ostaju skriveni svemu stvorenome. Najviše visine i najdublje dubine, sve od podzemlja, pa do kraja svega prolaznoga, do smrti ostaju u nedoumici pred ovom tajnom, koja nije nikome otkrivena. Samo Bog poznaje mudrost i put k njoj. On zna gdje se

ona nalazi. Jedini on poznaje tajne stvorenja u prostoru i vremenu. Njegov pogled ide preko krajeva zemlje. On ima uvida i u temelje svemira, koji su čovjeku skriveni. Kod stvaranja svijeta, po njegovom planu, on je vidio mudrost. Ona je kao njegov «model», kao njegova «formula svijeta» ušla u stvaranje. Po mjeri, broju i težini Bog je stvorio svijet kao izraz božanskog plana.

Kod ovog svojevrsnog osamostaljivanja mudrosti ne radi se o razgradnji politeističkih ideja, nego je naglašen aktivni princip u božanskom stvaranju. Kao inženjer ili arhitekt mudrost je izvela božanski plan stvaranja. Tako se ukazuje da je Bog jedini Gospodar stvaranja i da on jedini raspolaže stvaranjem. Budući da je stvaranje pridržano isključivo Bogu, on si je pridržao mudrost i nije ju prepustio nijednom drugom čovjeku. Jer ova mudrost stoji isključivo na Božjoj strani i pokazuje nesavladivu razliku/odstojanje između skrivenog svemogućeg Boga i ograničenog čovjeka. Što se tiče mudrosti, čovjek dolazi do konačne granice svojih sposobnosti i mogućnosti. Nije mu dozvoljeno da ide do u beskonačno što se tiče njegove radoznalosti, želje za istraživanjem. On tako ne može doći do mudrosti. Čovječja je mudrost sasvim drugačija. To je strah Božji. Ona označava i sadrži s jedne strane distancu, s druge pak strane istovremeno blizinu Božju. On treba priznati Božje božanstvo u vlastitom životu, mora se tom Bogu ponizno pokoriti i znati da ga taj Bog privlači kao Abrahama (Post 22,12;) i Joba (Job 1-2). Prema tome se mudrost predstavlja kao analogni pojam, koji je ušao u svako stvorenje, na odgovarajući način kod stvaranja. Stoga je božanska mudrost načelno drugačija od ljudske. Gledajući tako pogl. 28 završava duge diskusije u tri kruga dijaloga. I još ne znam koliko razmišljanja i čeprkanja, spekulacija i diskusija ne može riješiti egzistencijalno pitanje «ZAŠTO», velike patnje, koja je pogodila Joba, ne može dati smisao te patnje. Dosadašnji način, kako se ljudski razum trudio, ne vodi do nikakvog rezultata i cilja. Ako treba osvijetliti tamu onda samo s pomoću Božjom i pomoću Božje mudrosti, ljudske sposobnosti ostaju za nešto takovo nedostatne.

Tako Job pokušava u svom završnom govoru 29-31, ponovo početi, ali ne kao do sada na ljudskoj razini, ići dalje u bezizlaznu igru, s nakanom da bi jasno formulirao vlastitu poziciju, na koju bi onda Bog odgovorio. Poglavlja 29-31 možemo usporediti s mnogim Psalmima koji donose visine i dubine ljudske spoznaje pred Bogom. Tako je sada sam Bog njegov neposredni sugovornik.

29

Retrospektiva – razmišljanje o sretnoj prošlosti za Joba nije bijeg iz teške sadašnjosti u ugodno sjećanje, koje dopušta zaboraviti sadašnju situaciju, nego je to potrebna pretpostavka da se pred Bogom opiše veličina vlastite patnje i da se traži novo zajedništvo s Bogom. Stoga Job govori opširno o vlastitoj prošlosti.

29,2-6: Temelj njegove prijašnje egzistencije i njegova dosadašnjeg vladanja životom bilo je prijateljstvo i zajedništvo s Bogom. Unatoč drugačijoj, protivnoj želji, Jobu je sasvim jasno da je nemoguće vratiti natrag tijek stvari. Svaki trenutak ljudskog života je irreverzibilan. Job

sanja o prijašnjem sretnom stanju, kojega ima jedino Bogu zahvaliti. Njegovo bogatstvo bilo je posljedica Božjeg blagoslova. Božansko svjetlo stvorilo je klimu njegove egzistencije u kojoj je njegov život cvjetao, a on je mogao prkositi svim opasnostima. Pred i nad svim darovima stoji za Joba nepromjenjeno kao noseći element života njegova uska povezanost s Bogom. Zahvaljujući zajedništvu s Bogom, Bog mu daruje djecu, veliko bogatstvo i zemaljsko blagostanje.

29,7-11: U svom gradu Job je preuzeo zadaće i odgovornosti. Tako on uživa zahvaljujući bogatstvu i svom položaju veliko poštovanje, jer je znao davati mudre savjete. Njegov se ugled temelji konačno na nutarnjem autoritetu njegove izvrsne osobe, koja je bila u stanju biti gospodarom i u teškim situacijama.

29,12-17: Na socijalnom području ispitao je i potvrdio svoju povezanost s Bogom. Naglašava se, visoko stilizirano, njegov altruizam, ljubav prema bližnjemu, prema siromasima, odbačenima, potlačenima. Opis nas prisjeća na mjesta Iz 11 i Ps 72, koja imaju velika iščekivanja od budućeg mesijanskog kralja. Krivo je jednostavno odpisati/prekrižiti ovu iskrenu ispovijest, kao praznu, oholu samohvalu. Izražava naime ustvari iskreno zauzimanje za stav solidarnosti kod Joba.

29,18-20: S pravom Job izvodi na temelju svoga ponašanja, a prema predaji, očekivanje duga života i daljnjeg života u svojim potomcima. Ovo je prikazano slikom feniksa, koji prema orijentalnoj priči živi 500 godina, da bi na koncu izgorio sa svojim gnijezdom, a iz pepela nastaje mladi feniks. Drvo na izvoru voda, čija se životna snaga neprestano obnavlja slika je duga života.

29,21-25: Zaključak iz reda, sa svih područja života kod Joba. Iz njih proizlazi nutarnji autoritet u Jobovu životu. Opisan je kao tipični ideal. Njegov opis predstavlja u kratkim crtama starozavjetni humanizam. Možemo ga usporediti s Josipom na faraonovu dvoru (Post 37-50) i s Esterom na perzijskom kraljevskom dvoru: Job zna pravo i pametno govoriti, njegovi su govori uvijek uveli proces odlučivanja; on zna utemeljeno suditi, potvrditi ili ako je potrebno nijekati. Tako Job dolazi u vodeću ulogu, stoga on bitno odlučuje sudbinu svoje zajednice. On je kao neokrunjeni kralj svoje zajednice, jer se posebno zauzima za one u društvu koji pate, tuguju, koji su zapostavljeni.

Zadnji dio r. 25 uvodi nas u opis promijenjenoga «sada», obrnutoj slici «nekada» u pogl. 30.

30

Opis nekadašnje situacije je krenuo od unutra i išao prema vani, ovo poglavlje uzima upravo obrnuti red: počinje izvana, da bi završilo unutra. I to odaje umjetnički stil govora. U pogl. 29 Job stoji kao vođa svoga naroda, kojega svatko respektira, ovdje je on osoba označena bolešću i kugom, odbačena od zajednice, bez časti, na gomili pepela, među umno poremećenima, na najdubljem društvenom ljestvici.

30,1-10: Ovdje Job možda govori onima, koji su se iz radoznalosti okupili oko njega i njegovih prijatelja, vani na smetljištu, rugajući mu se. Imamo sliku najniže socijalne grupe u cijeloj Jobovoj knjizi. Čak i među njima on

je duboko potonuo. Najniži u društvu smiju se Jobu, a to su osobe koje nemaju snage ni časti, glupaci bez porijekla i imena, od svakoga prezreni i svatko ih zapravo zaobilazi. U normalnom svijetu kulture nitko ih niti ne trpi. Kao hrana služi im trava koja je slana, korijenje koje se može jesti, kao npr. žukve. Stanovati moraju u mnogobrojnim pećinama pustinje i stepe. Upravo taj tip ljudi pokušava si sada uzeti za pravo i Joba suditi, rugati mu se, oduzimati mu čast riječima i djelima.

30,11-15: Bez okolišavanja je ovdje Bog nazvan početkom ove cijele nesreće, on je Jobu uzeo dostojanstvo i spasenje. U slici životinje kojoj je potrebno staviti uzde i kajase, da ju se može voditi imamo tvrdnju da je Bog napustio sve sponove/veze u životu patnika i predao ga silama nesreće, kojima nitko ne zapovijeda. Takove sile ne vode u željenu slobodu, nego u apsolutni nered. Slike opsade i rata služe za to da bolje opišu/prikažu nevolju i muku patnika. Nagomilana nevolja sili Joba na tužaljku.

30,16-19: Zajednički se rezimira tjelesne i duševne boli kroz koje Job prolazi. U njima se pokazuje Božja nadmoć, koja ga pritišće sve do zemlje, trajno ima osjećaj da ga Bog davi, pokušava ugušiti. Kako duboko ga je Bog gurnuo, u koje ponore ljudske patnje, muke i nevolje!

30,20-23: U toj dubokoj i krajnjoj boli Job se okreće svojom tužaljkom Bogu. Ali Bog mu ne odgovara, uopće ne obraća pažnju na njega. Naprotiv: On se za njega preobrazio u strahovitog neprijatelja. Jedino tako Job može shvatiti tu nerazumljivu Božju udaljenost, jer je najdublja točka njegove patnje unatoč svih tjelesnih i duševnih patnji, patnja zbog Boga. Pitanje Boga ostaje središte njegove patnje. Snaga Božje oluje diže ga iz svih ukotvljenih pozicija njegova bića i uništava ga. Bog želi njegovu smrt prijevremeno, to je Jobovo pitanje, neshvatljivo ZAŠTO? Sve njegove nade i iščekivanja raspale su se kao iluzije. On koji je pao tako duboko u patnju, koji bez rezultata prevrće o smislu patnje i ZAŠTO, osjeća samo još dublje bezizlaznost vlastite situacije, koja ga sve više pritišće.

30,24-31: Kao što svaki čovjek viče, kada se osjeća u smrtnoj opasnosti, a to je zbog nagona za samoodržanjem, tako viče i Job. To je najdublji uzrok njegove tužaljke. Kao što je prije njegovo suosjećanje vrijedilo prije svega potlačenima i bijednim siromasima, tako on sad pruža svoju ruku iz tužaljke prema Bogu koji jedini može pomoći. Suze i srdžba su spontani osjećaji koji obuzimaju patnika. On je razočaran Bogom, jer ga je iz svjetla bacio u tamu. Gubi vlast nad sobom, njegova unutrašnjost kuha, vrije, a obuzet je nemoćnim bijesom te samo viče Bogu bez prestanka. On koji je nekada bio kao kralj, pao je na razinu životinja. Zbog toga je njegova patnja velika, stoga krivi Boga koji mu uzrokuje čak tjelesne boli i vrućicu. Nemjerljive su dimenzije onoga što Job mora proći od svoje sreće pa sve do ovog bijednog lika kako sada izgleda.

Usprkos svim udarcima sudbine koji su ga pogodili ostaje mu u širini ljudskog osjećaja kao jedina čvrsta točka ipak samo Bog, makar kako se činilo Jobu – Bog se sasvim promijenio i Job ga više ne može prepoznati.

31

Na tužaljku se nastavlja Jobova odbrana, jer staro pravo daje optuženiku mogućnost odbrane, zadnje riječi prije izricanja presude. Job ponovo kaže

kako je pred Bogom nevin. Ovo poglavlje donosi na način koji nadilazi pojedinca, koji se može shvatiti kao općevažeci, u kratkim crtama opis biblijskog pravednika te pokazuje u ovo kasno, poodmaklo vrijeme visoku moralnost. Moralnost ne znači samo izbjegavanje grijeha u vanjskim činima, nego su pozitivno naglašeni nutarnji motivi ispravnog djelovanja. U svom svojem razmišljanju i djelovanju čovjek stoji pred kritičkim Božjim okom. Svojim zadnjim obraćanjem Bogu, ovaj je govor vrhunac Jobovih govora, on naglašava strpljenje koje je tako uvijekvečeno u starozavjetnoj predaji. Ispovijest ima oblik ispita savjesti, a naslanja se na Ps 15, Ps 24 i Ez 18. Osim toga u retrospektivi je i Dekalog. Neki moralni zahtjevi su prošli određeni proces, te dospjeli do zavidne duhovnosti i dubine shvaćanja stvarnosti.

31,1-4: Job je slobodan od tjelesnosti – požuda. Sa svojim očima, koje su prema shvaćanju mudrosne literature upravo početak grijeha, sklopio je savez, da nikada neće požudno pogledati djevicu. Upotrebljavajući ovdje izraz *berith* on tomu pridaje veliko značenje. Ujedno je naglašeno mjesto moralnog djelovanja: to je duša, unutrašnjost čovjeka.

31,5-6: Job ne podnosi laž ni riječima, ni djelom. Ljudsko je ponašanje određeno iskrenošću i istinitošću pred Bogom i u društvu, ako ono stvarno treba napredovati (cfr. Iv 8,44).

31,7-8: Job je slobodan od želje za tuđom imovinom, «ako se srce za okom povelu»; požuda nije samo nešto u duši, nego ima svoju vanjsku manifestaciju: prisvajanje tuđih dobara.

31,9-12: Upad u tuđi brak razara vlastiti brak, vlastitu bračnu sreću. Kao primjerena kazna ovdje se odobrava pravo nadoknade u određenom smislu. Rad na mlinu se ubraja u niže ropske poslove. Ovakav prijestup treba biti procesuiran pred javnim zakonodavstvom (cfr. Pnz 22,22-24). Posljedice takovog kriminalnog ponašanja opisane su slikom požara koji uništava kompletnu imovinu.

31,13-15: Pravo slugu/robova definirano je u tekstu Izl 21. Tekst odaje dosta human postupak prema robovima, koji nije izveden od nekakvih ljudskih zakona ili temeljnih prava, nego se izvodi direktno iz božanskog poretka stvaranja. Bog je sve ljude stvorio jednake, stoga svaki čovjek nosi odgovornost, brinuti se za sve ljude, naročito za to da se za sve ljude stvore uvjeti života, već prema božanskom planu stvaranja.

31,16-23: Job vrlo detaljno govori o djelotvornoj ljubavi prema bližnjemu, prema udovicama, sirotama i siromasima. Ono što Job govori u 29,12-13, da je tako živio, naglašeno je ovdje – s obrnutim predznakom kao njegovo načelno držanje prema bratu čovjeku. Rr. 21-22 sadrže tipičnu formulu u kontekstu djelovanje-naplata, koje je posebno po mišljenju proroka, vidljivo u božanskom sudu.

31,24-28: Ovi rr. donose u direktan odnos gramzljivost i idololatriju. Gramzljivost kao pouzdanje u bogatstvo i moć, koje u njima vidi surogate za božanstva, opisana je kao prijestup protiv 1. zapovijedi Dekaloga (cfr. Mk 10,17-19). Isto vrijedi za poštivanje sunca i mjeseca. Pozdravljanje izlazećeg sunca i mjeseca slanjem poljupca rukom, bilo je poznato na bliskom istoku kao kult božanstva. U vrijeme kralja Manašea (2 Kr 21,5;

23,5) nalazimo ovaj kult i u Izraelu. Protiv ovoga nalazimo reakcije u Pnz 17,2-5; Jr 8,2.

31,29-34: Job nikada nije bio zlurad, nije zatvarao vrata pred gostima, nije bio dvoličan, te grijeha nije počinio, nije natovario na sebe. Sadržajno se rr. 38-40 naslanjaju na misao kada Job tvrdi kako nije iskorištavao zemlju. Možda se misli na potpuno košenje polja, koje onda siromasima ne dozvoljava paljetkovanje (cfr. Lev 23,22), ili možda nepoštivanje godine odmora (subotne godine) za njive (cfr. Izl 23,10-11). Pozitivan je i od Boga naređeni običaj davanje odmora zemlji, a ne potpuno iskorištavanje. Ovo odgovara standardima moderne ekologije.

31,35-37: Ovo samoopravdanje ima kao svrhu i cilj da Bog ipak posluša Joba. S ovom molbom na koncu povezana je intenzivna čežnja za susretom s Bogom. Job se nema što bojati optužbe protivnika. Naprotiv on će sve te optužbe postaviti kao vijenac na svoju glavu. On će se približiti Bogu kao neki knez, jer zna da o svom ponašanju može uvijek položiti ispit pred Bogom mirne savjesti. Jedan tako visoki osjećaj vlastite vrijednosti svakako može dovesti u opasnost da čovjek želi biti neovisan od Boga i tako stvoriti priliku za grijeh. Ova visokostilizirana Jobova samoobrana vodi, prema kompoziciji cijele knjige prema odluci koju mora učiniti Bog. Sve ukazuje na to da Bog u jednoj teofaniji konačno pruži dugoočekivani odgovor Jobu.

Elihuove besjede (32-37)

Premda nakon zadnjeg Jobova govora sve zapravo čeka na Božji odgovor, na to treba još sačekati, jer je ubačen govor Elihua, koji treba vrednovati kao faktor oklijevanja. Jedan do sada nepoznati mladić, koji nije spomenut ni u prologu ni u epilogu dolazi na scenu. Zove se Elihu i učitelj je mudrosti.

U svom nastupnom govoru on tvrdi kako bolje poznaje problematiku koja je obrađivana, zagonetku ljudskog života pred problemom patnje u svijetu i u životu čovjeka, a koja se pojavljuje i u životu Joba. Elihu misli da će bolje od drugih riješiti problem. Možda su govori Elihua nastali kao samostalni govori, moguće od jednog drugog autora koji je čitao glavni dio Jobove knjige. Onda su oni preuzeti od nekog kasnijeg autora ili od prvotnog autora ili kasnijeg redaktora i stavljeni u kompoziciju cijele knjige. Dogodilo se to vrlo vjerojatno iz teološki opravdanog razloga, da svi odgovori na goruće pitanje patnje u ljudskom životu, oni od Jobovih prijatelja, Joba samoga, ali i Elihua, nisu dovoljni i ujedno je rečeno da nije moguće dati ljudski adekvatan odgovor na pitanje patnje. Trostrukim odgovorom na gorući problem nesretnog ljudskog života, biblijski gledano sumom svakog ljudskog razumijevanja i odgovora, podvučena je potpuna nemogućnost čovjeka ovdje shvatiti i prevladati ljudsku problematiku. Tako je još jednom naglašeno očekivanje i sve veća čežnja za odgovorom koji treba dati sam Bog.

Analizirajući terminologiju, koju Elihu upotrebljava, možemo vidjeti da ona uglavnom odgovara glavnom dijelu Jobove knjige, pokazuje ipak nešto više arameizama. Govori su dosta monotoni. Elihu napada sada Joba, pa

onda prijatelje te zauzima ulogu objektivnog, sveznajućeg, nepogrješivog suca. Njegovi su govori zapravo više apstraktni, u njima je dosta duboka teološka refleksija. Sadrže cijeli niz pedagoških pravila/maksima. Govori nisu homogeni u sebi. Nekada sadrže pažnjevrijedna shvaćanja, onda opet pokušaje objasniti problem patnje pravednog Joba i učiniti ih potpuno transparentnim ljudskom shvaćanju. Za razliku od govora prijatelja ovo je čisti monolog. Nitko ne odgovara. Općenito govoreći ovi govori sadrže pouku, koja korigira dosadašnju mudrosnu praksu, da naime samo stari posjeduju mudrost, nego da i mladi mogu imati udjela u mudrosti i u privilegiju nauke o mudrosti. Središnja tema je naglašena više nego do sada: problem teodiceje.

32

Poglavlje sadrži ništa drugo nego autoprezentaciju samoga Elihua. Rr 1-5 objašnjavaju zašto Elihu uopće stupa na scenu. Tekst je u prozi. Dvije strane u sporu, kako bismo rekli su sve svoje rekli: Prijatelji sa svoje strane ne znaju nikakvih novih argumenata, a Job se smatra pravednikom. Tako se čini da je r. 3 novi početak. U ovoj osobi imamo pasioniranog svjedoka dosadašnjih diskusija. Elihu je bijesan, demoraliziran zbog nemogućnosti prijatelja da idu dalje, zbog Jobova samoopravdanja, koje on tako otvoreno iznosi. To je trenutak čovjeka koji nosi ime »on je moj Bog« (*HU ELI*).

32,6-12: Do sada je Elihu bio suzdržan. Budući da stariji nisu učinili dovoljno, budući da su zakazali, on više ne može šutjeti. Njegovo navodno bolje znanje, koje zahvaljuje dubljoj spoznaji i Božjoj objavi, sili ga da govori i kritizira, što on vrlo ponosno čini. On navodno dublje ulazi u diskusiju i odgovara stručnije i misli da će stvarno riješiti probleme.

32,13-22: Elihu najprije govori prijateljima. Bujicom riječi on prezentira svoje dominantno znanje, a kritizira njihovo neznanje. Slikom vina koje fermentira, koje može uništiti mješine u koje je naliveno, on opisuje svoju nutarnju participaciju, svoju duboku bol da sada mora govoriti. Odvratnom samodopadnošću predstavlja se kao prorok, koji, budući da posjeduje nadljudski autoritet može riješiti sve probleme, tako naravno i onaj Jobov. Prema r. 13 prijatelji nisu u posjedu prave mudrosti, niti je Job primljen kod Boga – Job je od Boga odbačen. Elihu je neutralan, te iz čiste odgovornosti pred Bogom, bez da bi ikomu podilazio, misli da će donijeti po svom uvjerenju pravo rješenje. Njegov ga duh nagoni da govori. On se tako daleko identificira sa svojom mudrošću, tako da mu se čini da će mu i fizički biti lakše, ako rekne istinu.

33,1-7

Elihu odmah oslovljava Joba, a govor je s jedne strane skromnost (cfr. r. 6), s druge strane prepotentnost (cfr. r. 3). Htio bi ukloniti strah, kako bi vodio diskusiju na razini partnera. Ipak ne dopušta sumnju da iza njegovih riječi stoji autoritet božanske mudrosti, prema kojoj je Job inferioran. Tako pokušaj dijaloga ostaje čista fikcija, jer su Elihuove riječi određene gestama, koje uopće ne dozvoljavaju protupitanja i padaju na patnika kao teška tuča.

33,8-13: Job istrajava, prema mišljenju Elihu-a, pred Bogom u krivici, premda se njegov grijeh ne može dokazati kao što to čine prijatelji, govoreći o Jobovu prijašnjem životu, nego grijeh treba tražiti u Jobovu govoru, koji kulminira u ideji da je Bog Jobov neprijatelj. Stoga Elihu misli da je Jobova pozicija kriva, jer on ne vodi računa na pravi način o veličini Božjoj, nego je prebrzo načinio sud o Bogu. Elihu ne kritizira Jobov život, nego Jobove riječi, te riječi njegovih prijatelja. Zbog toga što Bog šuti Job nema pravo svađati se s Bogom, jer Bog čovjeka beskrajno nadilazi. Ustvari čini se samo da Bog šuti, stoga uopće nema smisla s Bogom započeti proces.

33,14-21: Bog ima više načina kako govoriti čovjeku, bilo u snovima ili kad čovjek spava (cfr. 4,12-16), kako bi čovjeka odvratio od oholosti. Svakodnevni život u radosti i žalosti je široka lepeza Božjeg govora i djelovanja, u tome je utemeljena i Jobova patnja. Noćne vizije, bolest, gađenje pred hranom, nesvijest, svjedoče Božju svemogućnost. U svemu i na svemu Bog je na djelu.

33,22-25: Po svojoj sudbini čovjek ide automatski prema grobu, ali se Bog za njega zauzima preko anđela ili posrednika. U postegzilskom vremenu sve više dobivaju na važnosti anđeli koji prenose proročke riječi, to je shvaćanje i ove mudrosne knjige. Naglašava se da je Anđeo-posrednik, koji je u blizini Božjoj dobar zagovornik ljudi – ovo je potrebno reći zbog osobe Satana koja se u ovoj knjizi pojavljuje. I ova kontrapozicija odgovara dobro načelnoj zamisli Jobove knjige. Efikasan zagovor anđela posrednika kod Boga obećaje čovjeku poslije teške bolesti čak novu mladost zahvaljujući spasonosnim djelima Božjim.

33,26-28: U svojoj otkupiteljskoj intervenciji Bog pokreće čovjeka prije svega na pravo obraćenje. Čovjek može iskusiti spasenje koje Bog daje grješniku spremnom na pokajanje i obraćenje. Takovo oslobođenje i opravdanje vodi čovjeka k pravom bogoštovlju u hvali, koja ga spašava od prijeteće smrti i ponovo postavlja u puno svjetlo života. I na ovom mjestu imamo kao u tekstu 19,25-27 naznake (istina ne tako jasno formulirane) života nakon smrti. Vidi se kako u ovo kasno vrijeme sve više postaje aktuelno pitanje života nakon smrti i to kao egzistencijalno pitanje. U suglasnosti s najboljim starozavjetnim tradicijama imamo uvjerenje da je adekvatan odgovor na Božja djela spasenja s ljudske strane jedino Božja hvala.

33,29-33: U retrospektivi imamo još jednom rekapitulaciju Elihuova otkrivenja o Božjem djelovanju, da bi prešao na idući govor. Ponižavajuće riječi (r. 32) žele samo naglasiti važnost i ispravnost njegovih vlastitih riječi, te privući daljnju Jobovu pažnju. Elihu je naime uvjeren, da će Job zanimjiti i kapitulirati pred njegovom nadmoćnom mudrošću.

34

U svom drugom govoru Elihu se obraća prijateljima. Zbog teme Božje pravde, o kojoj se ovdje radi, on ponovo zauzima poziciju glede slučaja Job. Sadržajno je na istoj liniji kao prijatelji, zastupa jednodimenzionalnu naplatu s Božje strane. To ga ipak ne priječi, da i njih povremeno napadne i dijeli im lekcije.

34,1-9: Elihu se identificira sa prijateljima i ponovo počinje postupak protiv Joba. Kao temelj služi mu Jobova tvrdnja, da je on pred Bogom u pravu (cfr. 34,5). A prije nego je postupak uopće proveden Elihu označava Joba kao grješnika, koji se usuđuje tvrditi kako je prijateljstvo s Bogom za čovjeka beskorisno. Elihu se mora vrlo grubim, drastičnim rječima koje su uperene direktno protiv Joba staviti u obranu i braniti Boga.

34,10-15: Elihu argumentira sa dva načelna stava: 1. Bog nikada nije nepravedan, ovu će tezu i Job bez problema prihvatiti. 2. Bog djeluje po zakonu naplate i to, a to je pogrješka Elihua kao i prijatelja, po naplati koja je jasno vidljiva, transparentna. Pred Božjom svemoći ništa ne može opstati. Nitko nije Bogu dao nalog, stoga ne može nitko Boga nikada zvati na odgovornost. Svakako ostaje pitanje: Što je krajnji motiv Božjeg djelovanja na ljudima i u svijetu?

34,16-24: Pravda je smjernica Božjeg djelovanja, kako u prošlosti tako i u sadašnjem vremenu. To vrijedi za odlične kao i za siromašne, pa tako i za Joba. Bog svakoga dovodi, prema svojoj pravdi, na sud. Božja pravda nije za ljude transparentna, ali zbog toga ona nije samovolja. Tako i Job potpada pod nepodmitljivu Božju pravdu; to se vidi na tome što se s Jobom događa.

34,25-30: Božje je djelovanje transparentno. Možemo ga spoznati na božanskom sudu nad grješnicima i u uslišavanju molbi siromašnih i potlačenih. Pa ako čovjek ne bi ni spoznao Božje pravedno upravljanje, ipak se ono trajno događa. Tako čovjek treba afirmirati Boga, a ne buniti se protiv njega kao Job i htjeti spoznati principe Božjeg skrovitog djelovanja koji su u pozadini svega. I onda kada se Bog drži po strani, šuti, ne možemo ga kritizirati, jer je tako po planu Božjem. Ovo je egzemplificirano sudbinom kraljeva i odličnika.

34,31-33: Ovdje se čini kao da je Jobova pozicija uzdrmana: Bog nema potrebe opravdavati svoje djelovanje pred ljudima. Treba li čovjek – možda Job, čak Boga poučavati? To bi pak značilo Boga staviti u ljudske dimenzije i mjerila što bi bio napad na njegovo biće. Nešto tako besmisleno, po riječima Elihua, pokušava Job. On probija ljudske okvire koje mu je Bog postavio, i tako izlazi iz jedine mogućnosti koju mu je Bog dao, da naime ostane u dijalogu s Bogom.

34,34-37: Sud o Jobu, koji je bio jasan već na početku, sada je proglašen: Job je lud i bezbožan, a ludost je bezboštvo i grijeh. Njegov govor protiv Boga umnaža njegova zlodjela i povećava njegov grijeh pred Bogom. Stoga mu njegova ispovijest i tvrdnja kako je nevin ništa ne koristi. Da se kod Joba ustvari radi, na jednoj dubljoj razini o vjeri i mogućnosti vjerovanja, nije spoznao niti Elihu niti prijatelji. Ne radi se naime samo o izvanjskoj slici Božje pravde. Ako Bog stvarno treba biti središte ljudskog života, onda on mora unatoč svakom nerazumijevanju ostati za čovjeka autentičan, vjerodostojan i za njega, za svakoga na vlastiti način u mogućnosti da se kontaktira, ne smije se izroditi u slijepu, apsolutno nerazumljivu sudbinu. S druge strane Božje djelovanje ne smije biti takovo, kao da se stalno drži sheme naplate (ponašanje – nagrada) i tako je uvijek transparentno i razumljivo.

35

Elihu nastavlja svoj govor. Govori Jobu, ali i prijateljima. Tema je ista: čovjekovo ponašanje pred pravednim Bogom.

35,2-4: Nastavljajući na govor iz pogl. 34, sada Elihu konkretizira svoj napad na Joba, koji navodno ne može vidjeti nikakove koristi od svoje pobožnosti.

35,5-8: Čovjekov je grijeh za Boga nevažan, niti mu pomaže, niti mu šteti. Naglašena veličina neba ukazuje na dalekog Boga koji stanuje na onoj strani nebeskog svoda i nebeskog oceana, dakle s druge strane čovječjeg životnog prostora. Utjecaj grijeha s druge strane ostaje ograničen samo na ovu zemlju. Bog nema udjela na tome bio čovjek dobar ili zao, za njega to nije jednako kao za čovjeka. Bog je drugačije uključen u djelovanje čovjeka, koje ga neposredno pogađa. Za shvaćanje biblijske slike Boga ova je misao od velike važnosti, jer sadrži korekturu naturalističke slike Boga. Pasti pod utjecaj Boga u liku Baala bila je opasnost za izraelski narod tijekom njegove povijesti. Ovo je jasno odricanje. Izrael se odriče Baala i priznaje pravog transcendentnog Boga.

35,9-13: Elihu se korigira. Naime rr. 5-8 iznose drugačije mišljenje, da Bog može prepustiti čovjeku na zemlji stvaranje ravnoteže/pravde. Ljudi koji se orijentiraju na ovoj ideji, čak siromašni i potlačeni uopće ne računaju s Bogom u svojim životima. Oni žive, i u nevolji među onima koji ih iskorištavaju prema vlastitom izboru u sekulariziranom, emancipiranom, malom svijetu koji je ograničen samo na čovjeka. Ipak da bi život imao smisla mora čovjek iznad ljudskih bića pitati o Stvoritelju, koji se onda, darujući zahvalne pjesme, otvara i tako sam otvara vrata svoje skrivenosti – cfr. Ps 16,7; Iz 30,29. Ova spontana, neposredna navezanost na Boga nalazi se u cijelom Starom zavjetu zahvaljujući vjeri u Stvoritelja. Ako «dobro» i «zlo» kada se materijaliziraju, ipak ne dotiču Boga, diraju božanski red, njegovu mudrost, koju je Bog stvorio u svijetu i u čovjeku i po kojima je ljudima jako blizak.

35,14-16: U biti Bog se dugo umirio, kao da ne reagira odmah na viku, koja nije molitva. Pred takovim Božjim ponašanjem Job je sličan zlima – kako Elihu misli, Job nema razuma. Bog ima svoje vrijeme i strpljivo čeka nasuprot ljudskoj nestrpljivosti. Da Joba konačno tiha, duboka čežnja tjera Bogu ne može Elihu sa svoga stanovišta uopće shvatiti. Stoga se ovaj prikaz odvija, slično kao tri kruga dijaloga/govora Jobovih prijatelja i Joba, većinom na dvije zasebne, odvojene razine, koje su jedna drugoj jako udaljene: prividno intelektualana, ona Elihuova, koja govori iz dubokih teoloških spoznaja i ona Jobova, patnika koji traži Boga, ali zapravo je u opasnosti da zaluta.

36-37

Ova dva poglavlja se nastavljaju neposredno na prethodno, to je zadnji govor Elihua. Ponovo nastupa kao nepodmitljivi odvjetnik pravednog Boga: Bog šalje ljudima patnju kao opomenu i upozorenje, da se čovjek vrati Bogu. Imamo nekoliko aluzija na teofaniju i Božje govore (pogl. 38-42), naročito u pogl. 37 s hvalospjevom Božjoj moći i strahu Božjem, koje

onda vode k Božjem govoru, kada on daje od Joba dugo očekivani odgovor.

36,1-4: Elihu istina fiktivno održava i u svom zadnjem govoru oblik dijaloga, premda njegov sugovornik i protivnik Job nikako ne dolazi do riječi. Ideja koju on napada je: Job se drži pred Bogom pravednikom. Elihu govori patetično. U visokoj samosvijesti da posjeduje veliko znanje o Bogu želi Elihu iznijeti duboke i savršene misli o Stvoritelju, istine koje nitko ne može postaviti u pitanje. Takav visoki zahtjev bi jednostavno morao »zapljusnuti» slušatelje, oni bi od tih riječi morali kapitulirati. Polazeći od te situacije samouvjerenosti iznosi Elihu svoje dokaze.

36,5-14: Zaključni govor, kao da je obrana na sudu, opisuje Božju svemoć, koja je vođena Božjom mudrošću, a koja služi Božjoj pravdi. Boga ne određuje u njegovu djelovanju samovolja nego participacija u životu pravednika. Kao primjer tekst donosi sudbinu kraljeva, možda u pozadini teksta stoji otpad i obraćenje kralja Manašea (2 Ljet 33,12-13). Čak i kraljevi imaju svoju službu zahvaliti isključivo Bogu, ohološću samo izazivaju Božju kaznu, koju on i šalje kako bi se vratili na pravi put i k poslušnosti Bogu. Samo tako će svoj život dovršiti u sreći u protivnom im prijete zbog njihova nerazumijevanja jadna smrt. R. 13 ukazuje na iskustvo koje imamo i danas, da okorjeli grješnici u svojoj nevolji zaboravljaju na molitvu, umjesto da se preko nevolja ponovo vrate k molitvi. Bezbožnik se nalazi na vrlo opasnom putu, koji vodi od Boga u potpunu okorjelost. Sudbina bezbožnika uspoređena je sa sudbinom muških hramskih travestita, koji se bave hramskom prostitucijom (cfr. Pnz 23,18-19; 1 Kr 14,24; 15,12). Kratak život i sramota od ljudi to je sudbina travestita, ali to je i sudbina grješnika.

36,15-21: Ovi rr. apliciraju gore iznesenu teoriju na Joba. Patnja i tjeskoba mogu prema r. 13 dovesti do okorjelosti, ali kako kaže r. 15 oni trebaju dovesti do obraćenja i uvesti u novo zajedništvo s Bogom. Dakle od Joba osobno ovisi da li će pravo shvatiti opomenu i spasonosni mig s Božje strane preko svoje patnje. Ako to bude slučaj onda će biti oslobođen i bit će dionik obilnog Božjeg blagoslova, inače mora računati s neizbježnim Božjim sudom. Rr. 18-21 donose izričito opomenu Jobu. Veličina patnje kao izraz Božje srdžbe ne smije zavesti na vrijeđanje Boga. Ipak ni posebna osobna nastojanja čovjeka ne mogu pokrenuti Boga, da on promijeni odluku. Čovjekove želje i napasti vode ga samo u propast. Job mora strpljivo izdržati i sve podnijeti, jer njegova patnja je samo kušnja, koju mu Bog šalje. Opisujući ovako patnju, Elihu se bitno distancira od shvaćanja prijatelja za koje je Jobova patnja isključivo i jasno kazna Božja, pa makar to bilo za tajne grijehe. Takovo shvaćanje Elihua u blizini je Božje objave, odgovora sadržaju u pogl. 38-42 i pripravlja zapravo taj Božji govor.

36,22-33: Nakon ove negativne opomene govor prelazi u hvalospjev nedokučive Božje moći i veličine. Najprije ga slavi kao neusporedivog odgojitelja, koji ne treba nikakvog pomoćnika, o prema tome njega ne može nitko kritizirati. Nitko ne može Boga zvati na sud i okriviti ga zbog nepravde. Čovjekovo pravo ponašanje je jedino hvala Božja zbog njegovih velikih djela, je liturgijski hvalospjev u velikoj zajednici. Drugim riječima:

jedino ispravno ponašanje Joba prema Bogu je uključiti se u krug pobožnih, koji pjevaju psalme, diviti se Bogu zbog njegovih djela i slaviti ga. I ovom opomenom Jobu Elihu se kreće u dobro poznatoj starozavjetnih tradiciji. Rr. 26-33 imaju zadaću opisati Božju moć do u pojedinosti, i tako napraviti most, spoj prema teofaniji u pogl 38-42. Pojedinosti trajno djelatne Božje stvaralačke moći, kao kiša ili prije svega oluja ostaju kao popratne pojave koje naviještaju nedokučivu Božju moć, bezbroj njegovih godina. Božje je djelovanje ambivalentno u praksi, tako pojava Božja daje u prirodnim pojavama spasenje i blagoslov dobrima, a sud i nesreću donosi zlima.

37

Pored svih razlika prema slijedećim poglavljima u načinu i dikciji, ne može se previdjeti da je pogl. 37 kao most koji povezuje govore Elihua i tako i govore Joba općenito s teofanijom u pogl. 38-42. Božja pojava se promatra kao da neposredno predstoji i kao da je već sada nazočna. Božjoj moći, koja je na cijelom svijetu, koja se proteže u sadašnjosti sa djelovanjem na životinje i ljude čovjek ima sve zahvaliti. Njoj je čovjek izložen tijekom cijelog života u dobru i zlu. Stoga čovjek može ispravno odgovoriti samo strahopoštovanjem.

37,1-13: Nakon opisa neposrednog dojma teofanije pokazano je ponovo, Jobu i prijateljima, još detaljnije što znače moći prirode, koje djeluju u vremenu, njihovo djelovanje na čovjeka i životinje. Oluja i gromovi, snijeg i kiša su izraz Božje moći i Božje brige za čovjeka. Ne ostaju bez utjecaja na životinje i ljude. U vrijeme zime čovjek je kao zapečaćen, prisiljen na mirovanje. U konačnom su vremenski uvjeti s jedne strane izraz Božje kazne, s druge strane njegove milosti.

37,14-18: Sada se Elihu obraća samo Jobu, kako bi ga vratio natrag u okvire, kako bi mu ukazao na njegovu nemoć i nesposobnost shvatiti Boga u njegovu stvaralačkom djelovanju. Već r. 14 govori da će Job morati šutjeti. Iza toga stoji prigovor da je Job bez razloga i neopravdano izazivao Boga.

37,19-24: U svojoj slabosti, prolaznosti, moraju svi ljudi pred Bogom šutjeti. Nepravedan govor pred Bogom vodi čovjeka samo u nesreću. Već od svjetla sunca, čovjek je tako zablješten da ne može gledati prema gore. A još će manje moći izdržati svjetlo Božje, koje se pojavljuje u blještavilu, i oko kojega se nalazi «strašno veličanstvo» (cfr. r. 22). Da Bog dolazi sa sjevera naslućuje se iz ideje o Božjem brdu na sjeveru (cfr. Iz 14,13; Ez 1,4; 28,14; Ps 48,3). R. 23 zaključuje neupitno: pred Božjom svemogućnošću, pravom i pravdom čovjek je bespomoćan, nemoćan. Premda čovjeku nije moguće shvatiti pravedno Božje djelovanje ipak Bog ostaje u svemu pravedan. Stoga čovjek mora u odstojanju i u strahopoštovanju stajati pred Bogom; ne može zahtijevati/trahiti nekakvo navodno posebno pravo za sebe. Čak i najveća ljudska mudrost ne znači pred Bogom ništa. Ne možemo hvaliti govore Elihua zbog dubinske teologije, ili ih pak kao neozbiljne jednostavno odbaciti. Pored važnih spoznaja koje svjedoče o uznapredovanoj teološkoj misli postegzilskog vremena, i pored govora prijatelja, oni su važan korak u razvoju

starozavjetne objave. Donose i nepodnošljive, katkada odvratne govore pojedinaca. Problem Jobove patnje obrađen je i ocijenjen samo izvanjski, i odozgor. Prema tome Elihu sudjeluje daleko manje na sudbini Joba, nego njegovi prijatelji. Stoga su govori Elihua čisto teoretska razmišljanja, koja ne dolaze iz nutarnje povezanosti i stoga ne mogu pogoditi u središte Jobova problema. Razina razmišljanja i argumentacije je kod Elihua svakako viša nego ona kod trojice Jobovih prijatelja.

38

Trostruki dijalog Joba sa svojim prijateljima, koji stoje i ostaju nepokretno na jednodimenzionalno shvaćenoj shemi naplate, djelomično upravo arogantni govori ponosnog i u sebe sigurnog Elihua, prikazali su uvijek ponovo aporiju, zbuđenost, kako izaći na kraj s egzistencijalnim problemom koji se postavlja u Jobovoj knjizi. Kako se čini na strani prijatelja je vrlo jednostavna i jasna logika: Bog kažnjava samo krivce i bezbožnike. U teškoj Jobovoj nevolji možemo vidjeti samo Božju kaznu, stoga je Job barem potajno grješnik. Po Elihu, koji načelno zastupa isto mišljenje kao i prijatelji, ali pored toga donosi za procjenu osude i novi aspekt, patnja je, ako nije kazna za grijeh i tako potvrda bezbožnosti, kušnja u koju je čovjek stavljen. Bez da bi što pitao ili se protiv toga bunio čovjek se mora pokoriti svojoj sudbini. Job sam stoji pred jednom njemu do sada nepoznatom činjenicom što se tiče Božjeg djelovanja: čini mu se kao da je Bog postao njegov najžešći neprijatelj. On ne može drugačije tumačiti i shvatiti svoju vlastitu sudbinu. Cijela njegova obrana (obrambeni govor) je ofenziva/napad protiv takove pojednostavljene, površne logike, kako je ona u zvučnim govorima prijatelja i Elihua predstavljena. Ili definirano bliže biblijski: u njemu je razbijena ova sužena shema naplate dtn. Stoga Job apelira, priziva Boga, koji je zahvaljujući shemi prividno poznat i po njoj predstavljen, ali on preko toga apelira na drugačijeg Boga, stvarnoga, koji je jer je «božanskiji» od Boga iz sheme «djelo – naplata», stoga mora biti «ljudskiji». On mora na koncu dati Jobu uvid u vlastitu situaciju i dati mu sposobnost da izdrži do kraja. Takav Bog ne može, pa ako i stavlja ljude na kušnju, biti njegov neprijatelj, ne može nastojati uništiti ga. Jer su prijatelji zakazali, Job izaziva Boga neka mu odgovori (cfr. 31,35-37). Sada Bog odgovara u dvije besjede: 38,1-40,5 i 40,6-42,6.

U pogl. 38-39 vidi se utjecaj tzv. mudrosnih lista starog Istoka. Nema više govora o Elihu i njegovom načinu argumentiranja. U Božjim besjedama dosiže diskusija, koja je do sada ogorčeno vođena o smislu patnje, dosiže Jobova borba s Bogom za Boga, kulminaciju i isto tako rješenje koje Bog daruje. Slično kao u prethodnom poglavlju (37) Božji govor slijedi iz oluje. Božji govor je živa, dinamična Božja riječ. Bog konačno suvereno preuzima inicijativu riječi i djela, on određuje zakon djelovanja i govorenja, on postavlja tako čovjeka na njemu odgovarajuće mjesto. Tamo gdje je Božje biće poznato, tamo se otkriva i istina o biti čovjeka. Za Joba to znači da je on vraćen na svoje mjesto u širem kontekstu stvaranja i da je odande ponovo upućen na Boga. Prva besjeda vraća Joba preko primjera iz svijeta čudesa u okvire ljudske ograničenosti. Druga besjeda

ga mijenja iznutra. Vodi ga do spoznaje vlastitog krivog ponašanja i obraćenja i tako omogućuje živi susret s Bogom. Bog uopće ne ulazi u diskusiju o Jobovim patnjama. On daje da nestanu u njegovom tajnovitom djelovanju, koje nijedan čovjek ne može shvatiti, ali koje služi u konačnom spasenju čovjeka i tako daje smisao životu.

38,1-3: Bog se pojavljuje po prvi puta, nazvan je ovdje imenom Jhvh, imenom pod kojim se inače objavljivao. Ovo upućuje na to da se radi o bitnom u Božjem biću. Bog nastupa energično prema Jobu, već prema onome kako je obećao Mojsiju (Izl 3). Odmah reagira tako što prebacuje Jobu da je svojim bezumnim govorima i svojim krivim stavovima «zamračio» božanske planove. Nije Bog odgovoran, nego je do Joba, ako čovjek shvaća i razumije osmisleno Božje djelovanje kao samovolju ili čak kao besmislene. Imamo konfrontaciju Joba s tajnovitim Bogom, koji je veći od čovjeka, te koji prema tome u svom djelovanju na Jobu radi po planu koji je za čovjeka tajna. Ako se čovjek susreće uvijek u svijetu sa planom koji sve donosi i obuzima, koji ima smisla za cijeli kozmos, onda mora i patnja, koju čovjek ne može shvatiti, nositi u sebi smisao što ga je Bog dao. Kao čovjek akcije, kao ratnik treba se Job postaviti nasuprot Bogu i s Bogom se mjeriti.

38,4-7: U nizu pitanja govori se o događaju stvaranja da se dokumentira Božja nadmoć. Pitanja niti ne očekuju verbalni odgovor od Joba, trebaju ga zapravo ubosti kao trn i navesti ga na susret s Bogom, kojega se u životu može mnogostruko iskusiti. Globalno je pogl. 38 paralela Post 1 i Ps 104. Ovdje ne možemo dobro uspoređivati koliko je naime mitskih elemenata upotrijebljeno za prikaz događaja stvaranja u ovim tekstovima. Zemlja je predstavljena kao veliko gradilište, možda je u pozadini prikaza gradnja nekog hrama. Početak i kraj zemlje ne može nijedan čovjek vidjeti i shvatiti – oni ostaju kao neotkrivena tajna Božja kojoj kliču jutarnje zvijezde i Božji sinovi. Možemo misliti na stanovnike neba (cfr. Iz 6,3; Ps 19; Ps 148). Hvala Božja od nadljudskih bića je vjerojatno pjesnički izraz za hladnu teološku konstataciju u tekst Post 1,31: «I bijaše veoma dobro».

38,8-11: Prezentacija mora ima više mitskih elemenata i jače je personificirana. Najprije nalazimo mit o borbi zmajeva. Onda ponovo vidimo more u liku bespomoćnog djeteta/dojenčeta. Moru su odmah kod rođenja stavljene granice na obalama. Bog je suvereni gospodar mora, to se jasno vidi iz teksta r. 11, gdje Bog daje moru naloge.

38,12-15: Kod stvaranja svjetla nastupa trajna Božja stvaralačka moć. Svakodnevno Bog zapovijeda svjetlu – počinjući od jutra. Kao pečat, koji stavljamo u glinu preobražava svjetlo bezobličnu tamu noći, tako da konture, boje i oblici pejzaža i stvari ponovno stupaju na scenu. Svjetlo i tama nisu samo temeljni elementi stvaranja oni ujedno znače prostore etičkog djelovanja čovjeka – tako je naznačen središnji problem naše knjige.

38,16-21: Čovjek mora sebi samome izgledati vrlo malenim, ako promatra nepregledne dimenzije kozmosa. U svakoj dimenziji, u vremenu i prostoru, u životu i smrti čovjek dolazi na njemu

nepoznato/nepristupačno područje. U svakom pogledu očita je neznatnost i ograničenost čovjeka.

38,22-30: Pojedini sastojci/elementi vremena stoje u pripravi: tako snijeg, grad/tuča, mraz, led, a onda ih Bog upotrebljava već prema potrebi kako bi kaznio ili nagradio čovjeka. Ovakvim izjavama isključen je svaki krivi antropocentrizam. Bog ostaje tajno središte i stvorenog svijeta. Čovjek pri tome ne može ocijeniti i proračunati Božje djelovanje mjerilima racionalne upotrebljivosti ili ljudske ekonomije odnosno ekologije. Sa stanovišta utilitarizma: Što vrijedi kiša u pustinji, kad proizvede prekrasne, ali beskorisne cvjetove. Je li ona način kako se Bog veseli stvorenju?

38,31-38: Još impresivniji dokaz Božje moći daje nebo sa zvijezdama. U ovim rr. imamo koncentraciju znanja astronomije tog vremena. Unatoč svom divljenju i distanci malog čovjeka prema velikom svemiru nema u ovom tekstu, slično kao ni u Post 1,14-18 nikakvih aluzija mitskih božanskih izjava za zvijezde, kao što je to bilo obično na starom Istoku i u okruženju Izraela. Čovjeka impresionira red među zvijezdama, one stoje kao i oblaci na nebu jedino pod Božjim zapovjedništvom. Čak i vrijeme, osobito kiša, koju ljudi tako prijeko trebaju na bliskom Istoku ne stoji pod vlašću i kontrolom čovjeka. Stoga je i zemlja sa svojom plodnošću, temeljem ljudske egzistencije oduzeta vlasti i uplivu čovjeka. Ibis i pijetao su božanstva vremena. Ovaj tekst (cfr. r. 36) ima misaonu pozadinu iz Egipta.

38,39-41: R. 39 počinje drugi dio prvog Božjeg govora, koji se obraća živoj prirodi, životinjskom svijetu. Najprije su spomenuti lav i gavran koji važe u Bibliji kao gladne i nezasitne životinje. Na njima je pokazano kako se Bog svakodnevno očito brine za svoja stvorenja. Teocentrični stav pisca možemo vidjeti u činjenici, da on u «cijukanju» (=oglašavanju) mladih gavranova vidi hvalu Božju. Bitna je poruka pogl. 38 da ono vidi u stvorenju izvan čovjeka stalni odnos stvorenja prema Bogu – cfr. ovdje Rim 8,19-22. Ovo mora Jobu davati materijala za razmišljanje, jer i on ima svoje mjesto, kao i sva druga stvorenja, koje mu je Bog u cjelokupnosti stvaranja dao. Ili kod njega to treba biti drugačije?

39,1-4: Ne samo problem prehranjivanja, nego i razmnožavanja životinja čovjek tada nije mogao kontrolirati. Kao primjeri služe plašljive životinje kao divokoze i košute. Vrlo lagano oni «porađaju»/kote svoje mlade. Vrijeme kako dugo mladunče mora ostati kod majke je od Boga točno određeno.

39,5-8: Divlji magarac je simbol neukrotive želje za slobodom, i neobuzdanog uživanja života. Divljeg magarca se ne može pripitomiti. On se ne da obuzdati od čovjeka da bi tako zarađivao svoju oskudnu hranu. Skromna stepa je za njega dovoljno dobra. I kod njega čovjek susreće granicu. Ponovo se postavlja pitanje: Što znači ovo stvorenje, uopće stvorenje za Boga? Ovo si pitanje mi danas u svijetu koji je egocentričan i od Boga odvojen, samostalan, uopće ne postavljamo kao Job tada. Ne samo korisne životinje, nego i životinje niže vrste, čak i takozvane štetočine imaju pred Bogom točno određeno značenje, koje im je Stvoritelj odredio.

39,9-12: Slično je rečeno za bivola koji je u cijelom prednjem Istoku, i u Bibliji simbol neslomljive snage kojoj se nitko ne može oduprijeti. Nema nikakve mogućnosti da ga čovjek učini za sebe korisnim. Tako on postaje znakom prirodnog božanstva Baala, cfr. Izl 32 – služenje zlatnom teletu. Rog je znak snage u Bibliji (cfr. Dn 7-8). Ako čovjek pada na prirodnoj samovolji bika/bivola, što će onda reći Bogu kojemu bivol ima zahvaliti svoju snagu?

39,13-18: Ovi rr. obrađuje paradoksalno ponašanje noja. Ima lijepa pera, koja su cijenjena, ali čini se da ova životinja nije inače previše obdarena mudrošću od Stvoritelja. Može mahati krilima, ali ne može letjeti. Ne brine se, što je u prirodi rijetko, za svoje mlade. Bezbrižno ostavlja jaja, koja divlje životinje mogu zgaziti. U ponašanju djeluje nerazborito. Autor vidi kao razlog tomu činjenicu da Bog noju nije dao mudrosti i razuma. Stoga noj vrijedi na Istoku kao poslovično «glupa» životinja, slično kao kod nas magarac. Stoga se Bog mora više brinuti za život i opstojanje/održavanje ovih životinja, nego što je to slučaj kod drugih. Noj nije od Boga napušten: Dokaz je kada je preplašen i kada počne bježati onda prkosi i konju i konjaniku.

39,19-25: Jedinствен je opis konja, bojnog konja. Sav je okrenut prema čovjeku, osjetljiv, čuje tihe riječi svoga jahača, njegov najmanji mig, srasta s jahačem u jednu cjelinu kod natjecanja ili u borbi – upravo je nervozan prije bitke, kada začuje ratni poklik. Konj je dijametralno oprečan noju i drugim životinjama što se tiče njegove prilagodljivosti. Kao kod nijedne druge životinje pripitomljavanje konja učinilo ga je korisnim čovjeku, od njega je postao čovjekov vjerni pratilac.

39,26-30: Kao slika božanstva Horusa iz Egipta sokol uživa veliki ugled u Egiptu. Pjesnik se divi njegovom instinktu, kada on u vrijeme zime ide prema Jugu i vidi u njemu divan primjer Božjeg stvaralačkog reda. Orao je zanimljiv zbog toga jer u nepristupačnim predjelima gradi svoja gnijezda, cfr. Pnz 32,11 (orao kao slika Božjeg djelovanja). Odvratna glad za krvlju postoji kod njega instinktivno, već kod mladih orlića. Čovjek se Božjem stvaranju može samo čuditi i diviti. Istovremeno je uvijek stavljen u granice, koje su postavljene njegovu mišljenju i djelovanju. Pogl. 38-39 donose, općenito govoreći, ocjenu i procjenu životinja u postegzilskom vremenu Starog zavjeta.

U cjeloj Jobovoj knjizi, prije svega u Božjim govorima, Egipat ima sa svojom florom i faunom posebnu ulogu. Postavlja se pitanje da li je autor tamo bio kod kuće ili dugo živio? Ili je to zbog toga jer se u Egiptu može vidjeti više nego drugdje životinja i biljaka. Ovdje, u blizini rijeke Nila se prikazuje mudrost Boga Stvoritelja, kao malo gdje drugdje. Gotovo bi se moglo reći, da je događaj Sinaja, kojega su tijekom razvoja otkrivenja proroci prenijeli na goru Sion, ovdje u jednom slijedećem koraku prenesen na područje Nila.

Tako Jahve daje Jobu ovim pitanjima njegovo mjesto u cjelini stvaranja, slično kao što je to učinio s prvim čovjekom na dan stvaranja. Bog mu ne otkriva tajne svoga plana glede pojedinih područja stvaranja, one ostaju čovjeku nepoznate i nedostupne unatoč nezasitnoj čežnji za znanjem. Kao Stvoritelj Bog ostaje transcendentan svakom stvorenju. Unatoč

sveprisutnosti On ostaje neshvatljivi, skriveni Bog. Ipak je on čovjeku najbliži. To treba Joba dovesti do razmišljanja: Ako je Bog tako sve osmislio, ako se tako za sve brine, pa makar to bilo i neshvatljivo, za sva stvorenja, koliko se tek brine za čovjeka. Istina nema načina kako spoznati, razumjeti Jobovu patnju. Ali može li Bog, koji «troši» toliko brige i ljubavi na stvorenje, svakodnevno, postupati s čovjekom drugačije? Otkrivenje u obliku pitanja, koje vodi na razmišljanje i koje treba postati teološka spoznaja! Tako je Job izuzet iz proturječja, da naime shvati Boga i tako hoće stupiti na njegovo mjesto, ali to ne može. Postaje mu jasno da je to nemoguće i besmisleno. Što se tiče poezije u pogl. 38-42, ona je napisana tako da pjesnik moću i ljubavlju Božjom, kojom obavlja svoje stvorenje opisuje hvaleći i slaveći Stvoritelja – tako Božji govori postaju hvala Božja.

40,1-5: Job je izazvao Boga neka mu odgovori, sada je slučaj obrnut. Kao prvo Bog postavlja pravi red razgovora. Od onoga koji Boga optužuje postaje optuženi, označen je kao «kudilac». Stoga Job sada kapitulira pred Bogom i predaje se. U svom obraćenju on nalazi svoju pravu veličinu, koja se sastoji u priznavanju vlastite malenkosti i ovisnosti od Boga (cfr. Izl 32,11; Iz 6,5, Jr 1,6). Odmah mu postaje jasno da se pred Bogom krivo ponašao i on dolazi do jedine moguće osnove za ispravno ponašanje pred Bogom. Svojim načinom postavljanja pitanja Jahve je suvereno preuzeo inicijativu – čovjek može pred Bogom reagirati samo strahopoštovanjem. Job čini prvi korak pravog obraćenja, ne po shemi naplate svojih prijatelja tako što bi priznao neke tajne ili javne grijehe, nego se okrećući, obraćajući živom Bogu Stvoritelju, koji se za sve brine. On to čini priznavajući vlastitu nemoć i ograničenost, priznavajući vlastito pretjerano traženje, neopravdani zahtjev da shvati smisao i pravo Božjeg djelovanja. Drugi Božji govor (40,6-41,26) nije nikakav kasniji dodatak, nego je sadržaj prvog govora protumačen preko neobičnih stvorenja. Tako je pokazano da Bog ima pravo. Zahtjev za samoopravljanjem čovjeka ponovo je odbijen. U ovom govoru imamo Božji indirektni sud Jobu, ali mu Bog ujedno daje svoju milost. Drugi Božji govor slično je konstruiran kao prvi. Bog ponovo govori iz oluje, koja je veličanstveni zastor/kulisa cijelog svemira i pozadina za teofaniju.

40,6-14: Bog zahtijeva od Joba da čini ono, što On, Bog čini, ako naravno Job ima za to potrebne spoznaje i dovoljno moći. Usporedba s tekstom 38,2 dokazuje vidljivo proširenje prvog govora: Job se nalazi ustvari načelno u zabuni, ako pokušava Boga optužiti. Stoga mu Bog sada pokazuje krivicu, neka učini to u svojoj visokoj samosvijesti. Pokušaj samoopravljanja, prije svega dokazivanje nevinosti (pogl. 31) su samo ustvari napad na Božju pravdu. Dosljedno ponašanje Joba prema Bogu bi bilo, da se slično kao Bog aktivira u stvaranju i upravljanju svijetom. To izražava dubokoumno, ali i ironično odsjek 40,9-14. Nabrojani su neki elementi teofanije Božjeg suda. Lako se može vidjeti sličnost s nekim proročkim tekstovima i nekim Psalmima. Iza svega stoji jasna ozbiljnost Božjeg suda, jer je Job u opasnosti (cfr. Post 3,5), uzdići se iznad Boga i pokušati se emancipirati u bogosličnu samostalnost. Tek takovo

«božansko» znanje i sposobnosti mogli bi opravdati Jobovo ponašanje. Božjoj veličini i ljubavi treba zahvaliti da čovjek ne može biti takav i da ne mora tako djelovati. Jer takovo ponašanje bi čovjeka uništilo. Ograničeni čovjek, koji ne može shvatiti prave razloge stvari, ne može učiniti ništa neograničeno. To je pokazano opisom dvaju neobičnih stvorenja: nilskog konja i krokodila. Opis ovih životinja sa simpatijom za detalje pripada temeljnom tekstu Jobove knjige. Osim toga ovaj opis odaje da autor dobro poznaje Egipat. Kao inače nigdje autor pokazuje svoju simpatiju za predjele oko Nila.

40,15-24: Ime za nilskog konja, u *TEXTUS MASORETICUS* *behemot* (= plural od *behemah* – životinja), značenje, praživotinja. Tjelesna konstrukcija i vitalnost su vrijedni divljenja, posjeduje ogromnu snagu, a ipak konzumira samo travu kao goveda. R. 19 ga označava kao prvijenca stvaranja, stavlja ga na početke putova Gospodnjih. U svojoj nepobjedivoj sili podsjeća nas na zmaja iz pramora mezopotamijskih predaja. Prema tome ova životinja podsjeća od početka do danas na Božje stvaranje. U Starom zavjetu imamo dvije posebne književne recepcije staroistočnog mita o stvaranju svijeta. Ponajprije u opisu borbe nad kaosom gdje je pobijeđen Tijamat ili kao ovdje ideja da je prvotno čudovište, koje je neprijateljski raspoloženo prema Bogu isto tako od Boga stvoreno. Svjedočanstvo za to je piscu knjige Jobove nilski konj. Jedno i drugo shvaćanje pokazuju na svoj način Božju moć. Ovdje odabrani oblik najviše naglašava Božju moć. Opisu tijela rr. 16-18 nilskog konja slijedi gotovo idilično prikazan način života ove životinje. Njegovo mirovanje u močvari i trstici dočarava Božju radost zbog stvorenja. Sve ovo treba objasniti Jobu, da sila i pravo kod Boga nisu protivnosti, nego da se kod njega sastaju u jedno. Temelj im je radost Stvoritelja na stvorenjima i igra Stvoritelja sa stvorenjima već prema Njegovom mudrom planu. Nikakve prirodne sile ne mogu nilskom konju naškoditi – a kako bi onda mogao čovjek. A kako tek visoko stoji Bog nad nilskim konjem ili nad Jobom. Prema tome jedan eventualni sukob s Bogom, izazov od strane Joba Bogu, pretpostavlja potpuno drugačije mogućnosti i snage od onih koje su Jobu na raspolaganju, stoga Job mora apriorno kapitulirati u svom naumu. Osuđen je na propast.

40,25-32: I kod opisa krokodila koji je sve do 41,26, nalazimo mitske elemente. Krokodil je još jači, a prije svega daleko opasniji od nilskog konja. Možda su «krokodil» i «nilski konj» u kontekstu teofanije samo šifre za mitska prabića, možda oni ne znače uopće te životinje ali se u konkretnom stvaranju ne mogu bolje predstaviti. Svaki pokušaj pripitomljavanja krokodila i navikavanja da postane «kućni ljubimac» je uzaludan. Ne može ga se prodavati ni na pijaci kao ribu. Pjesnička ironija opisa, po kojem se krokodil protivi svakom pristupu čovjeka, podsjeća nas na Ps 104,26:»onud prolaze nemani, Levijatana kojeg stvori da se igra u njemu«. R 32 rezimira: čovjek je u borbi protiv Levijatana svakako slabiji. Jedin Bog je dorastao sukobu s nemani koja stoji iza krokodila, prema mitskim predstavama, najveće sile u kozmosu. Slikovito govoreći: jedino Bog može pobijediti zlo u svijetu. I ovo iskustvo ukazuje Jobu na njegovo mjesto ograničene ljudske moći u cijelosti svemira.

41

Nastavlja se ista misao i razvija se prema novim aspektima.

41,1-3: Što vrijedi za Joba, vrijedi za sve ljude: Kod krokodila nailazi svaki čovjek na čvrstu granicu. Već njegova izvanredna pojava budi divljenje i zgražanje. Nitko, nijedan čovjek na svijetu ne može mu se suprotstaviti. Upravo ovo pokazuje Jobu tko je jedini Moćni, naime Bog.

41,4-13: Sa odstojanjem može čovjek samo opisati pun divljenja lik i izgled krokodila. I pri tome može se samo diviti djelima Stvoritelja. Dvostruki oklop krokodila, usta sa zubima grabežljivih zvijeri, njegovo disanje, kihanje i pogled opisani su kao ekstravagantni. Čovjek ga se može samo prepasti, od osjećaja divljenja budi se osjećaj straha.

41,14-26: Jedinostvena snaga i rezistencija krokodila nadilazi sva ljudska mjerila. Svako se oružje odbija od njega, bez da bi ga i najmanje ranilo. Čak i na truhu ima svoj oklop. On uzburkava more i čini da voda zapjeni kao lonac koji kuha. Već kada ga pogleda, čovjek se prepadne i nesvjesno bježi. Tako je krokodil strašniji od svih drugih životinja, on je «kralj svakome, pa i najponosnijem».

Argumentacija u teofaniji vraća se sada na početak stvaranja. On vraća Joba, čovjeka u njegove granice. On se može diviti i čuditi, bojati se i shvaćati kako je ograničen i bespomoćan. Sve je podložno Božjem planu. Gospodstvu «gospodara životinja», ideja iz bliskoistočnih mitova, ne može se ništa oteti kontrole. Stvari potpuno shvatiti, i s njima apsolutno raspolagati ne može Job – čovjek. To može samo Bog kojega čovjek ne može shvatiti i njim gospodariti. Stoga je za čovjeka nedozvoljena arogancija, opakost i grijeh, htjeti znati zašto Bog tako radi. Samo u vrlo uskim granicama može čovjek imati nešto pojma, koji ga kao neprestani impuls vodi k vjeri u Boga i k Bogu. U ovom shvaćanju Jobova je knjiga identična s glavnom idejom cjelokupne mudrosne literature.

42

42,1-6: Drugi Jobov odgovor otkriva da zadnji Božji govor znači međusobnu interferenciju Božje sile i prava, suda i milosrdne ljubavi, brige Božje, da je navodno neprijateljstvo Božje nestalo u Božjem prijateljstvu s Jobom. On se mora obratiti i napustiti svaki ostatak samovolje, u kojem je opasnost već od istočnog grijeha (Post 3), čak i svoju navodno čistu savjest, i potpuno se, bez pridržavanja predati Bogu. Job je svladan od čudesne Božje svemoći, kojoj ništa nije nemoguće. Od prividno nepoznatog on postaje Bog koji se ponovo objavljuje. Što Job saznaje iz takovog iskustva važnije je: U svojoj neshvatljivoj brizi i apsolutnoj vjernosti prema svakom stvorenju, dakle i prema čovjeku posebno, Bog se brine i za njega, za Joba. Bog ne može uopće postati ili biti neprijatelj čovjeka. Ako kompletno stvaranje kao takovo ostaje neistraživo i neshvatljivo, onda i put Boga s čovjekom. Stoga Job mora biti siguran da i najstrašnija patnja ima smisla u Božjem tajnovitom planu, i tada kada taj plan čovjeku ostaje skriven. Božji plan i njegovo pravo se poklapaju. Božje vodstvo čovjeka, i preko patnje događa se u svrhu spasenja čovjeka.

Stoga patnja treba u čovjeku biti kao neki trajni žalac/trn koji ga vodi k Bogu i koji mu nalaže da se povjeri Bogu u dubini vjere i da dozvoli da ga Bog vodi. Job se povlači (r. 3), zbog riječi koje je rekao protiv Boga (cfr. 38,2). Job se kaje «u prahu i pepelu» i počinje u šutnji, kako bi srce moglo slušati, novi život pred Bogom i s Bogom u granicama koje su mu za to postavljene.

42,7-17: Drugi dio okvira pripovijesti opisuje Joba, isto kao i prvi prozni dio, nakon promjene sudbine u odnosu na njegove prijatelje, novu situaciju njegove obitelji i njegovo ponovo dobiveno imanje. Dvije osobe nisu više spomenute: Satan i Elihu. Time je pojava Satana samo interludij u životu Joba, a ovaj je kontrast zanimljiv za cijelu knjigu. Čovjek s pomoću Boga može Satana pobijediti.

42,7-9: Poslije dva Božja govora, Božja riječ je posvećena prijateljima. Za razliku od Joba njih Bog osuđuje, jer nisu pravo govorili o Jobu pred Bogom. Tako Bog osobno izriče «presudu» protiv krute i fosilizirane teologije sheme naplate, koju su prijatelji tako dosljedno zastupali. Ujedno je potvrđeno Jobovo pravo, jer se on borio protiv ove krute sheme, koja nije Boga dostojna. Čak četiri puta, u kratkim izjavama Job je označen kao «sluga», tj. kao Božji povjerenik, onaj u koga Bog ima povjerenja. Ovim se ukazuje da se i kako se načelno promijenila situacija pojedinih sugovornika. Bog je čak osposobio Joba da kao Abraham i proroci moli – zastupnički – za prijatelje kako bi njihove paljenice bile kod Boga prihvaćene i kako bi se Božji gnjev od njih udaljio. Job može efikasno učiniti ono za svoje prijatelje za što ih je on sam, osobno uzalud molio (19,21-22). Tako je ujedno prihvaćena i odobrena Jobova teološka borba u svoj ozbiljnosti i iskrenosti, u pobuni protiv Boga i podvrgavanju Božjoj volji. Tako Job postaje trajni model osobe, čovjeka koji se s pomoću Božjom bori s Bogom/za Boga.

42,10: Kratko je opisana promjena sudbine, koju je Bog učinio Jobu. Imamo Jobovo novo, ispravno ponašanje pred Bogom, djelotvornu zagovornu molitvu.

42,11-17: R. 11 izgleda kao dodatak koji daje izvještaj o posjeti Jobove rodbine i prijatelja koji svjedoče svoju sućut i donose darove. «Srebrenik» kasnije postaje sredstvo plaćanja, najprije je bio komad metala nepoznate težine. Prsten je ili ručni ili nosni. Možda je ovaj događaj u kontekstu pogibije Jobove djece, ali je kasnije prebačen ovamo iz redakcijskih razloga.

Materijalni posjedi Joba su se udvostručili. Ponovo je dobio isti broj djece. Zanimljivo je ime jedne od Jobovih kćeri Keren Hapuah (usp. Kerempuh u nekim našim narječjima). Pisac ovo navodi kao posljedicu obilnog Božjeg blagoslova. Od vanjskog, materijalnog blagoslova izvještaj prelazi na živo zajedništvo Joba s Bogom. Posebno su navedena imena kćeri, očito se radi o nadimcima od milja. Činjenica da su protivno odredbama Br 27,8 i one baštinici govori o živom razvoju objave. Kao i patrijarsi još za života je Job postao ocem velike obitelji, radi se o četiri generacije, najveće ispunjenje mogućnosti ljudskog života. Job umire u blagoslovljenoj dobi kao praoci, sit, nauživši se života. Poslije svoje nesreće poživio je do 140. god. života,

dvostruka dob od one što ju navodi Ps 90,10 (70 ili 80). Upravo ovo je jasan pokazatelj Božjeg blagoslova.

Prema tome prema prologu i epilogu cijeli život Joba, sluga Božjega stoji u posebnoj milosti Božjoj. Cijeli je Jobov život uokviren milošću Božjom, premda je to u određenim momentima izgledalo drugačije. Job dolazi od blagoslova Božjega prolazi kroz kušnje i opterećenje Satana, kušnju s Božje strane, borbu za Boga s prijateljima i Elihuom, dolazi ponovo i zapravo još više u blagoslov Božji. Tako on ispunjava i dovršava svoj život pred Bogom i pod Božjim vodstvom pred čijom neistraživom mudrošću se on u dubokom poštovanju klanja.